

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

IRENA VAIVADAITĖ

**EDUKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ VALDYMO KARJEROS
VALDYMO SPECIALIZACIJOS MAGISTRANTŪROS
IŠTĚSTINĖS STUDIJOS**

**SAVANORYSTĖS VAIDMUO PROFESINĖS KARJEROS
FORMAVIMUISI: PEDAGOGŲ POŽIŪRIS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *Doc. dr. Romas Prakapas*

Vilnius, 2020

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020 - 04 – 25

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____ Edukologijos ir socialinio darbo instituto, Edukacinių
technologijų valdymo programos Karjeros valdymo specializacijos. _____
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentė _____ Irena Vaivadaitė _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Savanorystės vaidmuo profesinės karjeros formavimuisi: pedagogų požiūris“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

_____ *Irena Vaivadaitė* _____
(vardas, pavardė)

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS	6
ĮVADAS	7
1. SAVANORYSTĖS FENOMENO PAŽINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	
1.1. Savanorystės samprata: veiklos bruožai ir formos.....	11
1.2. Savanorystės motyvai	15
1.3. Bendrųjų kompetencijų plėtojimas savanorystėje	22
2. PEDAGOGŲ PROFESINĖS KARJEROS PAŽINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	
1.2.1. Profesinės karjeros samprata.....	28
1.2.2. Pedagogo profesijos pasirinkimo motyvai	33
1.2.3. Pedagogo profesinio tapatumo formavimasis asmeninės brandos kontekste.....	36
3. SAVANORYSTĖS PATIRČIŲ PEDAGOGŲ PROFESINĖS KARJEROS FORMAVIMUISI TYRIMAS	
2.1. Tyrimo metodologija.....	41
2.2. Empirinio tyrimo duomenų analizė.....	45
IŠVADOS	65
REKOMENDACIJOS	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	75
SUMMARY	76
PRIEDAI	77

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė.** Savanorystės sąvokos apibūdinimai
- 2 lentelė.** Savanorystę skatinantys motyvai
- 3 lentelė.** Karjeros sąvokos apibūdinimai
- 4 lentelė.** Tyrimo instrumento pagrindimas
- 5 lentelė.** Tyrimo dalyvių charakteristikos
- 6 lentelė.** Tyrimo dalyvių savanorystės kaip reiškinio apibūdinimas
- 7 lentelė.** Tyrimo dalyvių savanorystės sritys
- 8 lentelė.** Įsitraukimą į savanorišką veiklą sąlygojantys veiksniai
- 9 lentelė.** Savanorystės nauda
- 10 lentelė.** Pedagogų profesinio tapatumo formavimasis
- 11 lentelė.** Pedagogų savanorystės patirčių vertinimas

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav.** Savanoriškos veiklos formos pagal trukmę
- 2 pav.** Savanoriškos veiklos motyvai
- 3 pav.** Giluminiai ir paviršutiniški kompetencijos komponentai „Ledkalnio“ modelyje
- 4 pav.** Kompetencijos komponentai pagal S.Sanghi
- 5 pav.** Profesinės karjeros pasirinkimą lemiantys veiksniai
- 6 pav.** Tyrimo atlikimo eiga
- 7 pav.** Pedagogų profesijos pasirinkimo motyvai

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Kompetencija - vientisas asmens įsisažmonintų žinių, susiformavusių gebėjimų ir nuostatų junginys, leidžiantis jam sėkmingai ir atsakingai veikti konkrečiame socialiniame kontekste (Lingvodidaktikos terminų žodynas, 2012)

Savatoriška veikla – savanorio laisva valia, neatlyginamai atliekama visuomenei naudinga veikla, kurios sąlygos nustatomos savanorio ir šios veiklos organizatoriaus susitarimu (Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas, 2011).

Savatoriškos veiklos sritis – visuomeninė veiklos sritis, apjungianti veikėjus, veikiančius vienoje srityje, padedančius spręsti tos srities problemas. Pagrindinės savanoriškos veiklos, vyraujančios pasaulyje ir Lietuvoje, sritys: socialinės pagalbos, aplinkosaugos, gyvūnų globos, kultūros plėtros, švietimo, medicinos ir t. t. (Straipsnių rinkinys apie savanorišką veiklą, 2007).

Savanorystė – laisva valia prisiimtos pareigos, atliekant visuomenei naudingą darbą, kuris paprastai mažai arba išvis neapmokamas. Tai veiksmai, kylantys iš vidinio žmogaus noro atlikti tam tikrą darbą nesitikint už tai gauti materialinės naudos. (Kurapkaitienė, 2019).

Pedagogas – asmuo, įgijęs aukštąjį (aukštesnįjį, įgytą iki 2009 metų, arba specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2017)

Profesinė branda – individo gebėjimas daryti profesinius sprendimus: pasiruošimas daryti tinkamus profesinius sprendimus, profesinės ateities planavimas ir darbuotojo vaidmens prisiėmimas (Navaitienė, 2014).

Profesinis tapatumas – sąmoningas savęs priskyrimas prie tam tikros profesijos. Tai dimaniškas, nuolat vykstantis ir besikeičiantį procesas, kurio metu kuriamas prasmingas ryšys su pasirinkta profesija, remiantis patirtimi, asmeninėmis vertybėmis, prioritetams ir darbo veiklos prasmei, besiformuojančiai per patirtį (Dollarhide, Gibson, Moss, 2014)

IVADAS

Šiandien karjera suprantama kaip darnus nuolatinio tobulėjimo kelias profesinėje saviraiškoje kartu asmeninio gyvenimo pokyčiais. Karjeros projektavimas vyksta visose gyvenimo srityse ir trunka visą gyvenimą (Pukelis, 2012). Jaunas žmogus įpareigojamas labai atidžiai svarstyti karjeros pasirinkimą ir tolesnį jos plėtojimą, nes darbo rinkos situacija ir poreikiai kinta, juos veikia globalizacijos veiksniai, o technologijos keičia darbo sąlygas. Šiuolaikinėje visuomenėje išskyla nuolatinis mąstymo apie karjerą, karjeros planavimo poreikis, reikalaujantis iš asmens žinių, nuolatinio mokymosi ir tobulėjimo, lankstumo bei motyvacijos (Stanišauskienė, 2015). Profesiniai įgūdžiai nebėra įgyjami vien tik švietimo įstaigose, o mokymasis laikomas visą gyvenimą trunkančiu procesu.

Karjeros projektavimo problematika, jos ryšys su tam tikros profesijos tapatumu siejamas su asmenybės formavimusi. Jauno žmogaus asmeninių savybių formavimasis, bendražmogiškųjų vertybinių nuostatų, tokių kaip tolerancija, solidarumas, teisingumas, virsmas prioritetinėmis sritimis tampa pagrindiniais poliais, kuriais remiasi profesinis tapatumas (Kazlauskaitė Markelienė, Petrauskaitė, 2013). Žmogus vadovaudamasis susiformavusia vertybių sistema renkasi gyvenimo veiklas.

Karjeros projektavimo aktualumą šiandienos jaunam žmogui, besirenkančiam profesinį kelią, atspindi moksliniai tyrimai. Tyrejai analizavo ir siekė apibrėžti profesinės karjeros sampratą, planavimo ypatumus (Laužackas, 2005; Rosinaitė, 2010; Korsakienė ir Smaliukienė, 2014; Stanišauskienė, 2015), aiškinosi santykį tarp veiklų, kuriomis studentai užsiima laisvalaikiu ir karjeros plėtojimo (Munson, Savickas, 1998; Augustinienė, Stanišauskienė, 2013; Surgėlienė, 2014), nagrinėjo paties individo indėlį asmeninei karjerai (Pukelis, 2012; Rice ir kt., 2015; Baxter, 2017). A.Stancikienė (2009) ir A.Dromantaitė (2012) gilinasi į pasitenkinimą profesine karjera ir jį sąlygojančius veiksnius. Karjera nagrinėjama keletu aspektų – kaip profesinė veikla ir kaip viso gyvenimo vaidmenys apskritai. R.Korsakienė ir R.Smaliukienė (2014) teigia, kad sėkminga karjera yra profesinės veiklos ir individo psichologinės savijautos derinys ir ji galima tik tuomet, kai jaučiama emocinė pilnatvė, pasitenkinimas ir darbu, ir santykiais artimoje aplinkoje, be to, nuolat mokomasi ir tobulėjama priklausomai nuo išskylančių sąlygų. Plačiąja prasme tai darbo, mokymosi bei asmeninių patirčių, viso gyvenimo vaimenų derinimas.

Savatoriška veikla žmogaus gyvenime – viena galimybių tobulėti asmeniniame gyvenime, plėsti kompetencijų ribas, ugdyti profesinius įgūdžius, teikti naudą visuomenei ir

aktyvinti socialinį gyvenimą (Butkuvienė, 2005). Savanoriškos veiklos svarba moksliniuose darbuose nagrinėjama daugeliu aspektų. Savanorystės sampratą, jos veiklos sritis tyrė P.Jordanas ir M.Ochman (1998), Lietuvoje į tai gilinasi I.Jonutyte (2006), Neverauskienė-Šlekienė (2008), A.Šimkus ir A.Brusokas (2015). Nemaža dalis atliktų tyrimų gilinasi į savanorystės pasirinkimo motyvus, jų pobūdį ir naudą bei pasitenkinimą savanoriška veikla (Wilson ir Musick, 2000; Butkuvienė, 2012; Šimkus, 2015; Šimkus, Brusokas, 2016; Repečkienė ir kt., 2014).

Mokslinių tyrimų apžvalga rodo, kad savanoriška veikla tai įvairiai atpažįstamas, daugialypis ir dinamiškai besireiškiantis fenomenas (Gudžinskienė, Kurapkaitienė, 2013; Kurapkaitienė, 2019). Priėmus “Mokymosi visą gyvenimą memorandumą” į savanorystę imta žvelgti kaip į mokymosi terpę. Lietuvos ir užsienio mokslininkai jį aptaria įvairiais aspektais: kaip galimybę jauniems asmenims mokytis praktinių įgūdžių, pabrėžia jos svarbą perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką metu (Jonutyte, Rekis, 2009; Tamutienė, Šimkus, 2012; Dorelaitienė ir Žalkauskaitė, 2012; Jezukevičiūtė, Skirmantienė, 2015). Savanoriška veikla tyrineta kaip terpė lyderystės raiškai, bendrųjų kompetencijų ugdymui, gilintasi į kylančius iššūkius ir galimybes (Motiejūnienė, Žadeikienė, 2009; Abaravičienė, 2014; Pruskus, 2014). Kadangi mokymasis savanorystėje nėra lengvai pamatuojamas, N.Kurapkaitienė tyrimo metu siekė atskleisti, kaip patys savanoriai suvokia mokymąsi savanoriškoje veikloje (Kurapkaitienė, 2019).

Savanoriška veikla – vienas būdų reikštis asmenybės plėtrai, ugdyti profesinius įgūdžius, plėsti kompetencijas, kas yra reikšminga siekiant stabiliai įsitvirtinti darbo rinkoje. Greta visų kitų jaunimo integracijos darbo rinkoje priemonių, savanoriška veikla yra kryptingas, funkcionaliai patikimas būdas gerinti jaunuolių įsidarbinimo galimybes (Karajkov, 2005). Savanoriškos veiklos organizavimas ir plėtojimas Lietuvoje labiausiai siejamas su nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios veikia pagal savanoriškumo, demokratijos ir pagalbos sprendžiant visuomenines problemas principus. Nevyriausybinių organizacijų, kurios savo veiklą orientuoja į jauną žmogų yra gausu, jose savanoriškos veiklos tampa vienu iš kelių auginti save ir tobulėti, įgyti naujų žinių, tobulinti jau turimus įgūdžius. „Sprinter tyrimai“ 2019 m. atlikto Lietuvos gyventojų reprezentatyvaus tyrimo duomenimis, savanorystę gerbtina veikla laikančių ir palankiau vertinančių žmonių dalis išaugo 22 proc. (JRD, 2019). Savanorystė populiarėja tarp šalies jaunimo ir moksleivių. Į Bendrojo ugdymo programas (2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų planai, 2019) įtraukta socialinės veiklos programa, orientuota į socialinių ir pilietinių kompetencijų ugdymą ir siejama su mokykloje vykdomais projektais, mokyklos vizijos formavimu, yra privaloma. Be to, nuo 2018 metų jaunuoliams dalyvavusiems savanoriškoje veikloje tam tikrą laiką, stojant į

aukštąsias mokyklas pridedamas papildomas balas. (Įsakymas dėl Stojančiųjų į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančių į studijų stipendijas konkursinės eilės sudarymo 2020 metais tvarkos aprašo patvirtinimo, 2019). Suprantama, tai nėra tas pats, kas savanoriška veikla, tačiau kryptinga paieška, sprendimų priėmimas ir derinimas su savo poreikiais, duoda ilgalaikio įsitraukimo į savanorystę pradžią.

Karjeros pasirinkimui svarbus suvokimas, kokia darbo pasaulio paklausa ir ką aš kaip individas galiu jam duoti. Profesinis tapsmas neatskiriamas nuo asmenybės raidos, žmonės geriausiai pasirenka profesiją, kai atsižvelgia į savąjį vidinį aš. Stipri vidinė savastis formuojasi per patirtis, gabumus, asmenybės bruožus, interesus, vertybinę sistemą. O šiems veiksniams, kaip rodo tyrimai (Pruskus, 2014; Žukaukienė, Rutkienė, 2017), įtakos turi ir veikla savanoriškose organizacijose, kur sudaromos sąlygos patirties įgijimui, įgūdžių plėtrai, asmenybės formavimuisi. Savęs supratimas, grindžiamas asmeninėmis savybėmis, vertybėmis, motyvais ir patirtimi yra ir savęs supratimas, atliekant profesinius vaidmenis, o tai formuoja profesinį tapatumą, pasireiškiantį gebėjimu pasirinkti profesinę karjerą, svarstyti alternatyvas ir įsipareigoti (Porfeli, 2012). Savanoriška veikla – viena iš efektyviausių priemonių suvokti savo gyvenimo kelią, išskirti prioritetus, įveikti kylančius pasirinkimo sunkumus, svarstyti profesines alternatyvas.

Tyrimo problema. Lietuvos švietimo strateginiuose dokumentuose (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012; Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija, 2014) akcentuojama, kad Lietuvos švietimo sėkmė priklauso tiesiogiai nuo pedagogų kompetencijų, asmeninių savybių, motyvacijos, noro tobulėti ir kūrybiško požiūrio bei gerosios praktikos sekimo ir vienas iš formuluojamų tikslų yra sąlygų tam sudarymas. Pabrėžiama, kad ypatingas dėmesys turėtų būti kreipiamas į mokytojų parengimą, palankių sąlygų darbui pradėjantiems, jauniems mokytojams sudarymą. Akcentuojama būtinybė turėti pedagogų atrankos sistemas, kurios padėtų motyvuotiems žmonėms rinktis mokytojo profesiją ir tobulinti dirbančių mokytojų augimą. Tačiau realybėje susiduriama su motyvavimo mokytojo profesijai problema – vis mažiau mokyklą baigusių jaunuolių renkasi pedagogines studijas, į minėtas studijų programas stojama mažesniais konkursiniais balais nei į populiariausias studijų programas (Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017). Pedagogo profesija nėra patraukli jaunuoliams, besirenkantiems profesinį kelią. Tik nedidelė dalis baigusių pedagogines studijas renkasi darbą mokykloje (Indrašienė, Merfeldaitė, Šimkutė, 2015). Ugdant pedagogus kalbama apie motyvacijos svarbą, asmenybės brandą ir stiprias vertybines nuostatas. Todėl natūraliai kyla **probleminiai klausimai**: kiek savanorystėje įgytos patirtys padeda formuoti profesinį apsisprendimą? koks yra savanoriaujančiųjų pedagogų savęs suvokimas, vertinimas? kokie pagrindiniai motyvai lemia įsitraukimą į savanorystę ir kokie - rinktis pedagogo profesiją? ar

savanorystėje įgytos patirtys prisideda prie profesinio tapatumo formavimosi - apsisprendimo bei tolimesnio savęs matymo pasirinktoje profesijoje?

Objektas – pedagogų savanorystės patirtys.

Tikslas – atskleisti savanoriškoje veikloje įgytų patirčių vaidmenį pedagogų karjeros valdymo procesuose.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti savanorystės fenomeno raišką.
2. Atskleisti kompetencijų tobulinimo savanoriškoje veikloje galimybes.
3. Aptarti pedagogų profesinio tapatumo formavimosi teorinius aspektus.
4. Atskleisti pedagogų savanorystės patirtis ir jų vaidmenį profesinės karjeros atžvilgiu.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai – mokslinės literatūros ir dokumentų, susijusių su analizuojama tema, analizė, siekiant atskleisti savanorystės fenomeno ypatumus, veiklos sritis ir sąsajas su pedagogų profesine branda.
2. Empirinių duomenų rinkimo – pusiau struktūruotas interviu, siekiant atskleisti dalyvavimo savanorystėje patirtis ir galimą įtaką profesinės karjeros pasirinkimo motyvams.
3. Empirinių duomenų apdorojimo – turinio analizės metodas.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka, priedas. Darbo apimtis - 73 puslapiai be priedų. Magistriniame darbe pateikta vaizdinės priemonės: 11 lentelių, 7 paveikslai, 2 priedai.

1. SAVANORYSTĖS FENOMENO PAŽINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Savanorystės samprata: veiklos bruožai ir formos

Tyrimuose, kuriuose gilinamasi į su savanoriška veikla susijusius aspektus ir savanorystę, išryškėja įvairuojantys sąvokos apibrėžimai. Tai paaiškinama tuo, jog savanorystei svarbus kontekstas, ir tas pats reiškinys teoriniais aspektais tyrinėjamas skirtingų mokslinių disciplinų ir skirtingai aptariamas ekonomikos, filosofijos ar globalizacijos procesų kontekste. Vienu tyrėjų tikslas yra apibrėžti savanorio sampratą, atskleisti, kokie žmonės imasi šios veiklos ir apibrėžti juos vienijančias būdo savybes (Wilson, 2002; Jonutyte, 2007). Kiti mokslininkai siekia išsiaiškinti, kas paskatina savanorystės pradžia, atskleisti savanoriavimo motyvus ir grįžtamąjį ryšį – gaunamą naudą (Clary, Snyder, 1999; Carlo, Okun, Knight, Guzman, 2005; Wilson, Musick, 2000; Gedvilienė, Dorelaitienė, Žalkauskaitė, 2012; Jezukevičiūtė, Skirmantienė, 2015). Jų objektas yra savanoriška veikla kaip procesas.

Siekiant aiškiau suprasti savanoriškos veiklos esmę, verta pasigilinti į savanorystės sąvokos aiškinimą įvairiuose moksliniuose šaltiniuose. Analizuojant savanoriškos veiklos apibūdinimus išryškėjo, kad beveik visi autoriai pabrėžia, jog ši veikla yra pasirenkama laisva valia, ja siekiama suteikti naudos tiek visuomenei, tiek kiekvienam jos nariui atskirai, tačiau savanoriška veikla yra naudinga ir pačiam savanoriui. Visgi teoriniuose apibrėžimuose išryškėja ir to paties termino pasikartojantys variantai (žr. 1 lentelę)

1 lentelė. Savanorystės sąvokos apibūdinimai

Šaltinis	Apibūdinimas
P.Jordan, M.Ochman (1998)	Tai galimybė kiekvienam, nepriklausomai nuo rasės, lyties, amžiaus, tautybės, religinių ir politinių įsitikinimų, sveikatos, panaudoti savo sugebėjimus ir patirtį, realizuoti savo pomėgius, įgyti naujų žinių bei įgūdžių, susirasti bendraminčių, draugų, tapti reikalingam kitiems, gerai praleisti laisvalaikį, įsitraukti į darbą ir dalyvauti visuomenės gyvenime.
I. Leliūgienė (2003)	Savanoriškas darbas tai galimybė kiekvienam, nepriklausomai nuo lyties, tautybės, religinių bei politinių įsitikinimų, amžiaus ir sveikatos panaudoti savo sugebėjimus ir patirtį, realizuoti savo pomėgius, įgyti naujų žinių bei įgūdžių, susirasti naujų draugų, tapti reikalingam kitiems, gerai praleisti laisvalaikį, įsitraukti į darbą ir dalyvauti visuomenės gyvenime, keičiant jį pagal bendruomenės poreikius.

I.Jonutytė (2007)	Tai vienas iš būdų aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, prisidėti sprendžiant skurdo, bedarbystės, bendruomenės saugumo, turiningo laisvalaikio organizavimo, sveikatinimo, aplinkosaugos, ugdymo ir kitas problemas. Savanoris neatlygintinai siekia padėti kitiems ir dalijasi šia veikla su bendruomene. Jo atlygis už tai – patirtis bei dvasinė nauda.
G.Gedvilienė, S.Karasevičiūtė, E.Trečiokienė (2010)	Tai veikla, turinti daug formų ir aprėpianti tradicinę tarpusavio pagalbą krizės atveju. Veikla, skatinanti asmeninį tobulėjimą, kelianti asmeninio naudingumo jausmą, bendruosius gebėjimus - galimybė per veiklą kitiems tobulinti asmeninius bei profesinius gebėjimus. Savanorystės esmė yra laisva valia atliekamas ir piniginiu ekvivalentu neatlyginamas darbas, nukreiptas visuomenės labui.
V.Pruskus (2014)	Savanorystė – tai viena iš pilietiškumo raiškos formų, nusakanti individo pilietiškumo kokybę, jo pasirengimą aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje. Savanoriška veikla – tai puiki galimybė pajusti, jog žmogus priklauso savo visuomenei. Dėl šios priežasties ši veikla yra esminė ir būtina aktyvaus pilietiškumo sudedamoji dalis.
LR Savanoriškos veiklos įstatymas (2011)	Savanoriška veikla – savanorio neatlyginamai atliekama visuomenei naudinga veikla, kurios sąlygos nustatomos savanorio ir šios veiklos organizatoriaus susitarimu.
Europoje vyraujančių savanorystės modelių analizė (2011)	Laisva valia asmens prisiimtos pareigos, atliekant visuomenei naudingą darbą, kuris paprastai būna neapmokamas.
„Savanorio darbo vertinimo vadovas“ (2011)	Neprivalomas darbas, kurį asmenys atlieka neatlygintinai organizacijoje arba tiesiogiai žmonėms, nepriklausantiems jų namų ūkiui.
N.Kurapkaitienė (2019)	Tai laisva valia pasirinkta, finansiškai neatlyginama veikla, kurios nauda skiriama visuomenei. Savanorystė yra kintantis bei daugiabriaunis reiškinys, besireiškiantis skirtingomis savanoriškos veiklos formomis, apibrėžiamomis skiriamo laiko kiekiu bei trukme, pagal jai keliamus tikslus.

Sudaryta autorės pagal nurodytus šaltinius

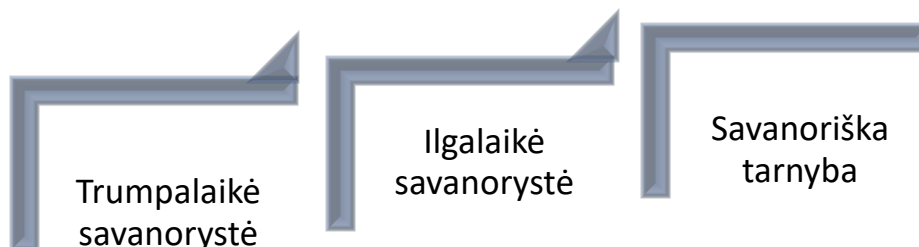
1 lentelėje pateikta informacija rodo, kad savanorystės termino apibūdinimuose kartojasi tai, jog savanorystėje itin svarbu yra laisva valia atliekamas neatlygintinas darbas, naudingas kitiems visuomenės nariams. Remiantis 1 lentelėje susistemintais savanorystės termino apibūdinimais bei G. Sakalausko, A. Čepo, S.Nikarto ir L.Ūselės (2012) darbu, galima būtų išskirti tokius pagrindinius savanoriškos veiklos bruožus:

- Savanorystės pagrindas - sąmoningas apsisprendimas veikti *laisva valia*, niekam neverčiant;
- Savanoriška veikla yra veikla *be atlygio*, savanoriaujant nesiekama ir nesitikima finansinės naudos, tai veikla, kuria visų pirma siekiama padėti;
- Savanoriaujant veikla nukreipta ir duoda naudos ne pačiam savanoriui, o *trečiajai pusei*;
- Savanoriška veikla gali užsiimti *visi* asmenys, nors kai kurių tyrėjų akcentuojama asmeninė branda, sąmoningumas ir gebėjimas veikti savarankiškai;

- Savanoriška veikla *neturi būti tapatinama su naryste* įvairiose organizacijose ar profesinė praktika.

Todėl apibendrinant teigtina, kad savanoriška veikla grindžiama laisvanoriškumu ir vidine žmogaus motyvacija. Apsisprendęs savanoriauti asmuo renkasi veiklos pobūdį – jis gali nuspręsti tiek veikti savarankiškai, tiek per nevyriausybinės organizacijas, teikti pagalbą ilgą laiką, dalyvauti tęstiniuose projektuose ar pasirinkti trumpalaikes ar net vienkartinės trumpalaikes akcijas. Savanoriška veikla yra ypatinga tuo, kad paremta supratimu apie empatiją ir žmogiškumą, ir kiekvienas savanoris pasirenka, kur nukreipti savo kūrybines ir energines galias, pats sprendžia, kas geriausiai atitiktų jo gebėjimus, patirtį ir atskleistų geriausius ketinimus bei siekius. Kadangi pagalbos poreikio sritys ir adresatai kinta, savanorystė yra tokia veikla, kuri pasižymi gebėjimu veikti ir spręsti tuo metu aktualias socialines, aplinkosaugines, bendruomenines ir kitas problemas (Šalies gyventojų požiūrio į savanorystę ir turimos savanoriškos patirties tyrimas, 2019).

Savanorystės termino apibūdinimai neatspindi savanorystės įvairovės. N.Kurapkaitienė pabrėžia, kad savanoriškos veiklos raiška pasaulyje labia skiriasi, atsižvelgiant į jai keliamus tikslus, trukmę ir savanorystei skiriamą laiką (Kurapkaitienė, 2019). Iliustruojant šį teiginį Europoje vyraujančių savanorystės modelių analize (2011), galima išskirti savanoriškos veiklos skirstymo ypatumą - formas pagal trukmę (žr. 1 pav.).

1 pav. Savanoriškos veiklos formos pagal trukmę

Trumpalaikė savanorystė kai kurių autorių dar skiriama į dvi smulkesnes veiklos formas – epizodinę, kuomet savanoriaujama vieną ar kelis kartus neplanuotai, ir trumpalaikė savanorystę, kuomet savanoriška veikla trunka ne ilgiau kaip kelis mėnesius (Kurapkaitienė, Borovskaja, 2007). Ši savanoriškos veiklos forma paprastai nepasižymi tęstinumu, tai gali būti vos kelias valandas trunkanti akcija, vienos dienos renginys, ar kelių savaičių projektas. Šiuo atveju savanoriai orientuojasi į siekiamą rezultatą, bet ne į proceso tęstinumą ir pats savanoriškos veiklos organizavimas paprastai būna išdėstomas kaip konkretūs, aiškūs baigtiniai

darbai, kuriojami projektus vykdančios organizacijos. Savanoriai neprivalo turėti profesinės patirties, jie tiesiog skiria savo jėgas ir laiką, atlikdami pavestus darbus. Savo ruožtu savanorišką veiklą organizuojanti ir koordinuojanti institucija pasirūpina veiklos organizavimu ir reikalingomis priemonėmis. Tokia savanorystės forma priimtina aktyviai veikiantiems profesinėje srityje asmenims, kurie dar nori realizuoti save ir užsiimti savanoriška veikla iš idėjos arba pagyvenusiems žmonėms, kurie gali dalintis sukauptomis žiniomis ir patirtimi, bet aktyvia veikla neužsiima (Kurapkaitienė, Kėžaitė-Jakniūnienė, 2011). Ši savanorystės forma, turint omenyje vis tobulėjančias komunikacijos priemones, pasižymi plačiomis galimybėmis, mat savanoriaujantis asmuo nelaiko šios veiklos savo gyvenimo esmine dalimi ir apsiriboja griežtai apibrėžtu darbu tiek laiko, tiek darbo apimtį prasme.

Ilgalaikės savanorystės atveju žmogus įsitraukia į kokios nors organizacijos, užsiimančios savanoriška veikla, kasdienę veiklą ir įgyvendina savanorišką veiklą šalia kitų gyvenimo įsipareigojimų – darbo, studijų, šeimos. Jo gyvenimo tikslai siejasi su savanorišką veiklą vykdančių organizacijų idėjomis, formuojasi artimi ryšiai ir bendraminčių ratas. Šiuo atveju tikslas nėra greitai pasiekiamas rezultatas, atvirksčiai, orientuojamasi į procesą, tęstinę veiklą, kuri trunka ne mažiau kaip tris mėnesius. Daug tokia savanoriškos veiklos forma veikiančių organizacijų plėtoja socialinės ar ugdymo veiklų pagalbos veiklą.

Greta trumpalaikės ir ilgalaikės savanorystės minėtina savanoriška tarnyba, kuomet savanoriaujama ir intensyviai, ir ilgą laiką. Tokiu atveju savanoriška veikla konkrečiu asmens gyvenimo metu yra ne šalia kitos, pagrindinės veiklos – mokyklos, studijų ar darbinės veiklos, bet užima jų vietą.

Atsižvelgiant į savanorystės veiklos formų skirtumus, bei mokslinėje literatūroje aprašomus savanorystės pagrindinius ypatumus, savanorystę galima traktuoti kaip dinamišką ir įvairiapusį reiškinį. Savanoriškos veiklos procesas susijęs su įsipareigojimu veikti laisva valia pasirinktoje srityje ir nesiekiant asmeninės naudos. Šiame darbe toliau bus laikomasi nuostatos, kad savanorystė yra sąmoningas, racionaliai pasvertas ir laisva valia priimtas apsisprendimas veikti kitų labui. Kiekvienas žmogus, norintis įsitraukti į savanorystę, atsižvelgia į asmeninius, jam aktualius motyvus. Priežastys, dėl kurių renkama dirbti kitų labui, įvairios ir priklauso nuo kiekvieno asmens asmeninių motyvų – savirealizacijos poreikio, karjeros planavimo, prasmingo laiko leidimo.

1.2. Savanorystės motyvai

Vienas pagrindinių savanorystės tikslų – bendros gerovės kūrimas. Užsiimdamas savanoriška veikla žmogus nesitiki pinigine forma išreikšto atlygio. Savanoriška veikla pasižymi tiek formų, tiek sričių įvairove, o kai kuriais atvejais fiziškai ar psichologiškai sudėtingomis sąlygomis. Tam tikrais atvejais, norėdamas užsiimti savanoriška veikla asmuo turi turėti tam tikrų specifinių gebėjimų, pasižymėti stipria ištvirme ir fizine sveikata ir tvirtai jaustis psichologiškai (Kurapkaitienė, 2019). Visgi žmonės renkasi savanorišką veiklą, tampa ir lieka savanoriais, nes juos motyvuoja iš jos gaunama vertė. Atlygis yra tai, ką žmogus gauna gražos - tai ką jis vertina, jo moralinių nuostatų pasitvirtinimas.

Kaip teigia I.Gailienė ir A.Stonytė (2008) literatūroje pagalbos vienas kitam apskritai fenomenas aiškinamas trijų teorijų kontekstuose, pagalba kitam aiškinama per tris skirtingas prizmes, paremtas biologiniais, socialiniais bei psichologiniais motyvais.

Socialinių normų teorija (Gailienė, Stonytė, 2008) remiasi bendru sutarimu padėti vienas kitam, nes tokios yra susitarimo taisyklės. Taisyklės perduodamos kiekvienam visuomenės nariui iš mažens, vaikai mokomi ištiesti pagalbos ranką kitam, priešingas elgesys pateikiamas kaip netinkamas, nepriimtinas. Šios teorijos šalininkai moko ir padėti vieni kitiems, ir nekenkti. Diegiamos taisyklės ilgainiui tampa žmogaus vertybėmis, kuriomis skatinama pagalba kitam. “Socialinės atsakomybės norma laikoma idėja, kad žmonės turi padėti tiems, kam tos pagalbos labiausiai reikia, nesiekdami asmeninės naudos. Ši norma pabrėžia humaniško pasitikėjimo ir gavimo svarbą” (Gailienė, Stonytė, 2008, p.94).

Socialinių mainų teorija aiškina, kad žmogus, teikdamas pagalbą aiškiai žino, kokio atlygio tikisi. Žmonių sąveika atspindima per ekonominių bei socialinių mainų prizmę. Pavyzdžiui, suteikdamas pagalbą kitam, kaip atlygį asmuo tikisi draugystės, prestižo, pripažinimo ar pagarbos. Ši teorija neatmeta savanaudiškų paskatų galimybes, tačiau aiškina, kad pagalba gali turėti skirtingus motyvus. I.Jonutyte (2007) taip pat pastebi, kad socialiniai mainai neapsiriboja materialia išraiška ir pagalbą teikiantis asmuo, nesitikėdamas materialaus atlygio, tai gauna kita išraiška – kaip pozityvų bendravimą, teigiamą įdėto darbo vertinimą, kitų palankumą ir pan. Tik tai nereiškia, kad pagalbos teikimas paremtas sąmoningu atlygio siekiu.

T. Steen (2006), tyrinėdama patį savanorystės fenomeną ir gilindamasi į kitų autorių tyrimus teigia, kad užsiimti savanoriška veikla skirtingus žmones veikia skirtingi motyvai. Juos vienijantis išskirtinis bruožas yra kompleksiskumas, todėl gana sudėtinga įvardinti konkrečius motyvus, kurie įtakoja pasiryžimą savanorystei. Tai įtakoja asmenybės bruožai, amžius, šeimos poveikis, asmeninio tobulėjimo siekis ir pan., tyrėjai įvairius veiksnius vertina nevienodai,

tačiau paanalizavus savanoriškos veiklos motyvų tyrimus, išryškėja pagrindinių savanorišką veiklą lemiančių veiksnių skirstymas į vidinius ir išorinius.

Išoriniai veiksniai, anot T.Steen (2006), yra savanorystės paplitimą veikiantis platesnis socialinis ar kultūrinis kontekstas: dominuojančios vertybinės nuostatos, kokie poreikiai visuomenėje iškeliami kaip prioritetiniai, sociokultūrinis savanoriško darbo kontekstas; santykiai tarp organizacijos savanorių narių įsidarbinant; asmeninių kontaktų plėtra, bendruomenės ar šeimos įtaka. Jie sietini su išoriškai veikiančiais stimulais.

Vidiniai veiksniai sietini su vertybine motyvacine asmenybės orientacija. *Altruistiniai asmens motyvai*, siejami su platesniu kultūriniu supratimu, išreikštu per bendras vertybines nuostatas, noru pasitarnauti kitiems ir bendruomenei. Šie motyvai siejami su savanorystės pradžia, teikiantys dvasinį ar psichologinį pasitenkinimą (Dekker, Halman, 2004). Rūpindamiesi kitų gerove, savanoriai patiria vidinį pasitenkinimą, pavyzdžiui, savanoriaudamas vaikų dienos centre, žmogus jaučia pasitenkinimą prisidedamas prie kasdienio vaikų, lankančių įstaigą poreikių tenkinimo, jų ateities formavimo – mokymo, ugdymo plačiąja prasme. Vidiniai motyvai paremti empatiškumu, žmonės suteikia pagalbą jausdami užuojautą kitam.

Funkcionalizmo teorija paremti tyrimai (Bekkers, 2005, cit. iš Wilson, 2012) savanorystę sieja su asmenybės bruožais. Tokie asmeniniai bruožai, kaip stipri moralė, galimybė įsijausti, vidinė kontrolė ir saviveiksmingumas gali įtakoti tendenciją savanoriauti ir padeda atskirti linkusius į savanorystę individus nuo nesavanoriaujančiųjų.

Motyvacija užsiimti savanoriška veikla priklauso ir nuo amžiaus. Kai kurie tyrėjai teigia, kad vyresnio amžiaus savanorių veiklą ar jos pradžią labiau skatina altruistiniai motyvai. Jaunų žmonių motyvacija labiau asmeninė, nukreipta į bendravimo poreikio patenkinimą, norą susirasti draugų, taip pat norą įgyti daugiau kompetencijų, žinių, patenkinti karjeros poreikius (Molly, cit. iš Pruskus, 2014).

Prie vidinių priskiriami ir *egoistiniai asmens motyvai*, nulemiantys vienus ar kitus jo apsisprendimus. Individas racionaliai atsirenka daugiausiai jam naudos teikiančią pasirinkimą, priklausomai nuo savo norų, lūkesčių bei turimų laiko ar fizinio mobilumo išteklių (Dorelaitienė, Žaltauskaitė, 2012). Tik turėdamas interesą individas rinksis dalyvavimą savanoriškoje veikloje ir tik priimtinausiomis mažomis sąnaudomis.

Įsitraukimą į savanorišką veiklą gali nulemti aiškiai matoma ekonominė ar kokia kita alternatyviu būdu apčiuopiama nauda, pavyzdžiui atsivėrusios galimybės priimti karjeros pokyčių sprendimus, siekti paaukštinimo, socialinio prestižo ar pan. Įsitraukimas į savanorišką veiklą žmogui atveria savirealizacijos, laisvės išreikšti save galimybes, mat šiuo atveju veikla

nėra varžoma baimės prarasti turimą gerovę. Savanoris atranda palankias sąlygas tobulėjimui, vidinio potencialo realizavimui.

I.Jonutytė (2007) savo monografijoje „Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje“ nurodo dvi pagrindines motyvų grupes:

- Savanoriška veikla, nukreipta į *savo poreikių tenkinimą*: savo vertės stiprinimą, naujų įgūdžių įgijimą, asmenybės tobulinimą, perspektyvų ateičiai užsitikrinimą;
- Savanoriška veikla, nukreipta į *kitų poreikių tenkinimą*: rūpestį bendruomenės nariais, pagalbą kitam žmogui.

Moksliniuose tyrimuose (Wilson, 2000; Briggs, Peterson, Gregory, 2010; cit. iš Pruskus, 2014) akcentuojama, kad savanorystę lemia tiek altruistiniai, tiek egoistiniai (nukreipti į savanoriaujančio asmens poreikių tenkinimą) motyvai. Įvardijus prioritetinius savo paties poreikius ir atsižvelgus į savo vertybines nuostatas bei į vyraujančias visuomenėje, žmogus renkasi savanorišką veiklą.

F. Handy ir kt. (2010, cit. iš Bosci ir kt., 2017) tyrė aukštųjų mokyklų studentų įsitraukimo į savanorišką veiklą motyvus. Šis tyrimas atskleidė jaunajai kartai būdingą mišrią motyvaciją. Išskiriamos trys motyvų grupės, būdingos studentų savanorystei. Pirmasis yra karjeros kūrimo motyvas (dalyvaujama savanoriškoje veikloje tam, kad galima būtų tai įtraukti į gyvenimo aprašymą), antrasis yra altruizmo, pagrįsto vertybėmis ir trečias - socialinis motyvas (savanoriškas darbas dėl kitų gerovės). Karjeros kūrimo motyvai nebūtinai yra egoistiški. Tai veikiau žinia darbdaviui, jog individas yra sąmoningas dėl karjeros ir yra tinkamesnis kandidatas nei kiti, nesavanoriavę. F.Handy tyrimas taip pat parodė, kad JAV ir Kanadoje jaunoji karta yra labiau pragmatiška, o karjeros kūrimas jiems yra labai svarbus. Todėl sąmoningas apsisprendimas savanorystei yra prasminga žinia darbdaviams. Kita vertus, tyrimo rezultatai parodė, kad į karjerą orientuotiems savanoriams taip pat svarbios altruistinės vertybės, todėl darytina išvada, kad jaunų žmonių savanorystės motyvai yra gana įvairūs.

Rusų mokslininkai E.A.Kogan ir D.A.Kvon (2019) aiškino jaunuolių, studijuojančių Maskvos aukštosiose mokyklose motyvus renkantis savanorystę. Buvo apklausiami ir savanoriaujantis jaunimas, ir neužsiimantys šia veikla studentai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad jaunuoliams patraukliausios „madingos“ savanorystės kryptys – savanorystę masiniuose sporto ar kultūros renginiuose, parodose rinkosi 49% apklaustųjų. Antroje vietoje įvardijamas noras padėti vaikams (20%), dar 13% rinkosi darbą su socialiai jautriausiomis grupėmis – senyvais žmonėmis ir ligoniais. Kaip pagrindinius motyvus užsiimti savanoryste abi grupės apklaustųjų įvardijo: bendravimo su skirtingais žmonėmis patirtį (25% ir 26%); galimybę

aplankyti kitas šalis ir miestus (10% ir 19%) ; darbo patirtį (15% ir 18%) ; norą būti naudinga, padėti kitiems (30% ir 17%) ; noras realizuoti save (10% ir 10%). Apibendrinami rezultatus tyrėjai išskyrė svarbiausias tris motyvų grupes:

karjeros ir socialinių motyvų grupė - motyvuoja siekis savanoriškoje veikloje įgyti vertingos darbu patirties ir užmegzti ateities karjerai reikšmingus kontaktus;

vertybiniai motyvai - savanorį motyvuoja tikėjimas, kad svarbu padėti kitam;

socialinės sąveikos motyvai - motyvai dalyvauti organizacijos veikloje susiję su galimybe komunikuoti su kitais žmonėmis. Savanoriui svarbu susipažinti ir susidraugauti su naujais žmonėmis.

I.Jonutytė ir D.Rekis (2009) pastebi, kad Lietuvoje į savanorystę paprastai įsitraukiama norint realizuoti save, padėti kitiems ir įgyti naujos bei naudingos patirties. Tyrėjai pabrėžia, kad svarbiausia yra lygiagrečiai derinti savo poreikius ir iniciatyvas bei savanoriškos veiklos metu įgytą patirtį. Žmonės, o ypač jaunimas, savanoriaudami patenkina poreikį plėsti akiratį, išbandyti save nekasdienėse ar ekstremaliose situacijose.

Savanoriškas darbas atveria platesnes profesinės karjeros galimybes. O tai jaunam žmogui yra svarus argumentas, mat įsitvirtinimas darbo rinkoje nėra lengvai pasiekiamas užduotis. R.Karajkov (2005) teigimu, savanoriškoje veikloje atskleidami turimi gebėjimai, tobulindami profesinius įgūdžius jaunuoliai užsitikrina darbdavių rekomendacijas ir pasitikėjimą. J.Wilson (2009) teigia, kad studentai, užsiimančios savanoriška veikla, pasižymi geresniais studijų rezultatais ir turi geresnes pozicijas siekiant profesinės karjeros. D.Jezukevičiūtės (2015) teigimu, savanoriaujant įgyjami svarbiausi įgūdžiai ir bendrosios kompetencijos, o taip pat ugdomos ne tik profesinės, bet ir asmeninės kompetencijos, kurias darbdaviai labai vertina. Šalia profesinių, dalykinių žinių labai svarbu atitinkamai išplėtotos iniciatyvumo, mokėjimo mokytis, organizuotumo kompetencijos.

Jauniems žmonėms motyvacija savanoriauti tiesiogiai siejasi su galimybėmis išreikšti save, naujų žinių siekiu bei noru padėti kitiems. Lietuvoje jau kurį laiką atliekami tyrimai, kuriuose siekiama išsiaiškinti, kokie asmenys dalyvauja savanoriškoje veikloje, kokios priežastys tai lemia ir kokios veiklos sritys rankamosi. 2019 metais atliktame šalies gyventojų požiūrio į savanorystę ir turimos savanoriškos patirties tyrime (JRD, 2019) rezultatai atskleidė, kad savanoriška veikla užsiimančių žmonių 25 % sudarė jauni žmonės nuo 15 iki 29 metų amžiaus. Labai panašią poziciją atspindėjo tyrimas 2010 metais, kuriame taipogi atsispindi jaunimo tendencijos rinktis savanorišką veiklą kaip galimybę saviraiškai, įgūdžių tobulinimui ar naujų žinių įgijimui. Per septynerius metus savanorystės idėjos Lietuvos visuomenėje tapo gerokai populiareesnės – dalyvavusių savanoriškoje veikloje gyventojų procentas nuo 2012 metų

išaugo 13 proc., dar 9 proc. padaugėjo nedalyvavusių, bet norinčių tokioje veikloje dalyvauti. Bendrai per paskutinius septynerius metus savanorystę palankiau ėmė vertinti daugiau nei penktadalis visuomenės, o savanorystės idėjos ypač populiarios jaunesnėse amžiaus grupėse. 2011 metais Vilmorus atliktas Swedbank užsakymu tyrimas (Nevyriausybinų organizacijų žinomumas ir savanoriška veikla, 2012) orientavosi į savanoriškos veiklos teikiamas naudas. Atsakymuose respondentai minėjo galimybę būti naudingam, pasitenkinimą padedant kitiems, naujų draugų ir pažinčių rato plėtrą. Šis tyrimas atskleidė ir savanorystės kaip galimybės praturtinti savo profesines žinias įvardijimą. 27 proc. respondentų įvardijo savanorišką veiklą kaip galimybę panaudoti savo gebėjimus, 21 proc. - įgyti naujų žinių ir patirties, 5 proc. - kaip galimybę lengvesnėms darbo paieškoms. Savanorystė buvo įvardinta kaip profesinių žinių gilinimo ir įsitvirtinimo prielaida.

Apibendrinat skirtingu laikotarpiu atliktų tyrimų duomenis galima pastebėti, kad nėra vieningai išreikštų motyvų savanoriauti, kurias veiklas savanoriai išskiria kaip svarbiausias bei kuriose veiklose savanoriaujama daugiausiai. Reikia pastebėti, kad skirtingų tyrimų duomenys atspindi kiek skirtingus rezultatus. Taip pat pastebimi savanoriškos veiklos motyvų skirtumai. 2000 m., 2011 m. ir 2019m. atliktuose tyrimuose savanoriai nurodė tokius savanoriškos veiklos motyvus (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Savanorystę skatinantys motyvai

2019m. tyrimo duomenys		2011 m. tyrimo duomenys		2000 m. tyrimo duomenys	
Motyvai %	Proc.	Motyvai %	Proc.	Motyvai %	Proc.
Galimybė padėti kitiems	48%	Galimybė padėti kitiems	53%	Noras padėti kitam žmogui	25%
Kadangi tai man suteikia asmeninę prasmę	45%	Galimybė būti naudingam visuomenei ar bendruomenei	47%	Noras tobulintis	19%
Galimybė būti naudingam visuomenei ar bendruomenei	36%	Asmeninis pasitenkinimas	28%	Noras įgyti patirties	18%
Noras turiningai praleisti laisvalaikį	32%	Nauji draugai, pažintys	21%	Poreikis bendrauti	12%
Tikėjimas savanorystės idėja	31%	Galimybė panaudoti savo sugebėjimus	20%	Noras susirasti draugų	11%
Poreikis geriau jaustis	19%	Galimybė įgyti naujų įgūdžių, patirties	18%	Noras turiningai praleisti laisvalaikį	8%

Sudaryta autorės remiantis N. Kurapkaitiene ir M. Kėžaitė-Jakniūniene

(2011), p. 26., Sprinter research (2019) tyrimu

Kitų tyrėjų darbuose ryškėja tendencija sieti motyvus (Dwye et al., 2013; Lee et al., 2014), linkstama neiškirti motyvų tipų skirtingumų. Savanorystėje susijungia daug motyvacijų ir savanoriška veikla yra motyvų kombinacijos padarinys (Clary, Snyder, 1999). E.Clary ir M.Snyder (1991) vertino savanoriškos veiklos motyvaciją, pasirinkdami funkcinį požiūrį į savanoriškos veiklos motyvacijas, kurios keičia arba formuoja savanoriaujančiojo požiūrį ir dar labiau skatina jį įsitraukti ir įvairius savanoriškos veiklos motyvavimo aspektus sugrupavo į grupes pagal tai, kokias funkcijas atlieka savanoriška veikla. Šioje grupavimo skalėje „Volunteer Functions Inventor” (VFI) motyvus atspindi asmeninės ir socialinės funkcijos, dėl kurių įsitraukiama į savanorišką veiklą.

Vertybinės išraiškos funkcija yra susijusi su motyvacija išreikšti savanoriškos veiklos vertybes, susijusias su humanitarizmu, pagalba kitam ir altruistiniais įsitikinimais.

Karjeros funkcija parodo karjeros vystymąsi ir stiprinimą per savanorišką veiklą.

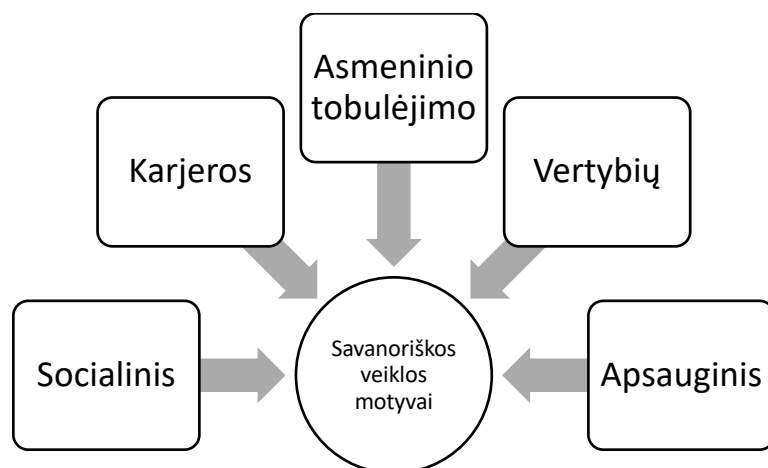
Mokymosi funkcija yra susijusi su mokymosi galimybėmis per savanorių patirtis tuos įgūdžius, kurie kitu atveju būtų neįgyjami ar nenaudojami.

Savigarbos funkcija stiprina savivertės jausmą ir psichologinę raidą savanoriaujant. Savanoriaujant tikimasi išspręsti vidines problemas ar prieštaravimus, susijusius su kompetencija.

Socialinė funkcija yra susijusi su motyvacija, gauta iš sąveikos su kitais, būdas sutarti ir pritapti prie kitų socialinių grupių, galimybė užmegzti naujus socialiniu santykius.

Pagal šias motyvų funkcinės grupes suskirsčiusi motyvacinius teiginius N.Kurapkaitienė (2019) aiškino Jaunimo savanoriškos tarnybos savanorių motyvus. Tyrimo autorė motyvus sukirstė į keturias grupes: vertybių išraiškos, žinių ir išmokimo, socialinio prisitaikymo ir asmeninių problemų sprendimo. Rezultatai atskleidė, kad kiekvieno savanorio motyvacija yra paremta visomis motyvų grupėmis, jos kaitaliojasi besavanoriaujant. Jeigu į JST jaunuoliai atėjo vedini pragmatiškų priežasčių, t.y. dėl papildomo balo stojant, šis motyvas besavanoriaujant užleidžia vietą kitoms funkcinėms motyvų grupėms.

Todėl apibendrinant galima būtų išskirti penkis svarbiausius motyvus, nulemiančius savanorystės pradžią ir tolesnį jos tęstinumą:

2 pav. Savanoriškos veiklos motyvai

Vertėtų pastebėti, kad vyraujantys tiek šie motyvai, tiek savanoriaujančio asmens veiklos būdai gali skirtis, mat žmonės, pradėdami savanorišką veiklą, turi skirtingų tikslų. Aiškinantis apsisprendimo užsiimti savanoriška veikla motyvus, atkreiptinas dėmesys, jog tikslai, kuriuos žmogus kelia savanorystės atsiradimui ir plėtojimuisi, apima įvairius lygmenis. Savanoriška veikla suteikia tiek asmeninę naudą, tiek yra ir orientuota į socialinę gerovę (Dorelaitienė, Žalkauskaitė, 2012). Žmonės dėl skirtingų priežasčių gali rinktis tą pačią veiklą, arba dėl pasiskeitusių sąlygų ar poreikio rinktis skirtingas veiklas skirtingu metu.

Apibendrinant savanorystės motyvus aiškinusių mokslininkų mintis, tyrimų, aiškinusių savanorystės motyvus duomenis, galima teigti, kad žmonės, imdamiesi savanoriauti, tai grindžia asmenine motyvacija, laisvos valios įsipareigojimais ir kryptingai orientuoja veiklas pagal tuo metu kylančius poreikius. Vadovaudamasis savo motyvais kiekvienas renkasi tokią savanoriškos veiklos rūšį, kurioje geriausiai atsiskleistų jo interesai ir būtų išpildyti poreikiai. Savanorystėje kiekvienam suteikiama galimybė mokytis per asmeninę patirtį. Savanoriaujama dėl altruistinių paskatų, siekiant tobulėti kaip asmenybei, užmegzti naujų socialinių santykių. Vieni motyvai, dažniausiai vertybiniai, skatina savanorystės pradžią, kiti motyvai, tokie kaip asmeninio tobulėjimo ar socialinis, skatina įsipareigoti ilgesnei veiklai. Savanoriaujant įgyta nauja patirtis tampa asmeniniais laimėjimais, skatinama tolesnė asmeninė raida.

1.3. Bendrųjų kompetencijų plėtojimas savanorystėje

Tarptautinių žodžių žodynas (2001) kompetencijos sąvoką apibrėžia kaip „klausimų ar reiškinų sritis, su kuria kas gerai susipažinęs“.

Jovaiša (1993) kompetencijos sąvoką aiškina, ją nusakydamas kaip:

- Gebėjimą pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius gerai atlikti veiklą.
- Galiojimų turėjimą ką nors veikti.
- Kvalifikuotą žinojimą.

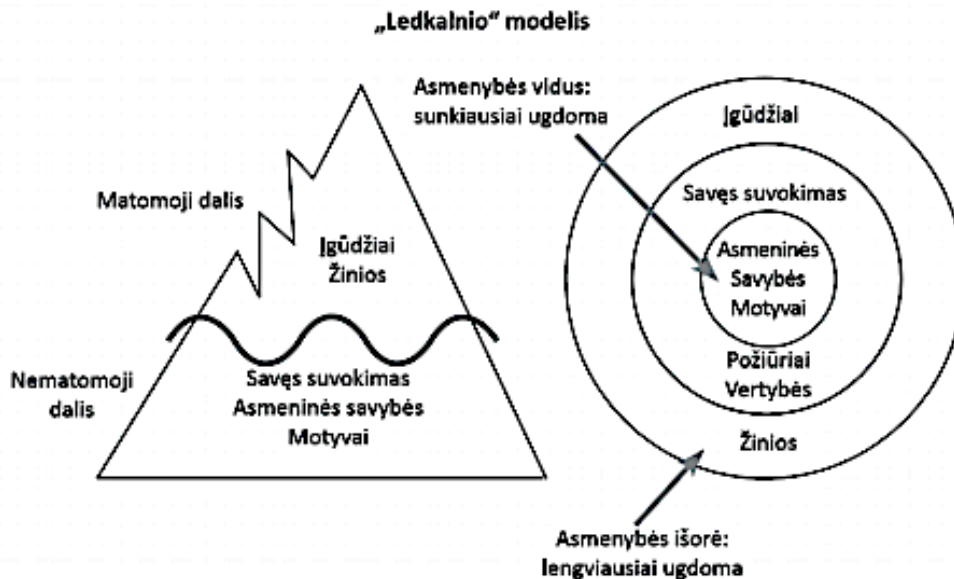
Laužacko teigimu, kompetencija yra gebėjimas atlikti tam tikrą funkciją (Laužackas, 2008, p.28). Aiškinamasis kvalifikacijų sistemos terminų žodynas (2008) pateikia gana plačią kompetencijos sampratą. Kompetencija apibūdinama kaip asmens gebėjimas naudojantis žiniomis, įgūdžiais, savybėmis ir patyrimu atlikti tam tikrą darbą. Panašiai terminas aiškinamas ir tarptautinių žodžių žodyne, nusakant kaip tam tikros veiklos srities išmanymą, gebėjimą gerai atlikti darbą (Tarptautinių žodžių žodynas, 2013).

Mokslinėje literatūroje kompetencijos apibrėžčių yra ne viena. R.H. Sahu (2009) kompetenciją sieja su išsikeltiems tikslams ir darbo reikalavimams įveikti reikalingais gebėjimais, norint pasiekti tam tikro rezultato. E. Martišauskienė, R. Dukynaitė (2007, p. 28) pažymi, kad kompetencija yra „perteikiamas, daugiafunkcinis gebėjimų, žinių, polinkių (talentų) ir nuostatų derinys, kurio reikia visiems asmenims, kad galėtų siekti individualaus pasitenkinimo, darbingumo, kad galėtų vystytis, gebėtų įsitraukti į įvairią veiklą“.

Nors mokslinėje literatūroje pateikiama gana įvairių kompetencijos sąvokos apibrėžčių variantų, tačiau išryškėja bendrumas, kad apibūdindami kompetencijos turinį, autoriai išskiria žinias, gebėjimus ir įgūdžius.

L. M. Spenceris ir S. M. Spencer (1993) pateikia kompetencijos „Ledkalnio“ modelį, kuriame kompetenciją apibrėžia tam tikrais kriterijais ir pabrėžia jos įvairiapusiškumą ir reikšmingumą veiklos rezultatams. Autorių modelyje kompetenciją sudaro penki komponentai:

- Motyvai - vidinė motyvacija, įtakojanti elgesį tam tikroje veikloje.
- Asmeninės charakteristikos - savybės, lemiančios vienokį ar kitokį elgesį (reakciją į situacijas, užsispyrimą, iniciatyvumą ir pan.).
- Savęs suvokimas - elgesiu, asmens požiūriais, vertybėmis, nuostatomis pasireiškiantis suvokimas apie save.
- Įgūdžiai, gebėjimai - pasireiškiantys vykdant užduotį.
- Žinios - tam tikros srities konkrečios srities informacija, kurią turi asmuo.

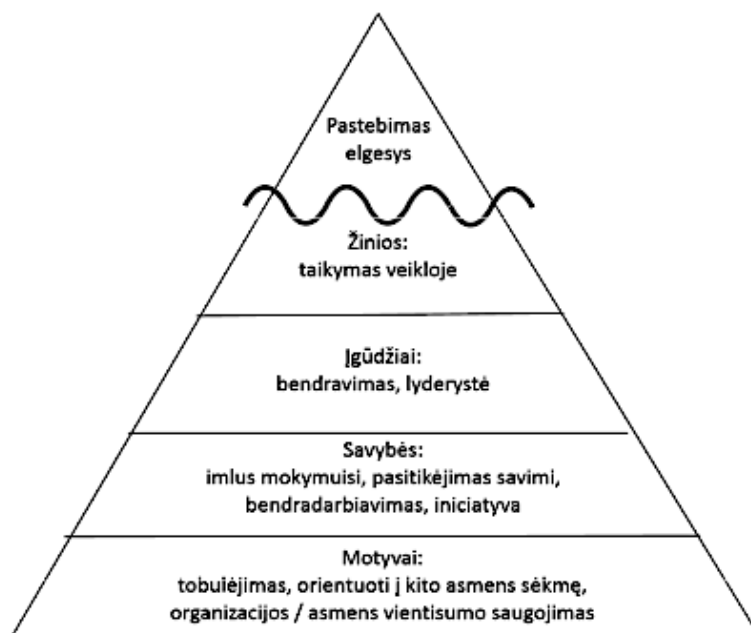
3 pav. Giluminiai ir paviršutiniški kompetencijos komponentai „Ledkalnio“ modelyje

Šaltinis: Zubrickienė, Adomaitienė, 2016, p. 154

Grafinis pavaizdavimas rodo, kaip autoriai kompetencijos komponentus skiria į „matomus“ ir „nematomus“. Žinios ir gebėjimai yra matomoji, lengviau identifikuojama, dalis. Paslėptoji dalis apima motyvus, asmens savybes, savęs suvokimą. L. M. Spenceris ir S. M. Spencer teigimu, šiuos kompetencijos komponentus sunkiau pasiekti, įvertinti ir plėtoti, bet būtent jie yra svarbiausi numatant tikslus ir ilgalaikius gebėjimus. Žinios ir įgūdžiai lemia žmogaus kvalifikaciją, bet kompetencija formuojama tai derinant su asmens vertybėmis, jo požiūriu. Giliai užslėptąsias kompetencijas sunku pasiekti, todėl norint ugdytis kompetencijas, reikia ugdytis ne tik savo žinias ir įgūdžius, bet ir vidinius asmenybės komponentus.

Kaip nurodo I. Zubrickienė ir J. Adomaitienė (2016), „Ledkalnio“ modelį analizavo S. Sanghi (2010). Jis pateikė patikslintą kompetencijos sampratą. Autoriaus teigimu, visų kompetencijos komponentų buvimas atsiskleidžia tik juos taikant praktinėje veikloje. Jo pateikiamame modelyje visi kompetencijos komponentai yra po vandeniu, t.y. nematomi tol, kol neatsiskleidžia elgsenoje, žmogui pradėjus veikti. Netgi žinios ir įgūdžiai gali būti nepastebimi, jei nebus taikomi praktiškai. Esminiu kompetencijos kriterijumi S. Sanghi (2010) įvardija reikšmingumą veiklos rezultatams, nes komponentai neįtakojantys galutinio rezultato yra nesvarbūs veiklos procese ir jų nereikėtų laikyti kompetencija. Vadinasi, kompetencija yra

galimybė išreikšti save. Savanoriaudamas žmogus įgyja ne tik žinių ir patirties, tačiau ir pritaiko tai praktiškai veikloje, jis ugdo savo asmenines savybes ir gebėjimus.

4 pav. Kompetencijos komponentai pagal S.Sanghi

Šaltinis: Zubrickienė, Adomaitienė, 2016, p. 154

JAV mokslininkas R. E. Boyatzi'o (1982) teigia, kad kompetencija – tai individo savybės, kurios susijusios su geresniu darbo atlikimu. Pritariant požiūriui, kad kompetencijos šerdis sukuriama per asmenines savybes, vertybes ir gebėjimus, šiame darbe į kompetencijos sąvoką bus žvelgiama iš esminių asmeninių individo charakteristikų pozicijos, todėl kompetencijos koncepte labiau bus akcentuojamas vidinis asmens turinys ir jo kaita.

Aiškindamiesi pedagogų kompetencijos tobulinimo galimybes Dačiulytė ir kt. (2013) mokslinėje literatūroje ir norminiuose dokumentuose pateiktas 15 kompetencijų skirsto į tris sritis: didaktines kompetencijas, bendrąsias kompetencijas ir funkcines kompetencijas. Bendrosios kompetencijos, autorių nuomone, gali būti įvardinamos kaip žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, kitos asmeninės savybės, reikalingos bet kuriai žmogaus veiklai, ir galimos perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą.

R.Čiužas monografijoje “Mokytojo kompetencijos. Profesinio meistriškumo siekis” (2013) išskiria keturias bendrąsias kompetencijas, susijusias su gebėjimu veikti tam tikroje situacijoje ar kontekste:

- Komunikacinė kompetencija, siejama su gebėjimu bendrauti įvairiose situacijose.

- Informacijos valdymo kompetencija, siejama su gebėjimu ne tik rasti reikiamą informaciją, bet ir su gebėjimu kritiškai vertinti, atsirinkti, analizuoti turimą informaciją.
- Bendradarbiavimo kompetencija siejama su gebėjimu kryptingai siekti dialogo, veikimo bendraujant ir bendradarbiaujant.
- Bendrakultūrinė kompetencija siejama su gebėjimu pateikti savo ir visuomenės tapatybę kaip vertybę kultūrų įvairovėje.

Pedagogo profesijos kompetencijų apraše (2015) pirmoji kompetencijų grupė įvardinta kaip bendrosios kompetencijos ir įvardinta šių kompetencijų paskirtis – „leidžia kurti atvirą ir veiksmingą sąveiką su ugdytiniais, dalyvauti atsakingos pilietinės visuomenės kūrime, stiprinti pozityvius profesionalius ryšius su mokyklos bendruomene ir socialiniais partneriais, nuolat mokytis ir tobulėti, reflektuojant savo profesinę veiklą ir jos rezultatus“ (2015, p.3).

Apraše bendrosios kompetencijos išskaidomos smulkiau:

- asmeninio tobulėjimo ir mokėjimo mokytis kompetencija – tai sugebėjimas valdyti asmeninę karjerą ir mokytis visą gyvenimą, reflektuojant profesinę veiklą ir atnaujinant žinias bei gebėjimus;
- kultūrinė kompetencija – gebėjimas saugoti ir plėtoti Lietuvos kultūrą, veikti kūrybiškai ir atvirai, dalyvauti visuomenės ir švietimo kaitos procesuose. R. Čiužo skirstyme ši kompetencija įvardijama kaip bendrakultūrinė, į kultūrinę įvairovę žvelgiant plačiau, kaip vertybę.
- naujų technologijų ir informacijos valdymo kompetencija – mokėjimas ir sugebėjimas naudotis skaitmeninėmis technologijomis ir įranga, sistemingai plėtojant mokinių skaitmeninį raštingumą. Ši kompetencija atitiktų R. Čiužo išskirtą informacijos valdymo kompetenciją, siejamą su mokytojo gebėjimais taikyti informacines ir komunikacines technologijas.
- profesinės komunikacijos kompetencija – gebėjimas komunikuoti su įvairiomis grupėmis valstybine ir užsienio kalba. Ši kompetencija atliepia R. Čiužo išskirtas komunikacinę ir bendravimo kompetencijas, būtinas komunikuojant ir kuriant mokymuisi palankią terpę.

Mokytojų bendrųjų kompetencijų turinį analizavo ir aprašė V. Jegelavičienė ir R. Prakapas (2018). Mokslininkai įvardijo kompetencijų bei kompetencijų ugdymo turinio pokyčių svarbą. Bendrosios kompetencijos yra svarbios globalizacijos procesų paveiktame kontekste kintant mokytojo vaidmeniui, jos padeda mokytojui atlikti įvairius vaidmenis ir spręsti su ugdymo procesu susijusias problemas. Mokslininkai įvairiuose moksliniuose

šaltiniuose analizuotas bendrąsias kompetencijas ir jų taikymo naudą aprašė suskirstę į keturias grupes: bendravimo ir bendradarbiavimo; organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo; komunikacinę ir informacijos valdymo bei technologijų valdymo. Apibendrinant kompetencijų raišką pabrėžiama, jog taip pat labai svarbu atsižvelgti ir įvertinti ryšį su tam tikromis vidaus ar išorės sąlygomis, kaip kad mokyklos tipu, geografinė vieta, organizacine kultūra; valstybės politika, visuomenine aplinka ir pan.

Pabrėžiama bendrųjų kompetencijų svarba ir neabejotina savanorystės reikšmė skatina domėtis šiais reiškiniais. Kad savanoriškos veiklos nauda savanoriui neabejotina, pabrėžia I.Jonutytė (2000), teigdamaa, kad savanoriaudamas žmogus keičia save, tobulina asmenines savybes ir susikuria sau priimtinas ugdymosi sąlygas. Atliktais moksliniais tyrimais įrodyta savanorystės reikšmė tiek trečiajai šaliai, tiek patiems savanoriams. Jų ypač padaugėjo po “Mokymosi visa gyvenimą memorandumo” priėmimo (Kurapkaitienė, 2018). Savanorystę imta tyrinėti kaip terpę mokytis, siejant tai su skirtingomis sritimis, tikslais.

D.Jezukevičiūtė ir J.Skirmantienė (2015) atliko tyrimą, siekdamos išsiaiškinti, ar savanoriaujant įgytos kompetencijos yra vertinamos Lietuvos darbo rinkoje. Tyrimo rezultatai parodė, kad nevyriausybinis bei verslo sektoriai labai vertina darbuotojus, kurie turi savanoriško darbo patirties. Mat, apklaustųjų nuomone, savanoriaujant įgyjama žinių, įgūdžių bei asmeninių kompetencijų, kurios tampa svarbesnės už formalius pasiekimus. Darbdavių požiūriu savanoriaujant įgyjami įgūdžiai ir kompetencijos iš bendrųjų kompetencijų lauko. Kaip svarbiausios buvo išskirtos: mokėjimo mokytis bei bendradarbiavimo, socialinė kompetencija, komandinio darbo kompetencija, organizacinių gebėjimų įgijimas. Darbo rinkoje labai vertinamas ir reikalingas komunikabilus, kūrybiškas, norintis mokytis ir inovatyviai mąstantis darbuotojas, o savanoriška veikla yra terpė, kurioje asmuo gali įgyti jam reikiamų praktinių įgūdžių ir tobulinti asmenines kompetencijas.

Bendrųjų kompetencijų plėtrą savanoriaujant tyrė E.Žukaukienė ir A.Rutkienė (2017), jos siekė išsiaiškinti savanorystės reikšmę vyresniųjų klasių mokinių bendrosioms kompetencijoms. Tyrimo rezultatai patvirtino labiausiai ilgalaikėje savanorystėje atsiskleidusias socialinės pilietinės kompetencijos, asmeninės kompetencijos ir komunikavimo kompetencijos plėtrą.

Apibendrintai kompetencijas galima apibrėžti kaip tam tikrus elgesio modelius, kuriuose atsiskleidžia žmogaus turimos žinios, gebėjimai įgūdžiai, požiūris, asmeninės savybės. Taip sudaromas pagrindas profesionaliam tam tikros veiklos atlikimui. Globalizacija įtakoja naujų sąlygų bendrosioms kompetencijoms ir jų ugdymui atsiradimą. Savanoriaudamas

žmogus atskleidžia visuminį save, savo potencialo galimybes – jis save realizuoja per veiklą. Savanorystėje plėtojamoms bendrosios kompetencijos skatina suvokti savąjį vidinį aš ir pomėgius bei mėgstamą veiklą sieti su profesiniu pasirinkimu.

2. PEDAGOGŲ KARJEROS PROJEKTAVIMO PAŽINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

2.1. Profesinės karjeros pasirinkimą lemiantys veiksniai

Vienas svarbiausių sprendimų, tenkančių jaunam žmogui priimti gyvenime - profesinės karjeros pasirinkimas. Tinkamai pasirinkta profesija yra sėkmingos žmogaus ateities veiksnys, jo asmeninės sėkmės sąlyga. Tačiau spartėjanti mokslo, technikos ir technologijų kaita lemia darbo procesų pokyčius (Laužackas, 2005), o dinamiška ir kintanti aplinka įtakoja situacijas, kurios lemia sprendimus, priimamus profesinėje veikloje. Tam, kad galėtų pasirinkti, žmogui būtina pažinti save, nuolat tobulėti ir prireikus iš naujo persvarstyti profesinės karjeros kūrimo galimybes. Asmenybė, pažįstanti save, savo poreikius, įvardijanti norus, gali siekti sėkmingesnės gyvenimo kokybės, dirbti, kurti, bendrauti (Rosinaitė, 2010).

Karjeros supratimas taip pat nėra statiškas reiškinys, jos samprata kinta. Karjera suprantama kaip reiškinys, už kurį atsakomybę privalo prisimti pats individas, tai nebėra objektyviai vertinami darbo pasiekimai ar laimėjimai. Mokslininkų darbuose karjeros sąvokos apibūdinimas taip pat varijuoja (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Karjeros sąvokos apibūdinimai

Autorius, metai	Sąvokos
R.Korsakienė, R.Smaliukienė (2014)	„Karjera – tai pagrindinių pozicijų seka, kurią individas užima ikiprofesiniame, profesiniame ir gyvenimo baigus profesinę veiklą etape bei apima su darbu susijusius vaidmenis, tokius kaip studento, darbuotojo ir pensininko, bei papildomus profesinius, šeiminius ir pilietinius vaidmenis“
V.Stanišauskienė, A.Naseckaitė (2012)	„Karjera – įvairių socialiai reikšmingų žmogaus vaidmenų seka, kylanti iš darbo, mokymosi, saviraiškos ir laisvalaikio veiklų bei apimanti asmens profesinį gyvenimą, darbo vietas, pareigas ir pasiekimus“.
V. Rosinaitė (2010)	„Karjera suprantama kaip socialinis konstruktas, kuris yra konstruojamas: 1) veikėjui sąveikaujant su socialine aplinka; 2) judant laike ir erdvėje; 3) sujungiant praeitį, dabartį ir ateities aspiracijas, įkūnijant tęstinumo idėją“
Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadovas (2008)	Karjera apibūdinama kaip socialinę reikšmę turinčių žmogaus vaidmenų seka.
N.Petkevičiūtė (2006)	Karjera – su darbu susijusios patirties procesas, trunkantis visą gyvenimą.
R.Laužackas (2005)	„Karjera - iš pašaukimo kylančių ir besitęsiančių visą gyvenimą įvairių žmogaus atliekamų socialiai reikšmingų vaidmenų, darbo vietų ir jose užimamų pareigų bei pasiekimų seka, susijusi su saviraiška ir individualiu tobulėjimu bei atspindinti asmenybės gyvenimo stilių ir viziją“.
V.Stanišauskienė (1997)	Karjera - kiekvieno žmogaus pasirinktas veiklos kelias, kurio sėkmę lemia vidiniai (asmeniniai gebėjimai) ir išoriniai (socialiniai, politiniai, ekonominiai) veiksniai.

Sudaryta autorės pagal nurodytus šaltinius

Pateikti karjeros sampratos apibūdinimai atspindi, kad mokslinėje literatūroje karjeros samprata aptariama dviem aspektais – vienu atveju į ją žvelgiama kaip į sėkmingą tobulėjimą pasirinktoje veikloje, profesinėje srityje, kitu atveju – kaip į viso gyvenimo pozityviai kintančią vaidmenų seką. Pastaruoju atveju karjera atspindi žmogaus pozicijų dinamiką, kaitą. N.Petkevičiūtės (2006) teigimu, karjera daugeliui žmonių apskritai yra kokybiško gyvenimo rodiklis. Pritariant šiam požiūriui galima teigti, kad siekdamas būti pats atsakingas už sėkmingą karjeros modeliavimą, žmogus privalo nuolat tobulėti ir augti, pažinti save. Profesijos pasirinkimą sėkmingai lemia asmens brandos, gebėjimo savarankiškai, sąmoningai ir atsakingai priimti sprendimus. Sąmoningai rinktis profesiją ją vertinant, aktyviai stengtis suvokti ir aiškintis, kokių savybių reikalauja būsima profesija ir ar turimos asmenybės savybės, gabumai, potraukiai bei charakteris atitinka tuos reikalavimus (Rodzevičiūtė, 2008). Natūralu, kad karjera ir jos planavimas nėra trumpalaikis procesas, pokyčiai apima ilgą laiko tarpą ir gali vykti bet kuriuo žmogaus gyvenimo tarpsniu.

Mokslinėje literatūroje, kaip nurodo V.Lamanauskas bei D.Augienė (2015), remdamiesi Patton, McMahan (2006), sisteminamos keturios pagrindinės karjeros sampratos kryptys:

1. Karjera kaip pasiekimai (laimėjimai darbinėje aplinkoje, užimamos aukštos pareigos).
2. Karjera kaip profesinė veikla.
3. Karjera kaip nuolatinio darbo ir mokymosi nuosekli tąsa (viso gyvenimo mokymosi ir darbo istorija).
4. Karjera kaip visi gyvenimo vaidmenys ir jų seką.

Toks skirstymas detalizuoja anksčiau lentelėje pateiktus karjeros sampratos apibūdinimus. Taipogi karjeros samprata atliepia anksčiau išskirtas dvi kryptis – vienu atveju ji aptariama profesinės veiklos rėmuose, kitu siejama su žmogaus judėjimu gyvenimo tikslų įgyvendinimo link, kaip jis mato save tam tikru gyvenimo momentu.

Išskiriama profesinės karjeros samprata. A.Valackienės (2003) teigimu, tai apima ir profesijos pasirinkimą ir karjeros planavimo procese taikomas strategijas. Rinkdamasis profesiją žmogus dēlioja prioritetus savo vertybių, interesų ir galimybių skalėje ir profesinę karjerą konstruoja horizontaliai arba vertikalčiai. Horizontalios karjeros atveju profesinis augimas ir tobulėjimas vyksta tos pačios panašios veiklos kontekste. Tuo tarpu vertikali karjera suprantama kaip kelias, kuriuo asmuo juda siekdamas vis aukštesnių darbinių pozicijų organizacijoje. XXa. išryškėja vis platesnė takoskyra tarp šių dviejų modelių, leidžianti atsirasti biurokratinės ir šiuolaikinės karjeros sampratomis. V.Stanišauskienės ir A. Naseckaitės (2012)

teigimu “ šiuolaikinė karjera netapatinama su profesija. Profesija yra paprasčiausias kontekstas, kuriame rutuliojasi individo karjera”. Šiame darbe profesinė karjera aptariama atsižvelgiant į asmeninius siekius, motyvaciją ir interesus, žinias bei gebėjimus, vertybines nuostatas ir orientuojamasi į horizontalios karjeros konstravimo procesus.

Mokslinėje literatūroje (Leung, cit. iš J.Navaitienė (2014), yra skiriamos penkios svarbiausios profesinės karjeros teorijos, kurių kontekste buvo tyrinėjama profesinės karjeros samprata pastaruosius kelis dešimtmečius.

- *Prisitaikymo darbe teorija (Theory of work adjustment)*. Šos teorijos autoriai (R. Dawis et al. 1964; R. Dawis, 2005) remiasi teiginiu, kiekvienas individas siekia atitikti (correspond) su savo aplinka, taip pat su darbo aplinka. Kuo jo individualūs gebėjimai atitinka darbo aplinkos reikalavimus, tuo didesnė profesinės sėkmės tikmybė, kad individas gerai atliks savo darbą ir bus vertinamas darbdavio kaip sėkmingas darbuotojas.
- *Profesinių asmenybių darbo aplinkoje teorija (Theory of vocational personalities in work environment)*. Teorijos, kurios autorius J. Holland (1997) teigimu, sėkmingos profesinės karjeros pagrindu gali būti laikomas profesinės veiklos grupės ir asmenybės tipo atitikimas. Žmonės skirstomi į šešis asmenybės tipus ir ieško tokios aplinkos, kur profesiniai interesai atitiktų jo asmenybę.
- *Profesinės raidos Aš koncepto teorija (Self-concept theory of career development)*. Teorija atskleidžia profesinių pasirinkimų ir Aš koncepto pokyčius. Teorijos autoriaus D.Super (1990) teigimu, bet kuris žmogus turi potencialias galimybes sėkmingam profesijos pasirinkimui įvairiose srityse ir kad žmonės skirtingai tinka vienoms ar kitoms profesijos pagal interesus, gebėjimus ir jų pokyčius.
- *Apribojimo ir kompromiso teorija (Theory of circumscription and compromise)* teigia, kad individas, rinkdamasis profesiją atmeta netinkamas alternatyvas ir ieško kompromiso tarp norų bei galimybių (L. Gottfredson, 2005).
- *Socialinė kognityvinė profesinės karjeros teorija (Social cognitive career theory)*. Pasak R. Lent (2005), profesinio kelio rinkimasis yra nuolatinis procesas, teorijoje pabrėžiami dinamiški, priklausantys nuo situacijos, individo ir jo aplinkos veiksniai, svarbūs renkantis profesiją.

Šių teorijų kontekste šalia profesinės karjeros sąvokos minima ir profesinės brandos sąvoka. J.Navaitienės teigimu, ji „atskleidžia individo pasiruošimą apsispręsti, planuoti savo profesinę ateitį ir priimti darbuotojo vaidmenį“ (2014, p.6) ir apibendrintai vertintina kaip gebėjimas daryti sėkmingus sprendimus, susijusius su profesiniu kryptingumu.

Individas, kurdamas savąjį karjeros modelį, turi individualų karjeros reiškinio supratimą ir modeliuoja ją pagal savo susidarytą supratimą. Karjeros supratimui, jos konstravimui, profesijos pasirinkimui lemiamos įtakos gali turėti ne vienas, o keletas veiksnių. Jovaiša (cit. iš K.Samošonok, 2016) pateikia profesinę karjerą įtakojančius veiksnius:

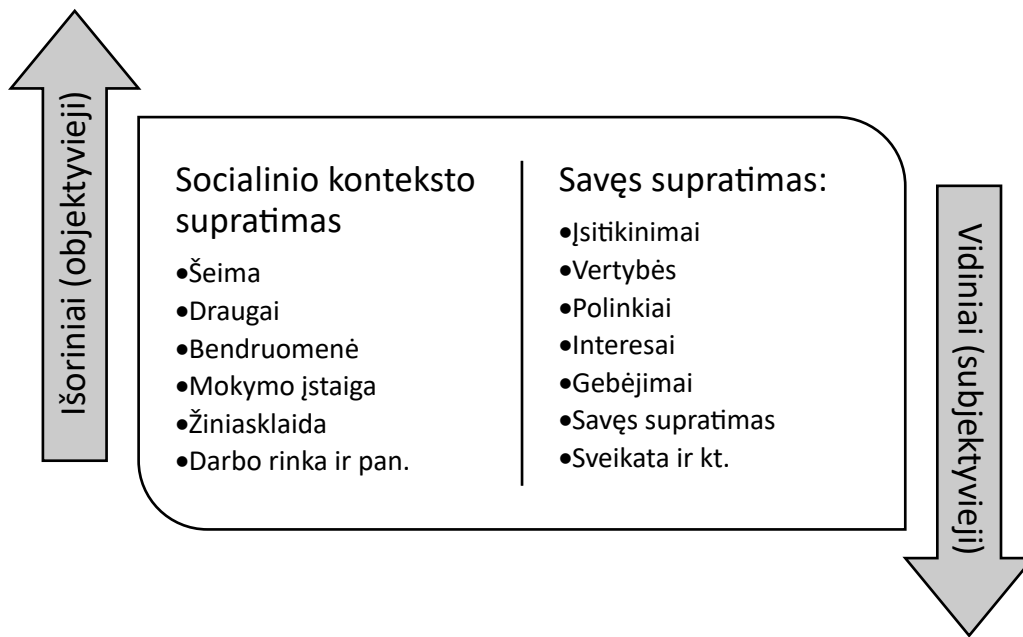
- *Socialiniai-ekonominiai veiksniai* (gyvenamoji bei kultūrinė aplinka, socialinė padėtis, šeimos interesai, bendra ekonominė situacija);
- *Ugdymo veiksniai* (veikla pagal pašaukimą, kryptingumas, papildomas mokymasis, visuomeninė veikla);
- *Psichologiniai veiksniai* (poreikiai, interesai, charakterio polinkiai, gebėjimai, asmenybinės vertybės);
- *Veiksniai, susiję su fizine sveikata* (fizinės ir psichinės sveikatos požymiai ar jų nebuvimas – regėjimas, ištvėrmė, dėmesio koncentravimas ir pan.).

D. Augienės (2009) teigimu, renkantis profesiją reikėtų atsižvelgti į tris kriterijus:

- galiu (asmeniniai ypatumai, sveikatos būklė, gabumai, mokymosi rezultatai, kurių reikalauja viena ar kita profesija);
- noriu (ar profesija, kurią ruošiamasi pasirinkti, suteiks pasitenkinimo, atitiks polinkius, interesus);
- reikia (kokie yra ekonomikos poreikiai, galimos perspektyvos, visuomeninis naudingumas).

V.Lamanauskas, D.Augienė (2015), remdamiesi P.Patton, A.McMahon, veiksnius skirsto į vidinius, arba asmenybinius, ir išorinius, arba objektyvius. Priklausomai nuo dominuojančių veiksnių formuojasi supratimas apie karjeros turinį ir reikšmę realizuojant save profesinėje veikloje.

Profesinės karjeros pasirinkimo procesas yra kompleksiškas sprendimų procesas, kurį įtakoja skirtingi veiksniai. Susisteminant moksliniuose tyrimuose atsispindinčius rezultatus ir turint omenyje, kad vidiniai veiksniai siejami su paties asmens suvokimu, mąstymo ypatumais, t.y., tuo, kaip asmuo pats suvokia ir vertina esamą situaciją, o išoriniai veiksniai atspindi situaciją, sąlygas, kurioje asmuo yra, galima būtų pateikti tokį bendrą paveikslą.

5 pav. Profesinės karjeros pasirinkimą lemiantys veiksniai

Dauguma autorių akcentuoja ypatingą savęs ir aplinkos pažinimo svarbą numatant karjeros rinkimosi strategijas, individualizuojant tikslus ir priimant sprendimus (Rosinaitė, 2010; Korsakienė ir Smaliukienė, 2014). Išskirtinai svarbiais tampa asmenybiniai pažinimo veiksniai, mat jų pagrindu individas formuoja savą karjeros reiškinio supratimą, suteikia jam savitą prasmę. Priimant sprendimus žmogus vadovaujasi savo paties vertybėmis. I.Liobikienė, L.Bukauskienė (2014) atkreipia dėmesį į tai, kad vertybių sistemos bei profesinį pasirinkimą sąlygojančių veiksnių sąveika skatina įvardinti profesinius gyvenimo tikslus, išreiškia pašaukimą profesijai ir prasmingos veiklos siekį. Vertybės lemia žmogaus elgesį ir motyvaciją. Profesijai keliami reikalavimai turi atitikti žmogaus pašaukimą profesijai, jo gabumus, interesus, polinkius, asmenybinius bruožus ir jo vertybines nuostatas (Liobikienė, Bukauskienė, 2014). Tai patvirtina ir kitų mokslinių tyrimų autoriai, kurių teigimu, asmens savęs identifikavimas su profesija ir su jai būdingais bruožais, pasitenkinimas profesijos ir studijų pasirinkimu yra susijęs su tvirtesniu įsipareigojimu profesinei karjerai (Austin, Daniel, Russell, Rusell, 2012; Orkibi, 2010, cit. pagal Jokštaitę, Pociūtę, 2014), pasitenkinimu karjeros galimybėmis bei sėkmingesniu prisitaikymu darbo rinkoje (Danilevičius, 2008). B.Pociūtė ir V.Isiūnaitė (2010) teigia, kad asmuo, aiškiai pažindamas save, savo gabumus, gebėjimus, interesus, galimybes bei žinodamas ribotumus ir derindamas tai su geru įvairių profesinės veiklos rūšių keliamų reikalavimų, jų pranašumų bei trūkumų, ateities perspektyvų ir galimybių žinojimu bei vertinimu, užsitikrina sėkmingą profesinės karjeros pasirinkimą. Tai lemia gebėjimas teisingai palyginti šias veiksnių grupes ir suprasti jų tarpusavio atitikimą.

Ir nors sėkmingesnę profesinę karjerą lemia profesijos pasirinkimas, paremtas vidiniais

veiksniais, tačiau rinkdamiesi profesiją dalis jaunuolių remiasi išoriniais, susitelkia į ekonominę situaciją, finansines studijų problemas (Pociūtė, Isiūnaitė, 2011). Kadangi skirtingų profesijų pasirinkimas siejasi su galimybe susitapatinti su konkrečia profesija, vidinių veiksmų trūkumas renkantis profesiją gali tapti nepasitenkinimo ja priežastimi. Todėl karjeros planavimas turėtų būti orientuotas į savęs pažinimą, profesinio tapatumo formavimąsi, gebėjimų, vertybių bei lūkesčių nusistatymą. Tam patvirtina ir kito tyrimo, atlikto L. Lileikienės (2009) rezultatai, kurie įrodė savikryptingumo svarbą formuojant asmeninę karjerą.

Apibendrinant galima teigti, kad karjera mokslinėje literatūroje aptariama dviem aspektais – kaip tam tikros srities pasiekimai arba kaip viso gyvenimo vaidmenys, jų seka. Priimant profesinius sprendimus, labai svarbus tampa asmeninių interesų reikšmingumas. Svarbu išsiaiškinti, kokie interesai lemia profesijos pasirinkimą, ar jie nukreipti gilyn į išsamų profesijos supratimą ir savęs matymą joje, ar yra perspektyvūs laiko atžvilgiu – nėra orientuoti į trumpalaikės situacijos tenkinimą. Rinkdamasis profesiją asmuo remiasi motyvu, nusprendžia, ką jam pasirinkti, o tai įtakoja ir vidiniai, ir išoriniai veiksniai. Svarbu, kiek profesinis apsisprendimas integruosis į bendrą gyvenimo stilių, ar papildys jo vertybių, interesų visumą. Profesinį apsisprendimą lemia skirtingi veiksniai, jų sąveika, nes atskiram individui kiekvieno veiksmų svarba yra individuali ir nevienoda. Bendro savęs pažinimo ir supratimo pagrindu formuojamas profesinis apsisprendimo, arba profesinės brandos supratimas, kuris tampa dominuojančiu planuojant būsimą profesinę karjerą ir priimant sprendimus. Labai svarbu pažinti save, įvertinti siekius, polinkius, suvokti polinkius bei galimybes, apskritai įvardinti tikslą.

2.2. Pedagogo profesijos pasirinkimo motyvai

Pedagogo profesija yra išskirtina tuo, kad mokytojas yra asmenybė, ugdanti ateinančias kartas ir tiesiogiai daranti įtaką visuomenės kaitos procesams. Šiandienos mokyklos mokytojas turi atliepti nuolat besikeičiančios mokyklos ir visuomenės poreikius, motyvuoti pažangai (Mokyklų raida ir aukštos kokybės mokymas gerai gyvenimo pradžiai, 2017). Vadinas šiandienos mokytojas privalo nuolat tobulintis, ugdytis naujas ir jau turimas kompetencijas. Užsienio mokslininkai akcentuoja mokytojo profesijos svarbą šalies gerbūvio kūrimui (Watt,

Richardon, Klusmann, 2012) ir akcentuoja, kad mokytojų motyvacija, paremta stipria atsakomybe priklauso nuo pokyčių švietimo sistemoje apskritai .

Lietuvos švietimo dokumentuose (Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija, 2014) akcentuojama, kad Lietuvos švietimo sėkmė priklauso tiesiogiai nuo pedagogų kompetencijų, asmeninių savybių, motyvacijos, noro tobulėti ir kūrybiško požiūrio bei gerosios praktikos sekimo. Pabrėžiama, kad ypatingas dėmesys turėtų būti kreipiamas į mokytojų parengimą, palankių sąlygų darbui pradedantiesiems, jauniems mokytojams sudarymą. Akcentuojama būtinybė turėti pedagogų atrankos sistemas, kurios padėtų motyvuotiems žmonėms rinktis mokytojo profesiją ir tobulinti dirbančių mokytojų augimą. Tačiau susiduriama su motyvavimo mokytojo profesijai problema – vis mažiau mokyklą baigusių jaunuolių renkasi pedagogines studijas, stojama mažesniais konkursiniais balais nei į populiariausias studijų programas (Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017).

Tyrimų, analizuojančių pedagoginių studijų pasirinkimą, rezultatų apibendrinimas atspindi panašias tendencijas tiek Lietuvoje, tiek kitose pasaulio šalyse. Stojimo į pedagogines studijas motyvus bei jų kaitą analizavo B.Žygaitienė ir K.Pošiūnaitė (2013). Šių autorių tyrimas atskleidė, kad atrenkant tik pagal atestatų balus, didelė dalis stojančiųjų šias programas renkasi neturėdami išreikštos vidinės motyvacijos būti mokytojais. Kaip dominuojantys jų motyvai, įtakoiantys pasirinkimą, įvardijami noras turėti aukštojo mokslo diplomą, gerai apmokamą darbą ir studijuoti toliau, siekti karjeros. Lyginamojo tyrimo rezultatai atskleidė, kad šie motyvai dešimties metų laiko perspektyvoje liko praktiškai nepakitę. Autorės taip pat akcentavo sumažėjusį profesinį kryptingumą. Tyrimo rezultatai patvirtino anksčiau atliktą E.Rodzevičiūtės (2008) tyrimą bei jo rezultatus.

V.Indrašienė et al. (2015) tyrimo metu analizavo pedagoginių studijų pasirinkimo veiksnius bei jų sąsajas su tolesniu profesijos pasirinkimu. Šių mokslininkų tyrimo rezultatai atskleidė tiesioginį ryšį tarp studentų profesinio pasirinkimo ir vidinių veiksnių – savęs vertinimo, asmeninių bei profesinių lūkesčių, polinkių, interesų, gebėjimų. Mažiausiai sprendimus įtakoję veiksniai buvo finansinio stabilumo užsitikrinimas , aukštojo mokslo diplomai ar profesijos paklausumas darbo rinkoje. Tai rodo, kad priimdami sprendimus jaunuoliai vadovaujami vidinėmis motyvacinėmis nuostatomis.

J.Abramauskienė ir R.Kirliauskienė (2013) analizavo muzikos pedagogo profesijos pasirinkimo motyvus. Tyrimas atskleidė, jog didžiausios reikšmės renkantis profesiją turi vidinė asmens motyvacija, sąmoningas suvokimas ir noras kryptingai pasirinkti profesiją. Reikšmingi motyvai, susiję su profesiniu kryptingumu – saviraiška, noru tapti muzikos pedagogu, pomėgis dirbti su vaikais. Autorės taip pat įvardija motyvus, silpninančius profesinį

kryptingumą (nusivylimas, abejojimas, problemų atsiradimas) ir veiksniais, stiprinančius profesinio tapatumo formavimąsi (studijų kokybė, pedagoginė praktika, lūkesčių išsipildymas).

Dauguma mokslininkų teigia, kad į pedagoginės krypties studijas yra būtina efektyvi stojančiųjų atranka, siekiant įvertinti jų bendrą išsilavinimo lygį ir asmenybės profesinio kryptingumo lygmenį. V.Pukienės (2011) teigimu, motyvacijos vertinimas skatina stojančiuosius atsakingiau rinktis studijų programas, ir patiems įsivertinti ne tik žinias, bet ir asmenybės savybes, reikalingas mokytojo profesijai.

Užsienio mokslininkai (Richardson, Watt, cit. iš V.Indrašienė ir kt., 2015) taip pat akcentuoja asmeninės motyvacijos bei vidinių asmenybės veiksnių svarbą renkantis mokytojo kelią. Pažymima, kad pedagogo profesijos pasirinkimą lemia asmens turimos vidinės vertybės, suvokiama socialinių paslaugų vertė, savo gebėjimų suvokimas. Kaip pažymėjo H.Watt ir P.Richardson (2012, p. 125), „motyvacija (rinktis pedagogo profesiją) yra esminis dalykas“. Kadangi motyvacija yra neatsiejamai susijusi su profesiniu pasitenkinimu ir savirealizacijos jausmu, akcentuojama šios srities tyrimų svarba ir būtinumas. Todėl buvo atlikta gana daug pedagogo profesijos pasirinkimo motyvacijos tyrimų. Amerikiečių mokslininkų S.Bookhart ir D.Fremano tyrimas (1992) parodė, kad altruistiški, orientuoti į paslaugas tikslai ir kiti vidiniai motyvacijos veiksniai yra pagrindas pasirenkant mokytojo profesiją. Vėlesni tyrimai motyvų sąrašė išryškino norą dirbti su vaikais, galimybę intelektualinei savirealizacijai bei prasmingo socialinio indėlio motyvus. (Kyriacou, C. Coulthard, M., 2000; McKenzie et al., 2005; Watt & Richardson, 2014). Greta dažniausiai pasikartojančios veiksnių klasifikacijos į vidinius, išorinius ir altruistinius, norėdami įvardinti bendras sąsajas tarp tyrimų ir jų rezultatų „integruotoje teorinėje sistemoje, kuria būtų galima vadovautis struktūruotai atrenkant ir grupuojant įtakojančius veiksniai“ (Richardson & Watt, 2006, p. 31) ir siekdami turėti patikimą pedagogo profesijos pasirinkimo motyvų tyrimo pagrindą H.Watt ir P.Richardson (2007) sukūrė veiksnių, įtakojančių apsisprendimą mokytojo karjerai, aprašą (*Factors Influencing Teaching Choice*). Ši skalė veikia kaip nuosekli struktūra (žr. 1 paveikslą), apimanti ankstesnių tyrimų pasikartojančias temas ir bendrai karjeros pasirinkimo tyrimų rezultatus mokslinėje literatūroje.

Analizuojant užsienio mokslininkų tyrimus Australijoje, Nyderlanduose, Norvegijoje ir Turkijoje (Watt et al., 2012) atliktus remiantis *FIT-choice* aprašu, pažymėtina, kad pasirinkimą siekti pedagogo profesijos lemia altruistiniai ir vidiniai veiksniai – asmens turimos vidinės vertybės suvokiama kuriama socialinė vertė bei savo gebėjimų žinojimas. T.Reeves ir R.Lowenhaupt (2016) tyrė būsimų mokytojų motyvaciją ir karjeros siekius už tiesioginių pareigų atlikimo mokykloje ribų. Šių mokslininkų teigimu, dabartiniai pedagogai siekia ilgalaikių profesinių tikslų susijusių ne tik su mokymu, kaip ilgalaikį tikslą, jie tai pat vertina

kitus vaidmenis už darbo klasėje ribų. Tyrimo, atlikto JAV, rezultatai atskleidė, kad mokytojai dar prieš pradėdami profesinę karjerą turi stipriau ar silpniau išreikštus lūkesčius tam tikriems lyderio vaidmenims. Mokslininkai daro prielaidą, kad motyvacija pasirinkti pedagogo profesiją galima sietina su turimais lyderystės bruožais, tad studentų ir pradedančiųjų mokytojų lyderystės mokymai galėtų tapti įrankiu motyvuotų kandidatų atrankai ir išlaikymui.

Taigi, apibendrinant mokytojo profesijos pasirinkimo veiksnių klausimą, persipina keli pagrindiniai aspektai: asmenybė ir jos pažinimas bei išorinis pasaulis. Kitaip tariant, pedagoginio kelio pasirinkimą lemia vidiniai ir altruistiniai motyvai, kuriuos įtakoja tokie veiksniai kaip socialinė aplinka, interesai, noras padėti, karjeros siekis ir pan. Šie veiksniai, kaip kompleksinis darinys yra reikšmingi motyvacijos raiškiai. Aplinka veikia asmenybę, formuoja jos patirtį, o asmenybė, savo ruožtu, vedama vidinių nuostatų sąlygoja santykius su aplinka. Profesinio pasirinkimo motyvai nėra pavieniai pasirinkimą nulemiantys elementai, jie glaudžiai susiję ir veikia vienas kitą, tuo pačiu nulemdami individo profesinio pasirinkimo motyvaciją ir iš to išplaukiantį veiksmų planą.

2.3. Pedagogo profesinio tapatumo formavimasis asmeninės brandos kontekste

Savęs pažinimo procesas yra labai svarbus kiekvieno individo asmeninės brandos kontekste, nes tik gerai pažindamas save ir įvardindamas lūkesčius, individas gali sėkmingai konstruoti profesinę karjerą ir apskritai pilnavertį gyvenimą. Zh.G. Garanina, N.V. Andronova, L. I. Lashmaykina, O.E. Maltseva ir O. E. Polyakov (2017) teigia, kad savęs pažinimas sietinas su humanistinės psichologijos idėjomis (Krayg, 2004, Maslow, 2010), kurių teigimu individas, yra unikali asmenybė ir yra pats atsakingas už asmeninį augimą ir savirealizaciją (Garanina ir kt., 2017). Prasmingo gyvenimo siekiai ir tikslai kuriami vertybinės sistemos pagrindu, formuojant asmeninį požiūrį, bendravimą su aplinkiniais, puoselėjant tarpusavio santykius. K.Pukelis (2012) teigia, kad formuodamas gyvenimo prasmės klausimą, individas sprendžia ir

profesinio pasirinkimo problemą. Keldamas klausimą „Kas esu?“ tuo pačiu klausia savęs ir „Kuo ir kodėl noriu būti?“ (Pukelis, 2012). A.Dromantaitė pabrėžia, kad asmens branda kaip visą gyvenimą vykstantis procesas yra veiksnys, leidžiantis gerai pažinus save pasirinkti tinkamą profesinį kelią pagal asmeninį požiūrį, nuostatas, vertybių sistemą (Dromantaitė, 2012).

Žvelgiant į pedagogo vaidmenį šiuolaikiniame ugdymo(si) procese, ryškėja dvi kryptys, kurios, kaip ir visą mokymąsi, vienu atveju apima paviršinį pedagogo supratimą ir giliojo supratimo kryptis (Martišauskienė, 2016). Paviršinio požiūrio šalininkai centre mato mokinį (į vaiką orientuotas ugdymas), o pedagogui skiriamas nors ir labai įvairus, tačiau tenkinančio vaiko poreikis, asmens vaidmuo. Didelis dėmesys skiriamas technologijoms, vertinimo procedūroms, ugdymo turiniui, įgyjamoms kompetencijoms ir kt. Giliojo supratimo šalininkai telkia dėmesį į mokytoją, kuris yra į mokinį sutelkto esminis veiksnys, įkvėpėjas, turintis ne tik didelius lūkesčius, nuostatas, pasišventimą, žinių troškimą, bet ir norą jomis dalytis tiek su mokiniais, tiek ir su kolegomis. Šis giluminis požiūris naujausioje pedagoginėje literatūroje, atskleidžiamas kaip vis dažniau pastebima pedagogo asmenybės brandos svarba. Kaip teigia E.Martišauskienė, „pedagogo asmenybės gyvybingumas, turtingumas tampa natūraliu modeliu/pavyzdžiu, neužgožiančiu vaiko laisvo pasirinkimo, bet sudarančiu pozityvią erdvę jo aukščiausiam autentiškam pažintiniam, doroviniam, estetiniam apsisprendimui“ (2016, p.26). Taigi, pedagogo profesijos išskirtinumas glūdi jo asmenybės brandume. Jei kitų profesijų atstovams svarbiausia jų profesinės žinios bei gebėjimai jas tinkamai pritaikyti, tai pedagogui svarbiausia yra jo paties asmenybė, įgalinanti formuoti profesiniam tapatumui.

Mokslininkai (Nygren, Stigbrand, 2013; Gibson, 2014; Šneider, 2011; Karpova, 2013) profesinį tapatumą apibrėžia kaip dinamišką ir nuolatinės kaitos procesą. Įgydami patirties ir remdamiesi asmeninėmis vertybėmis bei darbo prasmės suvokimu, individai konstruoja tam tikrą ryšį su profesija. L.Payao (2016) dar praplečia tokį požiūrį teigdamas, kad pedagogai profesinėje srityje socializuojasi tik esant palankioms sąlygoms, t.y. galėdami tobulintis ir plėtoti idėjas, įgyti patirties, paremtos asmeninėmis vertybėmis ir profesiniais lūkesčiais. Tik tuomet sukuriama palankios sąlygos vystyti patirčiai.

Profesinis identitetas apima individo suvokiamą profesinį tinkamumą, pasirengimą ir apsisprendimą priskirti save prie tam tikros profesijos atstovų, koks profesijos bendruoju suvokimu vaizdas formuojamas ir kaip individas tame vaizde mato save, kokie žingsniai numatomi profesinės karjeros link, kaip planuojamas karjeros vystymas ir identifikavimasis su profesija. O profesinio identiteto esmę sudaro asmens motyvacija ir asmenybė (Rimkienė, Žydžiūnaitė, 2013). Profesinis identitetas, yra vienas iš svarbiausių karjeros sėkmę ir pasitenkinimą karjera lemiančių veiksnių, nes yra grindžiamas asmeninėmis savybėmis,

vertybėmis ir patirtimi (Porfeli, Savickas, 2012). V. Žydžiūnaitė (2005) teigia, kad profesinis tapatumas formuojasi kartu su įgyjama patirtimi, apmąstant jau įvykusias patirtis ir išgryninant esminius prioritetus bei vertybes (pagal S. Crisafulli ir V. Žydžiūnaitė, 2011). Tokį požiūrį pagrindžia G. Nygren ir K. Stigbrand (2013), teigdami, kad vertybės, gebėjimai ir charakterio bruožai yra svarbūs individui kaip profesionalui, identifikuojantis su tam tikros profesija ir lyginant savo tapatumą su kitais. Edukologijos požiūriu svarbūs veiksniai yra asmens savivoka, atsakomybė, savarankiškumas, naudos bei prasmingumo būsima profesinei veiklai suvokimas.

J. Crites (1971, cit. iš Navaitienė, 2014) išskyrė dvi profesinės brandos dimensijas: kognityvinę, apimančią žinių apie darbo pasaulį, profesinį apsisprendimą formavimąsi vaikams ir paaugliams bei nuostatų dimensiją, kuri jaunam suaugusiajam leidžia pasirinkti būdą ir siekti norimos profesijos. Autorė taip pat nurodo, kad mokslininkai M. Coetzee ir H. Roythorne - Jacobs (2007) suaugusiojo profesinį gyvenimą skirsto į tris stadijas:

- Ankstyvąją profesinio gyvenimo, kuomet siekiama nepriklausomybės, ugdomasis pasitikėjimas bei savarankiškumas, kuriamas profesinis tapatumas ir siekiama įsitvirtinti profesinėje veikloje, atrasti pastovumą, įsipareigojimus bei ugdyti saviveiksmingumą.
- Viduriniąją profesinio gyvenimo stadiją, kuomet prisitaikoma prie gyvenimo pokyčių, tobulinama tapatybė, ieškoma naujų saviraiškos būdų ir formų, permąstomos vertybės ir gyvenimo filosofija.
- Vėlyvąją stadiją, kurios metu svarbiausi uždaviniai yra susidoroti su emociniais sunkumais ir praradimais, rūpintis fizine ir emocine gerove, ieškoti kitų, alternatyvių saviraiškos būdų.

Šiame skirstyme akivaizdus gyvenimo ir profesinės raidos persipynimas. Darytina prielaida, kad bendra individo raida gyvenime galima vykstant sėkmingai profesinei brandai ir atvirkščiai, profesinė branda vystoma asmeninės brandos pagrindu. V. Spilkova (2011) atskleidė pedagogo profesinės brandos konstravimo komponentus, kurių visuma, anot autorės, padeda formuoti pedagogo profesiniam tapatumui. Šiuos komponentus sudaro:

- Savo asmens įvaizdis (kaip aš save matau kaip mokytoją?);
- Savigarbos jausmas (ar aš esu geras pedagogas?);
- Savarankiškumo lygmuo (įsitikinimas savo profesionalumu ir veiksmingumu);
- Motyvacija (Kodėl pasirinkau būtent šią specialybę?);
- Pedagogo profesijos suvokimas, perspektyvos matymas (ką tiksliai reiškia būti geru pedagogu? Ko aš noriu pasiekti? kaip matau savo profesinę ateitį?).

S.Chong (2011) teigia, kad profesinis identitetas apima ir profesinius, ir asmeninius vaidmenis. Profesinis identitetas apima tai, kaip asmuo suvokia profesinį vaidmenį ir koki požiūrį turi susiformavęs. Dauguma mokslininkų (Beijaard ir kt.2004; Chong, 2011; Daukilas, 2016) sutinka, kad profesinis tapatumas nėra statiškas, jis formuojamas ir transformuojamas atsiradus naujoms sąlygoms, naujai aplinkai. Tuo pačiu pabrėžiamas daugialypiškumas profesinių vaidmenų ir jų santykio kontekste. Profesinio tapatumo formavimosi procesas negali būti atsietas nuo asmenybės formavimosi.

Kaip nurodo J.Navaitienė (2014), aptardama profesinės brandos tyrimų pasaulyje gausą, profesinę asmenybės brandą lemia tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. Vidiniams priskirtini būtų amžius, lytis, asmenybės bruožai, išsilavinimas, savivertė ir pan., išoriniams – gyvenamoji vieta, socialinė padėtis, šeima, kultūrinė terpė ir pan. Aptardama profesinės brandos koreliacinius tyrimus, autorė pastebi tyrimų rezultatuose atskleidžiamas profesinio tapatumo sąsajas su adekvačiu savęs vertinimu ir asmenybės savybėmis (Gentile ir kt., 2009 cit. iš Navaitienė, 2014). P. Creed ir W. Pattono (2003) tyrimo rezultatai atskleidė profesinės brandos sąsajas su saviveiksmingumu, P.Creed ir kt. (2007, cit. iš Navaitienė, 2014) tyrimo rezultatai atskleidė profesinio planavimo ir profesinio tyrinėjimo sąsajas su pasitikėjimu savimi. K. Kawai ir Y. Yamazaki (2006, cit. iš Navaitienė, 2014) tyrimas atskleidė sąsają tarp profesinės brandos ir savęs vertinimo, I. Janeiro ir J. Marques (2010) tyrimo rezultatai patvirtino profesinio planavimo nuostatų ir savęs vertinimo sąsajas. K. Salmela-Aro ir J. E. Nurmi (2007) savo tęstiniu tyrimu patvirtino, kad puikiai save vertinantys tyrimo dalyviai ir po dešimtmečio jausdavo stiprų įsipareigojimą dirbti ir pasitenkinimą savo darbu.

Amerikiečių mokslininkų C. T. Dollarhide, D. M. Gibson, J. M. Moss (2014) teigimu, tapatumas yra visą gyvenimą trunkantis procesas, o įgijus supratimą apie jį, galima veikti kokybiškiau ir patirti didesnį pasitenkinimą darbu. Šių autorių atliktas tyrimas parodė, kad profesinio tapatumo vystymuisi yra svarbūs šie dalykai: lūkesčių koregavimas, pasitikėjimas ir laisvė, patyręs vadovas, nuolatinis mokymasis ir darbas su klientais. Atlikto tyrimo rezultatai patvirtino profesinio tapatumo formavimosi sąsajas su asmens brandumu.

Tyrime apie pedagoginių žinių, saviveiksmingumo ir taikomų mokymo praktikų sąryšį, F.Depaepe, J.Konig (2018) atskleidė, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp mokytojų pedagoginių žinių ir saviveiksmingumo. Šis rezultatas prieštarauja visuotiniam įsitikinimui apie tiesioginę sąsają tarp profesinių žinių ir saviveiksmingumo. Šio tyrimo rezultatai patvirtina ir sutampa su kitų ankstesnių tyrimais (Dicke ir kt. ,2015; Lauermann, Konig 2016). Tyrimo rezultatai taip pat pabrėžė mokymo praktikai reikšmingą asmenybės branda pagrįstą saviveiksmingumo įtaką ir menkai išreikštą pedagoginių žinių poveikį.

Todėl apibendrinant galima teigti, kad profesinė branda konstruojama gebėjimų pažinti save, gebėjimų domėtis ir planuoti savo karjerą ir gebėjimų apsispręsti ir pasirinkti karjeros kelią, pagrindu. Pedagogo profesijos išskirtinumas yra asmenybė ir jos branda, pedagogui svarbiausia yra jo paties asmenybė, įgalinanti formuotis profesiniam identitetui. Pedagogo profesinis identitetas yra nuolatinio kitimo, tobulėjimo ilgalaikis procesas, vykstantis kartu su asmenybės augimu. Pedagogo profesiniam tapatumui vystytis yra svarbus savęs matymas ir patirtis, formuojanti prasmingą grįžtamąjį ryšį, esminius prioritetus, vertybes, bei leidžiantis įgyti profesionalumo. Formuojantis brandžiai asmenybei, veikiant tiek vidiniams, tiek išoriniams veiksniams, formuojamas ir stipresnis pedagogo profesinis tapatumas. Asmenybės branda yra pedagogo profesijos išskirtinumas, nes pedagogo svarbiausia priemonė yra asmenybė, kuri ugdo mokinių asmenybes.

3. SAVANORYSTĖS PATIRČIŲ PEDAGOGŲ PROFESINĖS KARJEROS FORMAVIMUISI TYRIMO ANALIZĖ

3.1 Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologinės nuostatos. Tyrimo uždaviniams pasiekti buvo pasirinktas kokybinis tyrimo tipas. Pasak K. Kardelio (2017), tai ganėtinai lankstus tyrimo tipas, jis leidžia holistiškai atskleisti reiškinių problematiką įvairiais aspektais be išankstinių prognozių ir prielaidų, atliekant empirinį tyrimą galima jį restruktūrizuoti. Šį tyrimą galima struktūrizuoti, kai atrenkami tikslūs klausimai, reprezentuojantys tyrimo objektą. Kokybinis tyrimo tipas šiame darbe pasirinktas, nes yra siekiama suprasti tyrimo objektą – savanorystės patirtis, interpretuoti bei paaiškinti, kokią prasmę savanorystė įgyja individualiam asmeniui, kaip formuoja jo asmenybę, požiūrį į save ir aplinką, bei pasirinkimus. A. Bryman (2008) išskiria subjektyvistinę - interpretuojamąją epistemologiją. Subjektyvistinė-interpretuojamoji epistemologija lemia kokybinio tyrimo tipo taikymą, jai rūpi, kaip individas suvokia pasaulį. Mokslininkas išskiria esminius kokybinio tyrimo bruožus:

- Kokybinio tyrimo metu teorija yra kuriama paties tyrėjo.
- Siekiama suprasti tiriamųjų požiūrį ir gilinamasi į jų patirtis
- Kokybinio tyrimo metu per patirtis žmogus pats konstruoja prasmes.

Kaip teigia V. Žydžiūnaitė ir S. Sabaliauskas (2017), surinkti kokybiniai duomenys atskleidžia ne faktus ir statistiką, o patirtis, prasmes ir procesus. I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016) teigimu, interviu yra įprastas ir žinomas žmonių bendravimo būdas, kuris leidžia tirti įvairius reiškinius ir sužinoti jų asmenines patirtis. Tyrėjas, bendraudamas su tyrimo dalyviu, renka duomenis ir juos interpretuoja, remdamasis kontekstu. Pusiaus struktūruoto interviu metodo pasirinkimą lėmė tai, kad jis leidžia labiau įsigilinti į nagrinėjamo objekto esmę. Pagrindinis privalumas – apsvarstomos pokalbio temos ir suformuluojami tik pagrindiniai, tyrimui aktualūs klausimai. Tačiau priklausomai nuo pokalbio situacijos, klausimai gali būti pildomi.

Tyrimo instrumentas. Empirinio tyrimo atlikimui pasirinktas tyrimo instrumentas – pusiau struktūruotas interviu. Interviu klausimyną sudarė dvi klausimų grupės, sudarytos atsižvelgiant į kokybinio tyrimo probleminius klausimus (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Tyrimo instrumento pagrindimas

<i>Kl. nr.</i>	<i>Klausimai</i>	<i>Sąsajos su teorine darbo dalimi</i>
<i>SAVANORIŠKA VEIKLA</i>		
1. 2. 3. 4.	Su kuo jums asocijuojasi sąvokos savanorystė, savanoriška veikla? Kokios priežastys Jus paskatino savanoriauti? Papasakokite trumpai apie savo savanorystės patirtį. Kokią vietą Jūsų gyvenime užima savanoriška veikla? Jūsų manymu, ar kas nors pasikeitė Jūsų gyvenime, pradėjus savanoriauti? Kas ir kodėl? Įvardinkite, ką Jums davė savanorystė?	1.1. - 1.3. skyriuose atlikta mokslinių šaltinių apžvalga: Jonutytė, 2007; Sakalauskas, Čepas, Nikartas, Ūselė, 2012; Pruskus, 2014; Jezukevičiūtė, Skirmantienė, 2015; Kurapkaitienė, 2019.
<i>PEDAGOGO KARJEROS FORMAVIMASIS</i>		
5. 6. 7. 8. 9.	Kokie buvo pagrindiniai Jūsų motyvai, renkantis mokytojo profesiją? Kaip manote, kokiomis savybėmis turi pasižymėti pedagogas? Kas Jums svarbiausia profesinėje veikloje? Kokie Jūsų profesiniai lūkesčiai? Ar reikia sieti profesiją ir vertybines nuostatas? (Jei taip, tai kodėl?) Ar dalyvavimas savanoriškoje veikloje turėjo įtakos renkantis profesiją? (Kokios?)	2.1.- 2.2 skyriuose aptariamas pedagogų profesinės karjeros formavimasis : Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012; Navaitienė, 2014; Liobikienė, Bukauskienė, 2014; Martišauskienė, 2014; Lamanauskas, Augienė, 2015.

Pirmosios, savanorystės, temos interviu klausimai parengti siekiant išsiaiškinti pagrindinius aspektus, skatinančius savanorystę, vykdomas veiklas, derinimą su kasdiene veikla, pokyčius, kuriuos pastebėjo patys savanoriaujantieji. Antrosios grupės klausimai buvo orientuoti išsiaiškinti pedagoginio kelio projektavimo ypatumus. Abiejose grupėse paskutiniaisiais klausimais siekiama išsiaiškinti pokyčius, asmeniui pradėjus savanoriauti bei išsiaiškinti, kokią naudą savanorystė suteikė asmeniui profesine prasme. Tyrimo instrumentas pateiktas 1 priede.

Tyrimo imtis ir informantai. B. Bitinas ir kt. (2008) remdamiesi M. Patton (1990), teigia, kad kokybinių tyrimų metodologijoje siūloma remtis kokybinio tyrimo imties sudarymo būdais. Tyrimo imties vienetai ir jos dydis priklauso nuo tyrimo tikslų. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą - išanalizuoti savanoriškos veiklos reikšmę pedagogo profesijos pasirinkimui ir profesinio tapatumo formavimuisi, tyrimo tikslinė grupė pasirinkti pedagogo profesiją pasirinkę asmenys. Tyrimo imties formavimui buvo pasirinkti netikimybinės imties sudarymo metodai. Formuojant imtį buvo derinami *kriterinės atrankos* ir *sniego gniūžties* metodai. Pasirinkta *kriterinė atranka*, kuomet imties vienetai iš populiacijos atrenkami pagal tyrėjo nustatytus kriterijus, atsižvelgiant į tai, kad kokybiniame tyrime labai svarbus dalyvių informantyvumas (Žydzūnaitė, Sabaliauskas, 2017), bei *sniego gniūžtės* atranka – informantai buvo pasirenkami pagal apklausoje dalyvavusiųjų rekomendacijas (Rupšienė, 2007).

Formuojant tiriamųjų imtį dalyvaujantiems asmenims atsirinkti išsikelti tikslūs kriterijai ir buvo ieškoma informantų, kurie yra:

- dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose;
- savanoriaujantys ar savanoriavę ne trumpiau kaip vienerius metus.

„Sniego gniūžtės“ atrankos pasirinkimą lėmė nepakankamas tyrimui tinkamų informantų skaičius, kuriuos pavyko rasti pačiai tyrėjai. „Sniego gniūžtės“ pagrindinis principas yra tyrimo esamų dalyvių tarpininkavimas randant informantus, atitinkančius tyrimo kriterijus, tokiu būdu įtraukiant į tyrimą jiems pažįstamus asmenis.

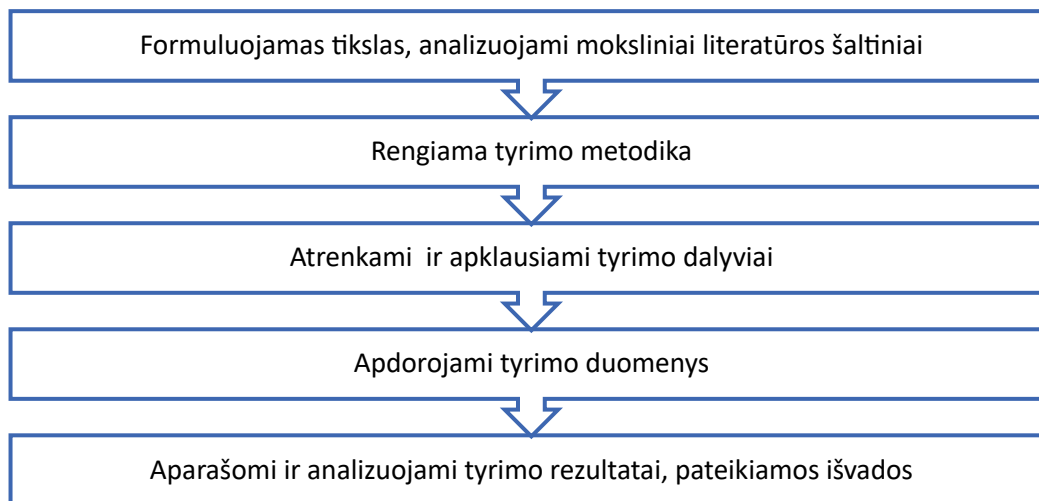
Tyrimas buvo atliekamas Vilniaus ir Panevėžio miestuose. Tyrime apklausti 7 informantai, visi atitinkantys tyrimo kriterijus. Vadovaujantis tyrimo etikos principais, visi informantų vardai iš interviu tekstų buvo pašalinti suteikiant informantams kodus – A, B, C ir t.t.

5 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristikos

<i>Tyrimo dalyvio kodas</i>	<i>Lytis</i>	<i>Amžius</i>	<i>Kvalifikacinė kategorija</i>	<i>Savanorystės patirtis</i>
A	Moteris	28	Mokytoja	12m.
B	Moteris	45	Mokytoja metodininkė	2m.
C	Moteris	36	Vyr. mokytoja	2m.
D	Moteris	52	Vyr.mokytoja	5m.
E	Vyras	26	Mokytojas	3m.
F	Moteris	26	Mokytoja	2m.

Empirinis tyrimas buvo vykdomas 2020 m. vasario - kovo mėn. Tyrimo duomenų rinkimas ir analizė buvo tęsiama tol, kol analizuojant duomenis nebeatsirado naujų duomenų, leidžiančių identifikuoti ir konstruoti naujas kategorijas. Konkrečių kokybinio tyrimo imties dydžio nustatymo taisyklių, kaip teigia B.Bitinas ir kt. (2008) nėra, tai priklauso nuo duomenų informatyvumo. Teorinis užpildymas pasiekiamas, kai tyrėjas, analizuodamas duomenis, vis atpažįsta tuos pačius atvejus, jei informacija pradeda kartotis tyrimą reikia baigti. Galutinis interviu, atliktų tyrimo metu, skaičius tyrime priklausė nuo prieš tai atliktų interviu duomenų kokybės ir kiekio ir buvo sustabdytas informacijai pradėjus kartotis. Apdorojant duomenis vienas iš informantų atsisakė dalyvauti tyrime ir paprašė jo interviu neįtraukti į tyrimo duomenų analizę. Priežastys, nulėmusios tokį apsisprendimą paaiškintos nebuvo, tačiau laikantis mokslinio tyrimo etikos, buvo atsižvelgta į tokį pageidavimą.

Tyrimo organizavimas ir eiga. Pasak Bitino (2008), norint, kad tyrimas būtų kryptingas ir rezultatyvus, jį reikia pradėti nuo planavimo. Tyrimo loginėje schemoje (žr. 5 pav.) atsispindi tyrimo planavimo bei vykdymo etapai.

6 pav. Tyrimo atlikimo eiga

Dėl susitikimo su tyrimo dalyviais buvo tariamasi asmeniškai arba elektroniniu paštu. Tyrimo dalyviams buvo iš anksto pristatyta tyrimo tema ir tikslas, tačiau konkretūs klausimai pateikiami nebuvo. Visi pokalbiai vyko interviu dalyviams patogiose vietose, kurias rinkosi patys interviu dalyviai – jų darbo ar savanorystės vietose. Vienas interviu vyko informantės pasirinktoje viešojoje vietoje. Pusiau struktūruoti interviu trukdavo nuo 15 iki 25 minučių. Visi interviu, gavus dalyvių žodinį ir raštišką sutikimą, buvo įrašomi į diktofoną, prieš tai įspėjus dalyvius, kad jų atsakymai niekur viešinami nebus.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą laikytasi mokslinio tyrimo etikos. Etiškas tyrėjo elgesys, kaip pabrėžia Bitinas (2008), Žydžiūnaitė (2012), leidžia pasiekti aukštesnę tyrimų kokybę. Atliekant tyrimą buvo laikomasi Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) išskirtų mokslinio tyrimo etikos principų:

- Pagarba asmens privatumui. Tyrimo dalyviams buvo leidžiama nuspręsti, kiek ir kokios informacijos jie norės atskleisti, vengiama bet kokio spaudimo ir laikomasi pagarbos išsakomam požiūriui, idėjoms.
- Konfidencialumas ir anonimiškumas. Prieš tyrimą informantai supažindinami su tyrimu, jo tikslu, eiga, paaiškinama, kaip bus panaudojami tyrimo rezultatų duomenys ir kaip bus elgiamasis su surinkta medžiaga. Užtikrinama, kad pateikta informacija nebus platinama ir prieinama ne tyrimo dalyviams. Užtikrinant anonimiškumą, tyrime dalyvaujantiems informantams suteikiami kodai, vėliau naudojami informacijos apdorojimo bei apibendrinimo etapuose.
- Geranoriškumas tiriamojo asmens atžvilgiu. Pasak Kardelio (2002) vertingesnė tyrimui informacija gaunama nuoširdžiu bendravimu, draugiškais santykiais pagrįstoje aplinkoje. Su tyrimo dalyviais iš anksto sutariama ir derinamasi prie jiems patogios

interview vietos ir laiko, paaiškinamas duomenų panaudojimas, suteikiama galimybė susipažinti su tyrimo rezultatais. Prieš tyrimą gautas visų dalyvių sutikimas laisva valia dalyvauti interview ir jį įrašyti.

Duomenų analizės metodas. Interview duomenų apdorojimui pasirinktas turinio analizės duomenų metodas. Šio metodo pagrindą sudaro kategorijos ir subkategorijos, kurios išskiriamos atsižvelgiant į darbo temą, tyrimo tikslą ir uždavinius. Tyrimo duomenų medžiaga apdorota tokiu nuoseklumu (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017):

1. Tiriamųjų pokalbiai transkribuojami, skaitomi po keletą kartų, išskiriami esminiai aspektai.
2. Nustatomi prasminiai elementai – skirstoma į kategorijas.
3. Prasminiai elementai suskirstomi į subkategorijas.
4. Turinio duomenys interpretuojami, analizuojami ir apibendrinami.

Tyrimo ribotumas: tyrimo objektyvumui ir kokybei galėjo turėti įtakos žmogiškas veiksnys: nepakankama tyrėjos kompetencija, gebėjimas išklausti ir išgirsti, nukrypimas į nesusijusius su tyrimu klausimus; informantų kompetencija.

3.2. Empirinio tyrimo duomenų analizė

Kokybinis tyrimas buvo atliktas siekiant išsiaiškinti pedagogų savanorystės patirtis ir jų sąsajas su profesinės karjeros formavimo procesais. Buvo siekiama išsiaiškinti, kaip tyrimo dalyviai supranta savanorystę, kokios jų patirtys ir kokie šią veiklą nulėmę motyvai, koks yra jų profesinės karjeros kelias ir kokią vietą profesinės karjeros formavimuisi pedagogai skiria savanoriškos veiklos patirtims. Tyrimo duomenų analizės metu išsiryškino savanorystės tema, pedagogo profesio kelio tema bei savanorystės patirčių įprasminimas karjeros procesuose.

Savanorystės temoje, analizuojant tyrimo duomenis, buvo išskirtos keturios kategorijos: **savanorystės samprata; savanoriškos veiklos stitys; išitraukimo į savanorišką veiklą veiksniai; savanorystėje tobulinamos kompetencijos.**

Tyrimo metu pirmiausia tyrimo dalyvių buvo paprašyta apibūdinti, kaip jie supranta savanorystę, siekiant atskleisti tyrimo dalyvių supratimą, kas jiems yra savanorystė. Tyrimo metu analizuojant interview metu sukauptą medžiagą, išskirtos trys subkategorijos : *darbas,*

atliekamas laisva valia, ,neatlygintinas pinigine išraiška darbas ir ,pagalba kitiems (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Tyrimo dalyvių savanorystės kaip reiškinių apibūdinimas

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Savanorystės samprata	Laisva valia atliekamas darbas	„tu savo noru atsiduodi, neskaičiuoji nei valandų, nei energijos savo išekvotos ir viską darai negalvodamas apie grįžtamąjį ryšį“ (C); „savanoris tai savu noru kažką tai darantis. Ir nieko neįpareigojantis arba neįpareigojamas“ (D).
	Neatlygintinas pinigine išraiška darbas	„tarnystė žmogui, nelaukiant padėkos ar atlygio už tai“ (B); „nemokamai atliekamas darbas, tai yra tu pinigų už tai negauni“ (E); „darai, bet negalvoji, kiek čia uždirbsi“ (B); „saviraiškos forma, teikianti vidinį pasitenkinimą ir daroma neatlygintinai“ (F).
	Pagalba kitiems	„kyla noras padėti kuo daugiau kitiems, geriau duoti nei gauti“ (B); „kai tiesiog eini ir darai, kad padėtum kitam, kažką gera padarytum...“ (A); „žmogus, kuris nori kažką tai gero padaryti, kažkam tai padėti. Bet kurioje srityje, kur nori arba gali tą padaryti“ (D).

Iš informantų išsakytų apibūdinimų akivaizdu, kad dominuojantis apibūdinimas siejamas su laisva valia, nesitikint asmeninės materialinės naudos. Toks apibūdinimas atliepia mokslininkų (pvz., Jonutytė 2007; Gedvilienė, Karasevičiūtė, Trečiokienė, 2010; Pruskus, 2014; Kurapkaitienė, 2019 ir kt.) pateikiamą savanorystės fenomeno pobūdį.

Charakterizuodami savanorystę interviu dalyviai pabrėžė jos kryptingumą trečiosios šalies atžvilgiu. Pastebimas pagalbos kitam akcentas, kurį mini informantai, atitinka LR Savanoriškos veiklos įstatymo (2011) nuostatą, išryškinančią savanoriškos veiklos naudingumą visuomenei bei mokslininkų (Jonutytė 2007; Gedvilienė, Karasevičiūtė, Trečiokienė, 2010; Kurapkaitienė, 2019) darbuose išsakomus teiginius, kad savanoriška veikla pasižymi tuo, kad yra orientuota kryptingai padėti kitam.

Kokybinio tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti savanoriaujančių pedagogų veiklos sritis. „Sprinter tyrimai“ 2019 m. atlikto Lietuvos gyventojų reprezentatyvaus tyrimo duomenimis, tipiškos savanorystės veiklos Lietuvoje buvo aplinkos tvarkymas, pagalba

vaikams ir jaunimui ar senyvo amžiaus žmonėms bei pagalba organizuojant kultūrinius renginius (JRD, 2019). Interviu dalyvių buvo prašoma papasakoti savo savanorystės patirtis, įvardinti, kokiose srityse jie užsiima savanoriška veikla. Apibūdindami veiklos stitį, tyrimo dalyviai nurodė, kad jie patys savanoriauja tiek organizacijose, vykdančiose veiklą su įvairaus amžiaus vaikais – vaikų dienos centruose, emocinės paramos linijose „kartą per savaitę ateinu į vaikų dienos centrą ir pravedu protmūšį” (E); „debatai centre, bet čia jau vyresniems, nuo kokios penktos klasės ar vyresniems, jeigu ateina tokių” (B); „emocinės paramos linijoje - „Vaikų linijoje” (F) arba savo noru užsiima su vaikais ir savo darbo vietoje: „taigi niekas man čia už tai nemoka, bet vaikai nori, negaliu jų nuvilti. O be to ir labai patogu, nereikia niekur važiuoti, gali prisiderinti, į darbą gi eini kasdien” (D). Analizuojant informantų atsakymus, išskirta kokybinė kategorija: savanorystės sritys ir jai priskirtos šios subkategorijos: edukacinė veikla su vaikais, pagalba pažeidžiamoms žmonių grupėms bei renginių organizavimas (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Tyrimo dalyvių savanorystės sritys

Kategori rija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Savanorystės sritys	Edukacinė veikla su vaikais	<p>„pravedu protmūšį”; „debatai, bet čia jau vyresniems” (E); „papildomų užsiėmimų būrelis <...> jei nebūna perskaitę kūrinio, gali čia ateiti ir kartu perskaitom” (C); „su vaikais užsiimdavau matematikos užduotim ir mažesniems vaikams tą patį, tenais... ar padėt su namų darbais, ar panašiai, ar tiesiog su žaidimais kažkokiais – užsiimt su jais” (A); „daugiakalbystės olimpiada, kuri subūrė entuziastus savanorius padaryti, duoti vaikams kažką tokio, ko Lietuvoje nebuvo” (D); „savanoriavau dailės mokykloje, tai pagal savo specialybę, su keramika dirbom” (A); „aš bandau taip, kad jie patys sugalvotų kažką, pasiūlytų idėjų” (E); „vieną kartą sugalvojau statyt spektaklį” (F); „Keramikos užsiėmimus pasiūliau” (A); „tai užsiimam su jais, žaidžiam žaidimus visokius ten ir komandinius, ir kitus” (A); „kai atostogos, atostogos mokytojų tai vasarą, aš pasiūliau kaimynams vaikus pažiūrėti, užsiimti su jais, aš pati turiu vaiką, tai kartu pažaisti, šiaip tiesiog” (C).</p>
	Pagalba pažeidžiamoms grupėms	<p>„Vat aš kai sutikau pervesti kas mėnesį po penkis eurus „Raudonom nosim“, tai po kurio laiko jie ir pasiūlė man nueiti pas ligonius. Tai paprastai per savaitgalius, ar kai būna daug išeiginių, prisijungiu prie dar kelių merginų ir mes pravedam kokius nors užsiėmimus vaikiukams. Ten jau ką sugalvojam – kai kada piešiam, kai kada darom koliažus ar keпам sausainius, kaip suplanuojam.” (C).</p>

	Renginių organizavimas	<p>„aš labai daug prisidedu prie patarimų, prie planavimo... nes tikrai reikia vaikus pareguliuoti ir padėti“ (C);</p> <p>„Visur įsitraukiu, vat į „Global team“ dalyvaujam šviečiamosiose veiklose, „Green team“ - rūpinamės aplinka, organizuojam įvairias iniciatyvas, buriam iniciatyvius jaunuolius, patariam ir juos skatinam veikti. Žodžiu, nesu aš tas žmogus, kur einu pas senelius ten kiekvieną dieną ar kažką tai darau. Bet prisidedu prie organizacinės dalies, pačių iniciatyvų organizavimo, idėjų generavimo, darbotvarkių sudėliojimo, kontroliavimo, nu kad viskas vykty pagal planą“ (D).</p> <p>„tai iš pradžių buvo tik šventės ar renginiai, o po kažkurio laiko pradėjau ir pats vesti seminarus, kai jau daugiau tos patirties atsirado“ (E);</p> <p>„aplinkos tvarkymo akcijos irgi viena iš jau tokių veiklų, kur visada kasmet organizuojam“ (A).</p>
--	------------------------	--

N.Kurapkaitienės (2019) teigimu savanorystė yra daugialypis fenomenas, pasireiškiantis įvairiomis formomis ir įvairiose srityse. Analizuojant tyrimo dalyvių išsakytas mintis, išryškėjo išskirtinai darbo su vaikais įvairovė: pedagogai savanoriauja dirbdami su įvairaus amžiaus vaikais dienos centruose, savo darbo vietose, ligoninėse vaikų skyriuose ar pasiūlydami pagalbą kitiems bendruomenės nariams.

Pastebėtina, kad tyrimo rezultatai įvardija adresatų, į kuriuos nukreiptos pedagogų savanorystės veiklos, vienkryptiškumą. Pedagogai ir savanorystėje įvardija besirenkantys veiklas sus vaikais. Kalbėdami apie **edukacines veiklas su vaikais**, informantai išskiria veiklą, susijusią su formaliuoju ugdymu, kuri neretai siejasi su jų profesine veikla „jei nebūna perskaitę kūrinio, gali čia ateiti ir kartu perskaitom“ (C) arba su profesija besisiejiančius neformalaus ugdymo užsiėmus – kūrybinę meninę veiklą „vieną kartą sugalvojau statyt spektaklį. Pirmas blynas visai neblogas gavosi, turint omeny ir mano patirtį, nu kaip režisierės, ir visa tą nežinojimą. Bet kai pamatėm, kad visai gerai pavyko, tai čia jau patys vaikai pasiūlė, kad gal dar vieną darom, jau kitą. Va taip ir prasidėjo...“ (F), ir pramoginius užsiėmus „tai užsiimam su jais, žaidžiam žaidimus visokius ten ir komandinius, ir kitus“ (A); „kai atostogos, atostogos mokytojų tai vasarą, aš pasiūlau kaimynams vaikus pažiūrėti, užsiimti su jais, aš pati turiu vaiką, tai kartu pažaisti, šiaip tiesiog“ (C).

Panaši tendencija atsisikleidžia ir kitose dviejose subkategorijose. Tyrimo dalyviai nurodė savanoriaujantys teikdami **pagalbą pažeidžiamoms grupėms** „prisijungiau prie organizacijos „Raudonos nosys“. Vat aš kai sutikau pervesti kas mėnesį po penkis eurus „Raudonom nosim“, tai po kurio laiko jie ir pasiūlė man nueiti pas ligonius. Tai paprastai per savaitgalius, ar kai būna daug išėginių, prisijungiu prie dar kelių merginų ir mes pravedam

*kokius nors užsiėmimus vaikiukams“ (D) bei **organizuodami renginius**. Šioje subkategorijoje informantai įvardijo prisiimantys mentoriaus, pagalbininko vaidmenį mažiau patirties turintiems savanoriams „*prisidedu prie organizacinės dalies, pačių iniciatyvų organizavimo, idėjų generavimo, darbotvarkių sudėliojimo, kontroliavimo, nu kad viskas vyktų pagal planą“ (D) arba patys vedantys mokymus ar seminarus „pradėjau ir pats vesti seminarus, kai jau daugiau tos patirties atsirado“ (E). Viename interviu buvo paminėtas epizodinės savanorystės etapas - meninė veikla (užsiėmimai keramikos studijoje), kitame interviu buvo įvardintas ilgalaikis savanoriavimas skubios medicininės pagalbos skyriuje kartą per savaitę tam tikrą dieną vakarinėje pamainoje. Kaip teigia K.Pukelis (2012), profesinis kelias neatsiejamas nuo gyvenimo prasmės paieškų, todėl imdamasis veiklos individas kelia ir savo tapatumo klausimą „Kas aš esu?“ bei klausimą „Kuo būti? ir imasi aktyvių veiksmų. Dažniausiai žmogaus elgesys formuojasi pašamoneje ir imdamasis veiklos remiamasi jau turimomis nuostatomis, požiūriu, kuriuos suformavo patirtis. Tyrimo dalyvių savanorystės veiklą kryptingumas adresatų požiūriu atspindi sąsajas su mąstymu apie gyvenimo ir profesinio pasirinkimo tikslus. Savanoriška veikla žmogaus gyvenime – viena galimybių tobulėti asmeniniame gyvenime, plėsti kompetencijų ribas, ugdyti profesinius įgūdžius ir teikti naudą visuomenei (Butkuvienė, 2005).**

Teorinėje darbo dalyje, analizuojant mokslinę literatūrą, buvo aiškinamasi savanorystę lemiantys veiksniai. Kokybinio tyrimo metu, gilinantis į pedagogų savanorystės patirtis, buvo svarbu atskleisti jų motyvus. Tyrimo metu pedagogų buvo teiraujama, kokios priežastys lėmė jų įsitraukimą į savanorišką veiklą. Analizuojant gautą interviu medžiagą, išskirta kokybinė kategorija **savanorystės motyvai** ir jai priskirtos šios informantų atsakymuose išryškėjusios subkategorijos - pagrindinių motyvų grupės: **asmeniniai motyvai** - noras realizuoti save; noras įgyti patirties ir paskatinti asmeninį augimą; asmeninių interesų tenkinimas bei ateities perspektyvos pasitikrinimas. Kitą grupę sudarė **altruistiniai-vertybiniai motyvai** – noras pasitarnauti, padėti kitiems (žr.8 lentelę)

8 lentelė. Įsitraukimą į savanorišką veiklą sąlygojantys veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantys teiginiai
Savanorystės motyvai	Altruistiniai/ vertybiniai motyvai (kitų poreikių tenkinimas)	<p>„Atjauta, noras padėti, būti geruoju angelu yra mano misija” (B);</p> <p>„geri norai gal padėti žmonėms? Gal praskaidrinti, pagerinti šviesesnėm spalvom kažkaip jų gyvenimą, taip, kažkiek jiems padėti. Padėti tiems, kam trūksta tos pagalbos“ (C);</p> <p>„Savanoriauti pradėjau norėdama užpildyti vaikystės trūkumus. Norėjau, kad vaikai būtų išgirsti”(F).</p>
	Asmeniniai motyvai (asmeninio poreikio tenkinimas)	<p>„man patinka bendrauti, aš iš pat mažiuoko esu lengvai susibendraujantis, komunikabilus. Dirbti su žmonėm, taip sakant, toks kaip ir poreikis visad buvo. O kadangi aš tikrai daug domiuosi ir sportu, ir sveiku gyvenimo būdu apskritai, tai čia taip ir natūraliai viskas gavosi“(E);</p> <p>„buvo, kad vasarą ilsiesi, bet kažkaip norėjosi kažko daugiau <...> kažkaip nebuvo ką veikti, na tokio prasmingo“ (C);</p> <p>„...noras pačiam išmokti kažko naujo”(E);</p> <p>„norėjau šiek tiek iš arčiau pasižiūrėti, ką reiškia mokyti vaikus dailės. Kad konkrečiau šiek tiek sietusi su mano specialybe“ (A);</p> <p>„kad ir kultūrą patirti, kad ir išmokti pačiai truputį ispanų kalbos“(A);</p> <p>„Man norėjosi ir tiesioginio prisilietimo, to apčiuopiamo”(B);</p> <p>„išbandžiau save per praktiką, bet kažkaip norėjosi daugiau, kad bevertinimū, be streso būtų, o taip...iš tikro”(F);</p> <p>„savanoriaujant tai reiškia nu tiesiog man tai padėti vaikams, jaunimui, auginti jį, parodyti pavyzdį, kad tu dirbi ne vien nuo A iki Z ir už kažkokias kapeikas, bet iš tiesų kažką tai nori padaryti – įkvėpti, teisingai – įkvėpti kitus“ (D).</p>

Tyrimo dalyvių išsakyti motyvų apibūdinimai rodo, kad motyvacijoje užsiimti savanoriška veikla kiek stipriau išreikšti veiksniai, orientuoti į asmeninių poreikių tenkinimą. Tyrimo dalyviai teigia, kad savanorystę paskatino **noras realizuoti save**, pedagogams svarbu atskleisti savo stipriausias savybes dirbant su vaikais, formuoti jų vertybines nuostatas. Taip pat

siekis formuoti tam tikrą pavyzdžio modelį, ***noras būti pavyzdžiu*** ir perteikti turimą patirtį ne darbinėje aplinkoje. Viena mokytoja, dirbanti tarptautinėje aplinkoje pasakojo panaudojanti gerą patirtį iš darbinės aplinkos savanoriaudama dienos centre: „*kad vaikams, ta prasme perteikti tos patirties, tos tarptautinės įvairovės <...>*“ (A). Ji pabrėžė savo siekį plėsti kiek galima plačiau visų vaikų akiratį, tolerancijos ribas. Kitame interviu buvo paminėtas noro realizuoti save motyvas, paremtas asmeniniais išgyvenimais vaikystėje „*savanoriauti pradėjau norėdama užpildyti vaikystės trūkumus <...> norėjau, kad vaikai būtų išgirsti*“ (F). Kaip šiuos motyvus papildanti veiksnį, tyrime dalyvavę pedagogai mini ir laisvo laiko, ypač vasaros atostogų metu, turėjimą. Prie asmeninio poreikio tenkinimo veiksnių tyrimo dalyviai minėjo ***norą išbandyti pasirinktą profesiją, įgyti patirties*** „*<...> norėjau šiek tiek iš arčiau pasižiūrėti, ką reiškia mokyti vaikus dailės. Kad konkrečiau šiek tiek sietusi su mano specialybe*“ (A); „*Man norėjosi ir tiesioginio prisilietimo <...> to apčiuopiamo*“ (B). Šis veiksnys minėtinai įsitraukiant į savanorystę dar studijuojant ar pirmaisiais darbo mokykloje metais. Tyrimo dalyviai akcentavo poreikį pažinti save, suprasti savo poreikius ir atsakingai konstruoti savo karjerą.

Kita motyvų, skatinančių dalyvavimą savanoriškoje veikloje, grupė paremta vertybinėmis nuostatomis. Tyrimo dalyviai teigia, kad įsitraukimą į savanorystę nulėmė ***poreikis padėti kitiems***. Pedagogai įvardijo ir krikščioniškųjų vertybių pagrindu paremtą auklėjimą, ir apskritai bendražmogiškų santykių vertybes, tokias kaip pagarba, užuojauta, kilniadvasiškumas. Dažnai pasikartojantis tyrimo dalyvių išsakytas veiksnių buvo pagalba, noras padėti kitiems. Į savanorišką veiklą įsitraukiama ir dėl asmeninių išgyvenimų, norint patenkinti aukštesniuosius poreikius suvokus asmeninę atsakomybę: „*aš norėjau padėti*“ (B); „*norėjau, kad vaikai sulauktų dėmesio, pagalbos, šilto apkabinimo kada jiems to labiausiai reikia, kada jie to prašo*“ (F), kas rodo informantų altruistinį požiūrį ir nusiteikimą veikti.

Išanalizavus tyrimo duomenis, galima teigti, kad savanorystės motyvų kategorijoje vyrauja holistinis požiūris į asisprenđimą savanoriškai veiklai. Vedini savų motyvų, tyrimo dalyviai apsisprendžia ir siekia veikti derindami tiek nukreiptus į asmeninio poreikio tenkinimą motyvus, tiek motyvus, nukreiptus į kitų poreikius.

Kai kurie tyrėjai teigia, kad motyvacija užsiimti savanoriška veikla priklauso ir nuo amžiaus, tyrimų duomenimis pagrįsdami nuostatą, jog vyresnio amžiaus savanorių veiklą ar jos pradžią labiau skatina altruistiniai motyvai. Tuo tarpu jaunų žmonių motyvacija labiau asmeninė, nukreipta į bendravimo poreikio patenkinimą, norą susirasti draugų, taip pat norą įgyti daugiau kompetencijų, žinių, patenkinti karjeros poreikius (Molly, cit. iš Pruskus, 2014). Šio tyrimo rezultatai ne visiškai atitinka kitų mokslininkų teiginius apie amžiaus ir motyvacijos ryšį. Jauniausi amžiumi tyrimo dalyviai įvardijo norą įgyti patirties, patobulinti jau turimas

kompetencijas, tačiau šiuos veiksnius priskyrė labiau prie padėjusių jiems tęsti savanorišką veiklą. Ir visi tyrimo dalyviai, nepriklausomai nuo amžiaus pabrėžė stipriau ar silpniau išreikštą vertybinių motyvų svarbą savanorystės pradžiai jų gyvenime.

Kad savanoriškos veiklos nauda savanoriui neabejotina, pabrėžia I.Jonutyte (2007), teigdama, kad savanoriaudamas žmogus keičia save, tobulina asmenines savybes, susikuria sau priimtinas ugdymosi sąlygas. Moksliniais tyrimais įrodyta savanorystės reikšmė patiems savanoriams, savanorystėje tobulėjama, mokomasi. Tyrimo metu informantai taip pat pabrėžė teigiamus pokyčius jų gyvenime, pradėjus savanoriauti. Apibendrintai kaip savanorystės atradimus informantai įvardijo prasmingo gyvenimo siekį, pozityvesnį mąstymą kasdieniame gyvenime ar susidūrus su likimo siunčiamais sunkumais „*aš labiau gal teigiamai pradėjau mąstyti. Labiau teigiamai... Požiūris į daug dalygų kažkaip(...) kažkaip visai kitaip žiūri... Ir kai yra tau blogai, kai ateina blogos dienos kažkokios, tai pagalvoji apie tuos gerus nuveiktus darbus, apie visa kas gera, tai kažkaip ir gera pasidaro <...> Kad tu ne beprasmiškai gyveni*“(C); „*savanorystė mano gyvenime yra labai svarbi. Jos dėka galiu pamiršti nuolat visuomenės galvose besisukančių finansų klausimą ir atsiduoti tam, kas tikra. Tai yra jausmas, prasmė. Savanorystėje gaunu daug daugiau, nei duodu. <...> Tai kas kartą primena, kad reikia džiaugtis gyvenimu*”(F). Paprašius įvardinti konkrečiau, tyrime dalyvavusių savanoriaujančių pedagogų pasisakymuose pasikartojantis naujai atrasto savęs paties ar savęs atradimo naujoje veikloje motyvas leido išskirti savanorystėje atrandamas naudas - **savanoriškoje veikloje tobulinamų kompetencijų** kategoriją (žr.9 lentelę).

9 lentelė. Savanorystės nauda

	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Savanorystėje tobulinamos kompetencijos	Asmeninės naudos gavimas - asmeninis tobulėjimas	<p>„<i>įgavau patirties kitokios, gal įgavau pasitikėjimo savim kai kuriose vietose labiau</i>“(A)</p> <p><i>patirties, gal išvermės šiek tiek daugiau irgi, tokios ne fizinės, bet psichologinės <...> išmokau būti pati su savim, permąstyti savo mintis</i>“(A)</p> <p>„<i>organizacija "išmušė" daug stereotipų, išmokė neturėti išankstinių nuostatų, nevertinti žmonių</i>“(D)</p> <p>„<i>labiausiai didesnis pasitikėjimas savimi</i>“(A)</p> <p>„<i>išmokau labiau disciplinuoti save</i>“(B)</p> <p>„<i>labiau įsigilinau į save. Klausdamas jų, ko nori jie, supratau, kad nebuvau sau atsakęs į klausimą, ko noriu aš pats</i>“(F)</p> <p>„<i>atsakomybė prieš kitą, prieš tuos, kuriems esi įsipareigojęs</i>“(F)</p>

	Bendravimas ir bendradarbiavimas	<p>„semiesi patirties iš šalia esančių žmonių, mokaisi iš jų, ta patirtis ateina bedarant. O be to, kai visi kartu nori pasiekti kuo geresnio rezultato“(C);</p> <p>„dirbi komandoje, tai turi išmokti derintis, planuoti – va čia tikrai jaučiuosi pažengusi į priekį”(B)</p> <p>„darbas bendraminčių tarpe, bendravimas su kitais savanoriais”(A);</p> <p>„Su vienais, su kitais vaikais tiesiog išmoksti gal ir naujų požiūrių į tą patį dalyką“(E);</p> <p>„ daliniesi, mokai, rodai tam su kuo dirbi, o jis taip pat tau padeda. Jūs vienos komandoj, siekiate vieno tikslo, kartu dirbat, o ne kiekvienas sau. Irkluojat tą pačią valtį, taip sakant“(D).</p>
	Mokymasis	<p>„padedi renginius organizuoti, tai pirmi kartai tikrai vienam nieko nesinori daryti, tik klausyti kažkokių nurodymų, semtis patirties, o paskui jau ir po truputi, po truputi, pradedi kažkaip vis daugiau pats, ką nors sugalvoji papildomo ar kaip nors kitaip, imiesi iniciatyvos“(D);</p> <p>„domiesi, nuolat mokaisi, ieškai naujovių, naujų metodų, kaip su vaikais dirbti”(F)</p> <p>„ieškai informacijos, arba tiesiog pradedi mokytis <...> nebuvo kur dingt, teko išmokt skambint gitara”(E);</p> <p>“pradėjau domėtis psichologija, kaip iš šitos pusės tinkamiau pateikti viską. Nes su mažais vaikais vienaip, o su paaugliais jau visai kitaip”(B);</p> <p>„imi pavyzdį iš kitų, seniau savanoriaujančių, iš jų mokaisi tam tikrų elgesio modelių, naujų metodų. <...> Paskui pats kažką pradedi taikyti savo”(E);</p> <p>„aš dabar mokausis to paties darbo su vaikais, tos ištvėmės, tos psichologijos, kaip juos suprasti ir panašiai“(A);</p> <p>„teoriją, tai, ko mokiausi, galėjau išbandyti praktiškai, išmokau žaismingumo, viską pateikti kaip žaidimą, o ne rimtai”(D).</p>

Išskirtoje kokybinėje kategorijoje „Savanorystėje tobulinamos kompetencijos“ tyrimo dalyviai akcentavo **asmeninių savybių tobulinimąsi** savanoriškoje veikloje. Ypač pabrėžiamas pasitikėjimo savimi jausmas, išaugusi savivertė, naujų asmenybės pusių atradimas. Informantų išsakytos mintys atitinka N.Kurapkaitienės (2019) mintis, kad savanorystėje įgyta patirtis augina asmenybę. Didesnis savęs, savo siekių supratimas padeda aiškiau susivokti apskritai gyvenime, profesinėje karjeroje. K.Pukelis (2012) teigia, kad formuluojant klausimą „Kas esu?“ tuo pačiu klausinama „Kuo ir kodėl noriu būti?“ (Pukelis, 2012). A.Dromantaitė pabrėžia, kad asmens branda kaip visą gyvenimą vykstantis procesas yra veiksnys, leidžiantis gerai pažinusi save pasirinkti tinkamą profesinį kelią pagal asmeninį požiūrį, nuostatas, vertybių sistemą (Dromantaitė, 2012). Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad geriau pažindami save, galėjo aiškiau formuoti ateities pasirinkimus profesine prasme, atrado vidinį

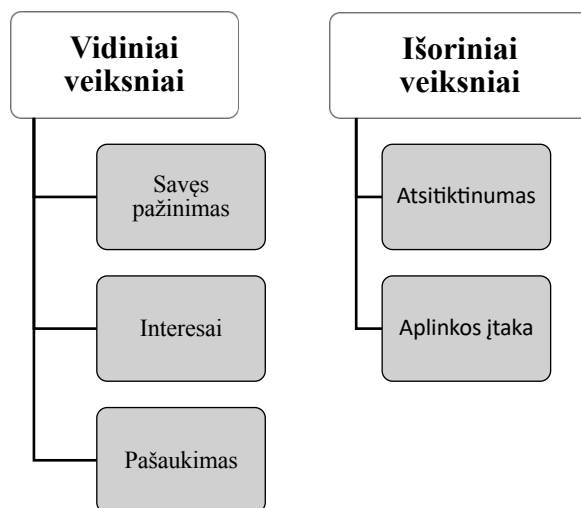
potraukį, kuris skatino pasirinkti tinkamą profesinę veiklą: „aš jau pradėjau gana anksti, mokykloje, savanoriauti, tai man tiesiog buvo įdomu pabandyti su vaikais dirbti <...> kaip tas darbas su vaikais yra“(A); „žaidžiau rankinį jau kuris laikas profesionaliai ir tada, po visko, kai pradėjo man siūlyt apie darbą mokykloje galvot, nu aš tai tiesiog buvau pasimetęs... nu ką aš žinau, su vaikais? O tada ir kažkaip atsirado galimybė pasavanoriaut stovykloje vasarą. <...> aš galvoju, kad po kokios trečios pamainos jau buvau šimtu procentų apsisprendęs, ką veiksiu toliau“(E). Minėtos savanoriškoje veikloje buvusios situacijos, kurių tyrimo dalyviai iki tol gyvenime nebuvo patyrę, kas padėjo jiems ieškoti naujų sprendimo būdų, visų pirma atrandant santykį su savimi, išsiaiškinant savo požiūrį į naujus, nepatirtus dalykus, suvokti savo galimybes. Nesvarbu, kad darydami klaidas, tačiau mokydami iš klaidingų patirčių, tyrimo dalyviai akcentavo asmeninį augimą, naujo savęs atradimą: „puoliau iš karto, iš to nepatyrimo apkabinau, ką aš žinau, mes visada su savais apsikabinam, kai sekasi.... O čia iš karto tokia, nu tookia reakcija. Žiauriai susinervinau, pasimečiau <...> Daugiau tokių klaidų jau nepasitaikė, nebepuoli stačia galva, supranti, kad kitas žmogus yra kitas, ne tu. Kad jo taisyklės kitos“(F); „<...> nesuderinau su vadovais, išsivedžiau aš tuos vaikus. Kažkaip iki tol niekas man kažkaip nepasakė, o aš toks imu ir darau, man kad greit, ant karšto, kol entuziazmas. Pasimokiau <...> Visad man smegenėlės primena šitą“(E).

Dar vienas aspektas, kurį tyrimo dalyviai mini įgiję ar patobulinę savanoriaudami, yra **bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencijos** pokyčiai. Savanoriaujant įgyta patirtis skatina keisti naujų bendravimo formų ir nuostatų atsiradimą. Informantų išsakytos mintys atskleidė, kad savanoriška veikla teigiamai prisidėjo prie sprendimų priėmimo konfliktinėse situacijose ar bendravimo įgūdžių stiprinimo „<...> supranti, kad turi tvarkytis, nes situaciją reikia išspręsti nepalaikant nei vienos pusės, neutraliai”; „išmokau, kaip spręsti iškilusias problemas ne vienam pačiam, o ieškoti patarimo, pagalbos”. Savanoriaudami informantai minėjo susidūrę su įvairesnėmis socialinėmis ar etninėmis žmonių grupėmis ir atkreipė dėmesį į būtinybę domėtis bendravimo formomis, kurios gali būti priimtinos arba nepriimtinos skirtingoms žmonių grupėms, akcentavo suvoktą būtinybę žvelgti plačiau ir būti atviriems naujiems požiūriams: „visada galvojau, kad jau jei tokie atviraširdžiai, visada išsišiepę, tai ir sveikinantis ranką paspausti tai jau kaip ir toks kaip šaltas bus pasisveikinimas. <...> paskui išsiaiškinau, kad čia viskas ne taip, viskas visai kitaip <...> o su vaikais tai dar labiau, net galvos nenori, kad jiems paglostytum”(D). Informantai tvirtino, kad savanoriaujant ugdomas pakantumas, didesnis dėmesys kreipiamas į paties bendravimo kokybę, stiprinami bendravimo įgūdžiai, didėja pasitikėjimas kalbėti viešai bei oratorystės įgūdžiai. Pasak tyrimo dalyvių, savanorystėje bendraujant su labai įvairių žmonių ratu, skatinamas asmeninis augimas, susidaro palankios sąlygos įgyti naujų žinių, mokytis naujose srityse, kas yra reikšminga

bendravimo bei bendradarbiavimo kompetencijos plėtojimui. Jų mintys dera su mokslininkų (Pruskus, 2014; Jezukevičiūtė, Skirmantienė, 2015; Žukauskienė, Rutkienė, 2017; Kurapkaitienė, 2019) mintimis, kad savanorystėje plėtojamos bendrosios kompetencijos skatina suvokti savąjį vidinį aš ir pomėgius bei mėgstamą veiklą sieti su profesiniu pasirinkimu. Analizuojant gautus duomenis, **mokymosi kategorija**, nors ir atsiskleidusi ne taip išsamiai, kaip ankstesniosios taip pat buvo minima visų tyrimo dalyvių. Informantai teigė, kad pagerėjo jų laiko planavimo įgūdžiai, pabrėžė mokymąsi iš neformalių veiklų ir mokymąsi, paremtą patirtimi. Taip pat tyrimo dalyviai akcentavo mokymąsi iš mentorių ar didesnę savanorystės patirtį turinčių bendraminčių. A.Dromantaitė (2012) nurodo, kad mokymasis ir tobulėjimas yra visa gyvenimą trunkantis procesas, pasireiškiantis įvairiomis formomis.

Profesinės karjeros formavimosi temoje, analizuojant turimo duomenis, išskirtos šios kategorijos: **profesinio apsisprendimo motyvai; veiksniai, formuojantys profesinės karjeros vystymąsi ir profesinį tapatumą; savanorystės patirčių įprasminimas**.

Antroji klausimų dalis buvo orientuota išsiaiškinti tyrimo dalyvių profesinio tapatumo formavimosi procesus pradėdant nuo motyvų pedagogo profesijos pasirinkimui įvardijimo ir pereinant prie savęs matymo pasirinktoje profesijoje, tai yra profesinio kryptingumo. Išskirtoje kategorijoje profesijos įvardinant profesijos pasirinkimą lėmusius motyvus, tyrimo dalyvių pasisakymai išsiskyrė (žr.7 pav.).

7 pav. Pedagogo profesijos pasirinkimo motyvai

Vieni tyrimo dalyviai akcentavo **vidinius** - individualius psichologinius veiksnius, tai yra nepakitusį apsisprendimą nuo pat ankstyvos paauglystės ar net vaikystės: „*visad patiko dirbti su vaikais <...> kažką jiems paaiškinti, pamokyti. Visad žavėjauosi mokytojo profesija,*

*tuo žmogumi, turinčiu tiek kantrybės ir atsidavimo”(F); „ Aš kai buvau mokinė, aš per pertraukas savo klasės draugams padėdavau su kalbomis, aiškinau kaip mokytoja“(B); „aš, atsimenu, sėdėdavau pamokose ir galvodavau, kad nu dieve, kaip galima įdomiai papasakoti šitą pamoką <...> tik aišku, nesakydavau nieko, į akis nešokdavau, bet namo grįžus tą pačią dieną pravedavau tokią pačią pamoką. Mano man ji žymiai geresnė gaudavosi. Bent jau taip atrodė“(B); „ Aš vaikystėje dar mokydavau savo pusbrolius, mokyklą darydavau <...> ten ir režisierė buvau, visus priversdavau vaidinti“(D). Kita pedagogų dalis pabrėžė **išorinių veiksmų** svarbą, teigė profesiją pasirinkę visiškai atsitiktinai – nepavykus įstoti į kitą pageidautiną specialybę ar įvardindami palankiai susiklosčiusias gyvenimo aplinkybes „, <...> Mokytojo profesiją pasirinkau visai atsitiktinai. Tiesiog man buvo principo reikalas įrodyti vienai mokytojai, su kuria mes biškį kalbėmės ir, kuri man kažkaip leptelėjo ten tokią nesąmonę <...> tai aš iš principo ir įstojau. Nežinau, nei aš ką galvojau, nei ko norėjau, gal net ir į kitą kokią būčiau lygiai taip pat įstojus, bet va, atsitiko kaip atsitiko. Kai pagalvoji, tai jai nuo to nei šilta, nei šalta, o man visai gerai susidėliojo”(B); „, <...> na, buvo neprestižiška stoti į pedagoginį, tai aš planavau stoti į psichologiją, universitetą, bet vis vien būčiau turbūt su vaikais dirbusi. Bet pritrūko balo ir nori ar nenori, tave tas likimo pirštas paimė ir nuvedė į pedagoginį, į anglų kalbą“(D); „man pasiūlė. Ten treneriai rekomendavo per pažįstamus, kad yra komandoj keli vaikinai, kurie galėtų dirbti ir mane kažkaip pripaišė. Man buvo toks lengvas šokas iš karto, net sau neprileidau tokių minčių artyn. Kažkoks kosmosas. Va. Tai čia iš pradžių taip buvo“(E); „, tai, kad jau šiek tiek buvo tos patirties su vaikais savanoriškoj veikloj, <...> ir darbas su vaikais man artimas. <...> Nebuvo taip, kad aš konkrečiai rinkausi studijas darbo su vaikais, bet turėjau patirties ir tikriausiai dėl to“(A).*

Analizuojant gautus duomenis, temoje kaip atskira kategorija išskirta **profesinio tapatumo formavimosi ypatumai**. Kaip nurodo J.Navaitienė (2014), profesinę asmenybės brandą lemia tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. Vidiniams priskirtini būtų amžius, lytis, asmenybės bruožai, išsilavinimas, savivertė ir pan., išoriniams – gyvenamoji vieta, socialinė padėtis, šeima, kultūrinė terpė ir pan. Profesinis tapatumas glaudžiai siejamas su adekvačiu savęs vertinimu ir asmenybės savybėmis. D.Danielievic (2001, cit. iš Daukilas, 2016) teigia, kad profesinis tapatumas apima ne tik meistriško profesinių žinių, gebėjimų bei įgūdžių įvaldymo, bet taip pat atspindi esmines elgesio normas ir vertybes. Tyrimo dalyviai taip pat pabrėžė pedagogo veiklos sudėtingumą ir profesinės bei asmeninės pusių sąsajas „, <...> ne tik dalyko profesionalizmas, bet ir atsakomybė, pareigingumas, atjauta ir pagalba”(B); „Svarbiausia - aistra savo darbui. <...> Meilė vaikams ir apskritai, žmonėm”(E); „Kantrybė, mokėjimas perteikti žinias sudominant. Mokytojas turi labai pats degti, kad ir vaikams būtų

įdomu <...> reikia sudominti mokinį. <...> Man būti mokytoja reiškia bendrauti su vaikais“(C). Mokslininkai (Chong, 2011; Komba ir kt., 2013) profesinio tapatumo nelaiko statišku, teigia, kad jis lankstus ir formuojamas atsiradus naujoms sąlygoms ar aplinkybėms. Tyrimo dalyviai išsakė nuomonę, kaip jie supranta pedagoginį tapatumą, kas lemia jo atsiradimą bei vystymąsi, ir kokie yra profesinę raidą formuojantys veiksniai. Atsakymuose atsiskleidžia tai, kad pedagogo profesinio tapatumo formavimasis informantų suvokiamas kaip dinamiškas procesas, vykstantis vidinio poreikio tobulėti pagrindu, akcentuojama sąmoningumo svarba: „ <...> visą laiką domėtis ir tobulėti. Neatsilikti. Na žinau, kad visi užsiėmę ir taip toliau, bet vidinis poreikis tobulėti turi būti. <...> Mokytis“(D); „ aš ir laiko čia, mokykloje tikrai daug praleidžiu ir dar mokausi namuose tuos kursus. Tai tikrai didelę... <...> ir galvoji vis tiek, kaip pačiai tobulėti, kaip dirbti būtent čia, šioje mokykloje, nes yra tam tikra specifika. Seki naujoves, domiesi parodom, jaunais menininkais, kuriuos galėtum mokiniams pristatyti“(A). Tokius informantų išsakytus teiginius galima susieti su teorinėje dalyje išskirtomis pedagogo kompetencijų savybėmis: vidiniu pasitenkinimu esama veikla, lankstumu pokyčiams, noru tobulėti, kūrybiškumu. Šalia stipraus dalykinių žinių įgijimo, kokybiškų studijų kaip neatsiejami ir labai svarbūs pedagogo profesinio tapatumo formavimosi veiksniai buvo minimos prigimtinės savybės „atsidavimas ir kai tu dirbi su jaunais žmonėm tas pozityvumas turi būti. <...> Pašaukimas ir meilė vaikui, nes tu su juo dirbi“(D), mokytojo asmenybė, adekvatus savęs vertinimas ir pasitikėjimas savimi, aktyvumas „ <...> galvoji vis tiek, kaip pačiai tobulėti, kaip dirbti būtent čia, šioje mokykloje, nes yra tam tikra specifika. Nenuleisti rankų, net jei sunku“(A), lyderio vaidmens prisiėmimas „neturi jausti baimės jausmo imtis lyderio vaidmens“(B), kritinio mąstymo gebėjimai „visą laiką domėtis ir tobulėti. Neatsilikti. Na žinau, kad visi užsiėmę ir taip toliau, bet vidinis poreikis tobulėti turi būti <...> Mokytis“(D). Tyrimo rezultatai (žr. 10 lentelę) rodo, jog profesinį tapatumą didžiaja dalimi lemia vidiniai, nuo paties pedagogo priklausantys veiksniai. Tyrime dalyvavusių pedagogų nuomone, pedagogas pats yra aktyviai veikiantis profesinio identiteto formuotojas.

Aptardami išorinius veiksnius, kaip pagrindą minėdami kokybišką išsilavinimą „Labai svarbu kokybiškos studijos, jau studijuojant tu turi atrasti save, atrasti tą pašaukimą“(D), tyrimo dalyviai taip pat akcentuoja ir kolegų bei vavovybės palaikymą „taip pat, svarbu, kad motyvuotų (vadovybė), nes profesija ir taip nėra gerai apmokama, tai daugiau pašaukimo reikalaujanti profesija“(F); „padeda ir palaikymas iš kolegų“(E), minimos ir palankios sąlygos dirbti bei mentoriaus pagalba. Mentoriaus turėjimas ir vadovybės palaikymas yra svarbūs tapatumo formavimosi procese ne tik bendradarbiavimui, palaikymui, bet ir paaikškinimui tokių darbo aspektų, kurie patiriami tik praktikoje (McMahan, Garza, 2017). Be to, darbas bendradarbiaujant su kolegomis ir įsitraukimas padedant mentoriui leidžia, atsirasti

kaip teigia Nolan ir Molla (2017, cit. iš Hahl, Mikulec, 2018), grįžtamajam ryšiui, refleksijai ir įsitikinti kuriamų sprendimų teisingumu. Kaip teigia K.Kahl ir E.Mikulec (2018) pedagogo profesinio tapatumo formavimasis yra procesas, kuriame mokytojai aktyviai kuria ir reflektuoja savo tapatumą, remdamiesi patiriamomis sėkmėmis ir iššūkiais.

10 lentelė. **Pedagogų profesinio tapatumo formavimasis**

	Subkategorija	Ilustruojantys teiginiai
Profesinį tapatumą formuojantys veiksniai	Vidiniai veiksniai	<p>„ <...> atsidavimas ir kai tu dirbi su jaunais žmonėmis pozityvumas turi būti. Pašaukimas ir meilė vaikui, nes tu su juo dirbi“ (D).</p> <p>„ svarbu nuolatinis tobulėjimas ir galimybės semtis naujų patirčių“ (F)</p> <p>„galvoji vis tiek, kaip pačiai tobulėti <...> kaip dirbti būtent čia, šioje mokykloje, nes yra tam tikra specifika. <...> Nenuleisti rankų, net jei sunku“ (A).</p> <p>„neturi jausti baimės jausmo imtis lyderio vaidmens“ (B);</p> <p>„ <...> visą laiką domėtis ir tobulėti. Neatsilikti. Na žinau, kad visi užsiėmę ir taip toliau, bet vidinis poreikis tobulėti turi būti. <...> Mokyti“ (D).</p>
	Išoriniai veiksniai	<p>„Labai svarbu kokybiškos studijos, jau studijuojant tu turi atrasti save, atrasti tą pašaukimą“ (D);</p> <p>„Studijuojant man buvo įdomu. Tiesiog viskas įdomu, aš taip laukdavau paskaitų...“ (E)</p> <p>„Taip pat, svarbu, kad motyvuotų (vadovybė), nes profesija ir taip nėra gerai apmokama, tai daugiau pašaukimo reikalaujanti profesija“ (F);</p> <p>„padeda ir palaikymas iš kolegų“ (E).</p> <p>„rėmiausi pavyzdžiu, <...> galėjau klausti patarimo, konsultuotis“ (A).</p>

Siekiant atskleisti savanorystės galimą vaidmenį pedagogų profesinės karjeros formavimuisi, buvo aiškinamasi, kaip tyrimo dalyviai vertina save ir atskleisti savanoriaujant atsiradusius pokyčius. Tyrimo dalyvių buvo prašoma prisiminti ir įvardinti, kokie jie buvo prieš pradėdami savanoriauti ir palyginti, su dabartinio savęs matymu, įvertinti, kas pasikeitė, kokias savybes jie atrado ar atskleidė turintys naujų, kurių nežinojo turintys. Taip pat buvo prašoma įvardinti, kuo savanorystė buvo naudinga, kokios veiklos paskatino keistis ar geriau pažinti save. Išanalizavus gautus duomenis, įvardinta kategorija **savanorystės veiklų įprasminimas**, arba savanoriškos veiklos nauda. Atliekant tyrimą paaiškėjo, kad pokyčius atsiradusius per savanorystėje įgytas patirtis, pedagogai įvardijo trimis lygmenimis (žr. 11 lentelę), pagal tai

išskirtos trys subkategorijos: savanorystės nauda individualiuoju, arba **asmeniniu lygmeniu**, **santykio su kitu**, arba tarpasmeniniu lygmeniu **ir profesiniu**, arba kolektyviniu lygmeniu.

11 lentelė. **Pedagogų savanorystės patirčių vertinimas**

	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Savanorystės veiklų įprasminimas	Asmeninis (individualus) lygmuo	<p>„aš labiau gal teigiamai pradėjau mąstyti. Labiau teigiamai...“(C)</p> <p>„ištvėrėms šiek tiek daugiau irgi, tokios ne fizinės, bet psichologinės“(A)</p> <p>„padėjo formuoti atsakomybę“(B)</p> <p>„ patirties – tos naudos. Nes vis vien praplečia ir tavo akiratį ir tu daug ko pamatai, ko tu negalėtum pamatyti paprastom sąlygom. Tu matai kitus socialinius gyvenimo modelius. Tau primena ir kad tas pasaulis yra labai įvairus, nevientisas. Ir aišku, tu matai ką tu... kokios problemos realybėje yra, kaip jos ir kokios egzistuoja. Prapleči savo empatinį akiratį“(D).</p> <p>„ Dar tikiuosi išleisti tokią kaip ir knygutę, kaip pavyzdinius pamokų planus su metodine medžiaga, patarimais, veiklos planais kokios pamokos būtų įdomios mokiniui <...> Labiausiai savanorystė man padėjo ne profesine, o asmenine prasme. Ta prasme, kad aš pažinau save, pasitikrinau savo požiūrį į vertybes, tam tikra prasme perlipau save. Tai čia gal iš tiesų yra ir profesiniam dabui, profesinei veiklai toks kaip plusas – kai žinai, ką gali, bet tam tikrom situacijom savanoriaudamas darai dar daugiau, tai tu taip pasakius išlipi iš savo komforto zonos, tai čia labai didelis plusas ir profesinėje srityje“(C);</p> <p>„ patobulinau savo ir organizacinius, ir planavimo gebėjimus“(E)</p>
	Santykio su kitu (tarpasmeninis) lygmuo	<p>„O gauni tai tikrai daug: ir patirtis, ir nauji pažįstami“(C);</p> <p>„ savanorystė labai padėjo suprasti dalykus, kurie reikalingi būnant pedagogu: kantrybę, neskubėti teisti ir vertinti“(F);</p> <p>„išmokau tolerancijos aplinkiniams“(A);</p> <p>„pradėjau labiau pasitikėti kitais žmonėmis“(A);</p> <p>„Dar ką galiu paminėti kaip labai svarbų dalyką – bendravimo įgūdžiai. <...> Nes ten nežinai, kaip ir su kokiais žmonėmis teks bendrauti, kartu dirbti, kurti projektus, o tai labai stumia į priekį. Introvertiškam žmogui kaip aš čia labai didelis iššūkis ir žingsnis į priekį.“(C)</p>
	Profesinis lygmuo	<p>„ savanoriavau dailės mokykloje, tai turbūt, kad norėjau šiek tiek iš arčiau pasižiūrėti, ką reiškia mokyti dailės vaikus. Kad konkrečiau šiek tiek sietųsi su mano specialybe“(A);</p> <p>„ pati pirmoji patirtis buvo tiesiog ne dėl to, kad įgauti patirties, bet iš interesų pusės, ta prasme aš jau pradėjau gana anksti, mokykloj, savanoriauti, tai man tiesiog buvo įdomu pabandyti su vaikais dirbti“(B).</p> <p>„ Tiesiog atrandi platesnį mąstymą, globalesnį.“(D);</p> <p>„ Aš žinojau, kad šis darbas man gerai derinasi su studijom ir planavau, kad jei ateityje norėsiu būti dailės mokytoja, tai man padėtų ta patirtis“(A);</p> <p>„ kai pradėjo man siūlyt apie darbą mokykloj galvot, nu aš tai tiesiog buvau pasimetęs...nu ką aš žinau, su vaikais?“(E).</p>

		<p>„atsiveria naujos galimybės tiek darbe, tiek kitur. Aš pati tai savo mokykloj organizuoju kartu su socialine bendrą projektus – su vaikais organizuojam įvairias akcijas ir padedam ar gyvūnų prieglaudom, ar ligoninei – vaikams perkam kokių nors užimtumo priemonių“(C).</p> <p>„, nestovėti vietoje, nuolat keistis, judėti, daryti vis ką nors nauja. Mūsų mokykloj labai viskas keičiasi – vaikai, administracija, programos. Ir kadangi aš jau savanoriavau, turėjau kontaktus, tai automatiškai ir visa bendruomenei pasiūliau, Dabar ta „global issues“ banga labai, visi bakalaureato dalykai tuo remiasi.</p> <p>„, šiek tiek ir kažkokių naujų dalykų įneš į tą profesinę veiklą, bus kitokia patirtis negu tu tiesiog darbe turėtum. Su vienais, su kitais vaikais tiesiog išmoktum gal ir naujų požiūrių į dalyką“(A);</p> <p>„,Darbui čia, mokykloje, tai tikrai taip . <...> vis tiek kažkas blaškys, kažkas į vieną pusę, kažkas į kitą pusę tave lenks ir turi būti tie pamatai, kad tu esi geras profesionalas savo srityje. Vertybiniai tie pamatai“(A);</p> <p>„,labai daug gavau pasitikėjimo lyderiaujant. Kelis projektus organizavom ir aš buvau atsakinga, tai buvo tokia įdomi patirtis imtis iniciatyvos ir vadovauti <...> Darbe tu irgi turi būti role model - pavyzdys vaikams, kaip elgtis, ką daryti. Ir lygiai tas pats su kolegom, lyginai tie patys principai“(D);</p> <p>„,aš manau, kad labai daug pasikeitimų atsirado nuo to laiko, kai pradėjau savanoriauti. Aš turiu omeny darbą čia, mokykloj. Kažkaip... kažkoks toks pasidžiavimas atsirado(F)“.</p>
--	--	---

Empirinio tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip tyrimo dalyviai įprasmina savanoriškoje veikloje įgytas patirtis. Gautų duomenų analizė atskleidė savanoriškos veiklos patirtimi paremtus pokyčius. Tyrimo dalyviai nurodė, kad dalyvavimas savanoriškose veiklose leido jiems naujai atrasti save trimis lygmenimis.

Analizės rezultatai parodė, kad savanorystėje įgyta patirtis suteikė galimybę **individualiems** pokyčiams. A.Dromantaitė (2012) nurodo, kad svarbu pasirinkti profesiją, kuri geriausiai tenkins asmeninius poreikius ir lūkesčius, ir suvokti, kuriuos reikalvimus konkrečiai profesijai individas atitinka. Dažniausiai tyrimo dalyviai minėjo per savanorystės patirtis naujai suvokę savo galimybes, atradę naujų idėjų. Tuo paaiškinama didėjanti iniciatyva veikti, motyvacija pradėti naujas veiklas ar keisti kryptį. Paskatinti pozityvo ir iniciatyvos savanoriškoje veikloje, daugelis tiriamųjų mini pasikeitusį jų pačių elgesį iš pasyvaus į aktyvų.

„,<...> ta prasme, kad aš pažinau save, pasitikrinau savo požiūrį į vertybes, tam tikra prasme perlipau save. Tai čia gal iš tiesų yra ir profesiniam dabui, profesinei veiklai toks kaip plusas – kai žinai, ką gali, bet tam tikrom situacijom savanoriaudamas darai dar daugiau, tai tu taip

pasakius išlipi iš savo komforto zonos, tai čia labai didelis plusas ir profesinėje srityje“(C); „ <...> aš labiau gal teigiamai pradėjau mąstyti. Labiau teigiamai...“(C).

Vidinė motyvacija lemia veiklą, vykdomą iš malonumo, susijusią su savirealizacija ir pasitenkinimu savimi. Vidinė motyvacija yra susijusi su asmenybės bruožais ir lemia didesnį įsitraukimą į veiklą (Chong, 2011). Patirtis išplečia suvokimą, kad gyvenime nėra tik vieno teisingo kelio, kad visuomet yra galimybė rinktis, o tai priklauso nuo asmeninės motyvacijos. Įgyjamas supratimas, kad mokomasi iš patirties, iš klaidų, kurių pagrindu konstruojama tolesnio gyvenimo vizija, platesnis ateities suvokimas.

Tyrimo dalyviai teigia per savanoriškas patirtis atradę prasmę gyvenime apskritai: *„Savanorystėje gaunu daug daugiau, nei duodu. <...> Tai kas kartą primena, kad reikia džiaugtis gyvenimu“(F); „Kažkaip sulaužė tuos įsitikinimus, stereotipus <...> Dar kai mokykloj sportavau, atrodė, kad jei nori pasiekti rezultatų, tai negali blaškytis, negali ir vieno, ir kito. Reikia koncentruotis tik į sportą, kitaip sugrius viskas. Tai man buvo... aš tik po tos stovyklos prisileidau mintį, kad tu taip pat gali viską keisti, kad... nu kad yra ne vienas kelias... kad gyvenime, nu ką aš žinau, viskas nuo tavęs paties priklauso, svarbiausia noras. Jei nori, svarbiausia imk ir daryk, turėk motyvacijos savyje pirmiausia ir tad varyk pirmyn“(E).*

Savanoriškoje veikloje tobulinamos asmeninės kompetencijos – gebėjimas pačiam save objektyviai įvertinti ir pasirinkti sąlygas tobulėti, tai yra tobulinti tas savybes, kuriomis jis nėra visiškai patenkintas. Asmeniniu lygmeniu tyrimo dalyviai didelę reikšmę teikė savo galimybių ir atsakomybių suvokimui *„padėjo formuoti atsakomybę“(B)*, įvardijo pakitusį elgesį stresinių situacijų metu, teigė patobulinę laiko planavimo, organizacinius įgūdžius *„išstvermės šiek tiek daugiau irgi, tokios ne fizinės, bet psichologinės“(A)*; *„Toks... jausmas kažkoks, toks pojūtis atsirado, kad viskas yra įmanoma. Anksčiau man būdavo labai sunku su visokiais „deadlainais“ , aš stresuodavau tragiškai... o dabar man kažkaip sekasi į viską ramiau reaguoti“(B)*; *„ Ir kai aš pajutau kai ką, kad man visai sekasi, kad aš galiu tą padaryti ir visai nesunkiai ir kad aš suprantu, ko reikia, kaip viską susumuoti <...> jei prisimenant daugiakalbystės renginį, tai patį pirmąjį kai organizavom, tai devynis metus prieš tai, aš namo išėjau pusę dviejų nakties. Po to kiekvienais metais tai buvo truputėlį geriau, dabar jau ir iki dešimt užtenka. Patirtis.“(D)*. Tyrimo dalyviai teigė neretai savanoriaujant peržengę komforto ribas, mini naujai formuojamą empatijos supratimą, *„ <...> patirties – tos naudos. Nes vis vien praplečia ir tavo akiratį ir tu daug ko pamatai, ko tu negalėtum pamatyti paprastom sąlygom. Tu matai kitus socialinius gyvenimo modelius. <...> Tau primena ir kad tas pasaulis yra labai įvairus, nevientisas. Ir aišku, tu matai ką tu... kokios problemos realybėje yra, kaip jos ir kokios egzistuoja. <...> Prapleči savo empatinį akiratį“(D).*

Pedagogų asmenybės įtaka ugdymui yra labai svarbi. Asmenybės branda įgalina pedagogą visą dėmesį sutelkti į mokinį ir jam perteikti savo nuostatas, lūkesčius, norą mokytis ir pasišventimą. Kaip teigia E.Martišauskienė, „pedagogo asmenybės gyvybingumas, turtingumas tampa natūraliu modeliu/pavyzdžiu, neužgožiančiu vaiko laisvo pasirinkimo, bet sudarančiu pozityvią erdvę jo aukščiausiam autentiškam pažintiniam, doroviniam, estetiniam apsisprendimui“ (2016, p.26). Pedagogų motyvacijos strategija daro tiesioginę įtaką aplinkiniams, visų pirma mokiniams bei kolegoms. Taigi, pedagogų profesijos išskirtinumas glūdi jo asmenybės brandume, pedagogui svarbiausia yra jo paties asmenybė, įgalinanti formuoti profesiniam identitetui. Anot S.F.Akerman ir P.C.Meyer (2011) pedagogų profesinio tapatumo sąvoka atspindi būtent sudėtingą asmeninės ir profesinės pusių sąveiką. Empirinio tyrimo duomenys atskleidė, kad savanorystėje įgytos patirtys, informantų nuomone, reikšmingai prisideda prie asmeninių kompetencijų tobulinimo ir asmenybės ugdymo.

Santykio su kitu lygmenyje savanorystėje įgytų patirčių raišką pedagogai įvardijo kiek silpniau. Santykių su kitu tyrimo dalyviai akcentavo suvokimą, kad bendravimo su skirtingais žmonėmis patirtis įgalina tobulėti patį save, atsirenkant lygiaverčius bendravimui partnerius ar tuos, iš kurių galima mokytis, semtis patirties. Naujų kontaktų užmezgimas, naujų bendravimo būdų patirtis leido informantams suvokti santykio su kitu reikšmingumą sau pačiam – atrasti bendravimo lankstumą, atvirumą: „*savanorystė labai padėjo suprasti dalykus, kurie reikalingi bendraujant: kantrybę, neskubėjimą teisti ir vertinti*”(F); „*tai visko buvo iš pradžių... ir nesusivaldydavau, ir balsą pakeldavau... <...> Aš iš pradžių nesuvokiau iki galo, kad jie tiesiog kitaip nemoka, jie gi vaikai, o dar iš visokiausios aplinkos susirinkę. <...> Aš iš pradžių mačiau tik rezultatą, kaip kad normalioje treniruotėje, kaip aš buvau įpratęs. O čia pasirodė, kad rezultatas yra ne pirma. Pirma yra užmegzti santykį, prisitaikyti vienam prie kito, kažkaip...nu prisiderinti ar kaip... <...> Užsiroviau su tuo savo stačiokiškumu...“ (E). Patirtis savanoriškoje veikloje leido atsirasti pokyčiams bendraujant su savo šeimos nariais, ypač vyresnės kartos atstovais: „*nu aš pasidariau... geresnė. Pasikeitė mano požiūris. Anksčiau tai su savo seneliais suistikdavom per šventes, kažkokia kita proga, nors gyvena jie visai netoli, čia gal kokie trisdešimt kilometrų nuo Panevėžio. Ir kai matai tuos sergančius ar neįgalius žmones, ir matai, kad vienus į ligoninę atveža šeima, vos ne ant rankų atneša, rūpinasi, o kiti vieni, tai kažkaip vis mintim grįžti prie savų.... <...> Tai tikrai stengiuos ir paskambint dažniau, ir nuvažiuoti*“(B).*

Profesiniame lygmenyje informantai savanoriškos veiklos patirtis įprasmino kaip pasitarnavusias ruošiantis priimti profesinius sprendimus. S.Chong (2011) teigia, kad profesinio tapatumo formavimuisi reikšminga ankstesnė patirtis ir pirminės galimybės mokytis, kuomet konstruojamas suvokimas ir įsitikinimai apie pedagogo profesiją. Dailės mokytoja,

atradusi pedagoginio darbo džiaugsmą teigė abejojusi, ar sugebėtų dirbti mokykloje iki tol, kol gyvenime susiklostė palanki situacija savanoriaujant: „savanoriavau dailės mokykloje, tai turbūt, kad norėjau šiek tiek iš arčiau pasižiūrėti, ką reiškia mokytis dailės vaikus. Kad konkrečiau šiek tiek sietųsi su mano specialybe“(A); „kai pradėjo man siūlyt apie darbą mokykloj galvot, nu aš tai tiesiog buvau pasimetęs...nu ką aš žinau, su vaikais?“(E). Apsisprendus dėl profesijos, savanorystėje sąmoningai ieškoma pasitvirtinimo sprendimo teisingumu „pati pirmoji patirtis buvo tiesiog ne dėl to, kad įgauti patirties, bet iš interesų pusės, ta prasme aš jau pradėjau gana anksti, mokykloj, savanoriauti, <...> tai man tiesiog buvo įdomu pabandyti su vaikais dirbti“(B). Dalis informantų akcentavo kokybinius pokyčius, teigė pajutę sustiprėjusį pojūtį, jog pasirinko tinkamą profesiją. Netgi savanoriaudami įstaigose, nevykdančiose mokinių ugdymo veiklų, visų pirma jie akcentavo buvimo pedagogo prioriteto išskėlimą: „jeigu reikia kokią vaikiuką palydėti ir kažkiek palaukti prie gydytojo kabineto, tai aš tokį kaip sakau, „mokomąjį rinkinuką“ turiu. <...> Nu ir pradedam, nuo chemijos iki lietuvių kalbos. Nuima įtampą, ašarytės nudžiūsta ir akiratis plečiasi“(B); „aš manau, kad labai daug pasikeitimų atsirado nuo to laiko, kai pradėjau savanoriauti. <...> Aš turiu omeny darbą čia, mokykloj. Kažkaip... kažkoks toks pasidžiavimas atsirado(F)“.

Įprasmindami savanorystėje įgytas patirtis, tyrimo dalyviai akcentavo sustiprėjusius lyderystės gebėjimus bendraujant su kolegomis, atsiradusį iniciatyvumo pradą, norą save realizuoti. Teigiamas savęs identifikavimas profesinėje bendruomenėje, kaip teigia S.Chong (2011), bendraujant su kolegomis ir patiriant priklausymo kolektyvinei bendruomenei jausmą, yra vienas iš profesinį tapatumą formuojančių veiksnių „labai daug gavau pasitikėjimo lyderiaujant. Kelis projektus organizavom ir aš buvau atsakinga, tai buvo tokia įdomi patirtis imtis iniciatyvos ir vadovauti.. <...>.Darbe tu irgi turi būti role model - pavyzdys vaikams, kaip elgtis, ką daryti. Ir lygiai tas pats su kolegom, lyginai tie patys principai“(D); „atsiveria naujos galimybės tiek darbe, tiek kitur. <...> Aš pati tai savo mokykloj organizuoju kartu su socialine bendrą projektus – su vaikais organizuojam įvairias akcijas <...> ir padedam ar gyvūnų prieglaudom, ar ligoninei – vaikams perkam kokių nors užimtumo priemonių“(C). Tyrimo dalyviai pabrėžė išaugusį iniciatyvumo, nuolatinio judėjimo pirmyn, mokymosi ir mokymo kitų poreikį, išipareigojimą mokyklos veikloms, „nestovėti vietoje, nuolat keistis, judėti, daryti vis ką nors nauja. <...> Mūsų mokykloj labai viskas keičiasi – vaikai, administracija, programos. Ir kadangi aš jau savanoriavau, turėjau kontaktus, tai automatiškai ir visa bendruomenei pasiūliau. <...> Dabar ta „global issues“ banga labai, visi bakalaureato dalykai tuo remiasi(D).

Tyrimo dalyvių mintys atitinka mokslinių tyrimų teiginį, kad savanoriškas darbas daro poveikį žmogaus požiūriui profesinėje veikloje, didina potencialo panaudojimo galimybes,

pozityviai veikia darbo kokybę (Danilevičius, 2008). Savanoriaujant išgyventa nauja patirtis, patirta sėkmė už mokyklos ribų tyrimo dalyvius paskatino imtis pokyčių profesinėje veikloje, pasiūlyti naujų projektų, paskatino jaustis atsakingais už tai, ką daro ir ko siekia. Taip pat informantai akcentavo suvokę, jog ilgainiui jie nesąmoningai linkę susieti šias dvi gyvenimo sritis: „*va taip ir atsirado Kalėdinis projektas, į kurį stengiamės įtraukt kuo didesnę bendruomenę – ne tik klases, bet ir tėvus, mokytojus(E)*“; „*labai daug gavau pasitikėjimo lyderiaujant. Kelis projektus organizavom ir aš buvau atsakinga, tai buvo tokia įdomi patirtis imtis iniciatyvos ir vadovauti... <...> Darbe tu irgi turi būti role model - pavyzdys vaikams, kaip elgtis, ką daryti. Ir lygiai tas pats su kolegom, lyginai tie patys principai“(D)*; „*šiek tiek ir kažkokių naujų dalykų įneš į tą profesinę veiklą, bus kitokia patirtis negu tu tiesiog darbe turėtum. Su vienais, su kitais vaikais tiesiog išmoktum gal ir naujų požiūrių į dalyką“(A)*. Tyrimo dalyviai įvardija ir apskritai sustiprėjusį pozityvumą profesinės veiklos procesams ir rezultatams „*aš manau, kad labai daug pasikeitimų atsirado nuo to laiko, kai pradėjau savanoriauti. Aš turiu omeny darbą čia, mokykloj. Kažkaip... kažkoks toks pasidžiavimas atsirado(F)*“.

Analizės rezultatai atspindi tyrimo dalyvių suvokiamą ryšį tarp savanorystės patirčių ir profesinės karjeros kelio. Tai atitinka mokslinių (Štuopytė, 2010; Dorelaitienė ir Žalkauskaitė, 2012; Gedvilienė, Karasevičiūtė, 2013; Kurapkaitienė, 2019) tyrimų rezultatų nuostatas, kad savanorystėje vyksta asmeninis tobulėjimas, mokomasi per asmeninę patirtį ir išgyvenami pokyčiai asmeniniame, socialiniame ar profesiniame lygmenyje. H.Ibarros (1999, cit. iš Daukilas, 2016) teigimu, profesinis identitetas apima ir profesinius, ir asmeninius vaidmenis. Šie vaidmenys sąveikauja tarpusavyje remiantis vertybinėmis nuostatomis, patirtimi, motyvais – visu tuo, kas apibendrintai pedagogų vadinama profesine karjera. Remiantis amerikiečių mokslininkų C. T. Dollarhide, D. M. Gibson, J. M. Moss (2014) teigimu, jog tapatumas yra visą gyvenimą trunkantis procesas, lankstus ir formuojamas remiantis lūkesčių koregavimu, nuolatinio mokymusi, pasitikėjimu ir iniciatyva veikti ir tiesiogiai susijęs su asmens brandumu, tyrimo rezultatų pagrindu galima kelti prielaidą, kad savanorystės patirčių pagrindu formuojamas gilesnis profesinis tapatumas, paremtas asmenybine branda, o įgijus supratimą apie jį, galima veikti kokybiškiau ir atrasti prasmę veikloje.

IŠVADOS

- Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima daryti išvadą, kad savanorystė daugialypis reiškiny, o domėjimasis šiuo fenomenu taip pat dinamiškas, priklausantis nuo daugelio veiksnių. Įsitraukimas į savanorystę siejamas su įsipareigojimu veikti laisva valia, pasirinktoje visuomenei naudingoje srityje ir nesiekiant asmeninės naudos, o motyvų analizė parodė, kad įsitraukimo procesas taip pat įvairialypis. Dalis motyvų orientuoti į asmeninio poreikio tenkinimą - norą realizuoti save veikiant per vertybines nuostatas, norą išbandyti save ir įgyti patirties, kiti - altruistiniai, orientuoti į norą padėti kitiems motyvai. vadovaudamiesi individualiais motyvais savanoriai renkasi veiklos sritį, kurioje geriausiai atsiskleidžia jų interesai, patiriamas emocinis pasitenkinimas, tobulėjama ir mokomasi per asmeninę patirtį.
- Kompetencijos mokslinėje literatūroje apibrėžiamos kaip tam tikri elgesio modeliai, kuriuose atsiskleidžia žmogaus turimos žinios, gebėjimai įgūdžiai, požiūris, asmeninės savybės, sudarydami pagrindą profesionaliam tam tikros veiklos atlikimui. Savanoriškoje veikloje sudaromos sąlygos ugdymuisi veikiant individualiai ir santykyje su kitais. Moksliniuose šaltiniuose akcentuojama savanorystės reikšmė bendrųjų kompetencijų, ypač asmeninės, komunikavimo, iniciatyvumo ir mokėjimo mokytis kompetencijų raiškai. Savanorystėje plėtojamos bendrosios kompetencijos dirbant individualiai skatina suvokti savąjį vidinį aš ir pomėgius, ugdytis pasitikėjimą savimi ir atsakomybės jausmą, mėgstamą veiklą sieti su profesiniu pasirinkimu. Savanorystėje išryškėja ir kompetencijų tobulinimasis ir per kolektyvinę veiklą, kuomet sudaromos sąlygos tobulinti bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, plečiamas bendraminčių ratas, užmezgami nauji socialiniai ir profesiniai santykiai, mokomasi dirbti komandoje. Įgyta patirtis atveria naujas tobulėjimo galimybes, mokomasi prisimti atsakomybę už save ir kitą, žmogus, realizuodamasis per veiklą, atskleidžia visuminį save, savo potencialo galimybes.
- Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima daryti išvadą, kad profesinis tapatumas yra procesas, besivystantis viso profesinio gyvenimo eigoje ir paremtas giliu asmenybės prioritetų, vertybių bei asmeninių nuostatų pažinimu. Jo pagrindas yra asmens profesinių vaidmenų derinimas su poreikiu pažinti save ir išlikti savimi. Profesinis tapatumas pradeda formuotis nuo sprendimo priėmimo ir vystomas kryptingai ir aktyviai veikiant, tobulėjant. Pedagogo profesinis tapatumas, kaip sąmoningas savęs

priskyrimas profesijai, ypačiai glaudžiai siejasi su asmenine branda. Sprendimo priėmimą didžiąją dalimi įtakoja vidiniai, psichologiniai veiksniai – gebėjimai, polinkis į pasirinktą profesiją. Vėliau tapatumą konstruoja studijų indėlis, pasitenkinimas profesine veikla ir ateities lūkesčių matymas, kolegų palaikymas. Gilus savęs pažinimas leidžia įsigilinti į save, pasirinkti karjerą ir profesiją, kuri geriausiai tenkins poreikius ir lūkesčius, o individas atitiks profesijai keliamus reikalavimus.

- Tyrimas atskleidė pedagogų akcentuojamą savanorystės patirčių svarbą tiek asmens individualaus tapatumo, tiek profesinio tapatumo formavimuisi. Savanorystės patirtis pedagogai įprasmino trimis lygmenimis, nurodydami, kad išgyventi pokyčiai ir patirtis atliekant savanorišką veiklą pakeitė jų elgesį suvokiant veiklos sritis, priimant sprendimus ir turėjo įtakos profesiniams sprendimams ir planams.
 - ◆ Asmenybės tobulėjimo aspektu akcentuojama pakilusi savivertė, atsiradęs iniciatyvumas, didesnis galimybių bei atsakomybių suvokimas.
 - ◆ Santykio su kitu lygmenyje savanorystėje įgytos patirtys leido atsirasti pokyčiams bendravime, informantai mini atsiradusį laisvumą, didesnę atvirumą ir lankstumą, taip pat poreikį atrasti gilesnį santykį su vyresniais šeimos nariais.
 - ◆ Savanorystėje įgytos patirtys aktyvino pedagogų elgseną ir profesiniu lygmeniu, paskatino ieškoti pokyčių profesinėje veikloje, imtis naujų projektų, lyderio vaidmens bendraujant su kolegomis.

Savanorystės ir karjeros projektavimo kontekste atsiskleidžia tiesioginis šių procesų ryšys. Savanorystėje vyksta asmeninis tobulėjimas, mokomasi per asmeninę patirtį ir išgyvenami pokyčiai asmeniniame, socialiniame ir profesiniame lygmenyse, o šių patirčių pagrindu formuojamas asmenybine branda paremtas profesinis tapatumas.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos pedagogams

- Prisimti atsakomybę už savo profesinį augimą, ieškoti kelių ir būdų pokyčiams įsitraukiant ar pradedant veiklą savanoriškose organizacijose. Aktyviai įsitraukti į procesus ir reflektuoti kompetencijų tobulinimą, siekiant geriau pažinti ir suprasti save.

Rekomendacijos aukštosioms mokykloms, rengiančioms pedagogus

- Sudaryti sąlygas studentams studijų metu įsitraukti į kuo įvairesnes visuomenines veiklas ir skatinti šį procesą. Stiprinti studentų profesinį tapatumą per vidinę motyvaciją pažįstant savo poreikius, identifikuojant norus ir įsitraukiant į veiklą.

Rekomendacijos mokyklų, metodinių būrelių vadovams

- Organizuoti pedagogų tobulinimąsi, orientuotą į bendrųjų kompetencijų ugdymą per bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, skatinti ir remti savanorystės idėjas ir iniciatyvas mokyklos bendruomenėje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. AB TEO LT (2010). Savanorystė Lietuvoje. Lietuvos gyventojų apklausos rezultatai, Prieiga per internetą: http://www.nisc.lt/lt/files/main/savanoryste_lietuvoje2010.pdf
2. Baltušnikaitė, R., Sondaitė, J. (2014). Studentų, dalyvavusių mainų programose, tapatumo kūrimo patirtis. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 12, 39-54.
3. Butkuvienė, E. (2005) Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje po 1990-ųjų. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 16, 86-99. doi: 10.15388/SocMintVei.2005.2.5999.
4. Carlo, G., Okun M.A., Knight G.P., Guzman M.R.T. (2005). *The interplay of traits and motives on volunteering: Agreeableness, extraversion and prosocial value motivation*. doi: 10.1016/j.paid.2004.08.012
5. Čiužas, R. (2013). Mokytojo kompetencijų svarba mokinių tautinio tapatumo formavimuisi. *Pedagogika*, 109, 27–32.
6. Cho M., Bonn M., Han S. (2018). Generation Z's Sustainable Volunteering Motivations, Attitudes and Job Performance. *Sustainability*, 10 (5). doi: org/10.3390/su10051400
7. Davila, M.C., Diaz-Moralez, J.F. (2009). Age and motives for volunteering: Further evidence. *Europe's Journal of Psychology*, 2, 82-95. Prieiga per internetą: <https://www.ejop.psychopen.eu/index.php/ejop/article/view/268/167>
8. Daukila, S., Mičiulienė, R., Kovalčikienė, K., Kasperiušienė, J. (2016). *Profesijos pedagogų veiklos turinys*. Vilnius: Aleksandro Stulginskio universitetas. Prieiga per internetą: http://dspace.lzuu.lt/bitstream/1/6658/1/Daukila_monografija_A51.pdf
9. Dėl Stojančiųjų I pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančių I studijų stipendijas konkursinės eilės sudarymo 2020 metais tvarkos aprašo patvirtinimo. *Teisės aktų registras*. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/21d0d630128b11ea9d279ea27696ab7b>
10. Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ patvirtinimo (2012). Valstybės žinios, 61-3050, 2013
11. Dollarhide, C. T., Gibson, D. M., Moss, J. M. (2014). Professional Identity Development: A Grounded Theory of Transformational Tasks of Counselors. *Journal of Counseling & Development*, 92(1), 3–12. doi:10.1002/j.1556-6676.2014.00124.

12. Dorelaitienė, A., Žalkauskaitė, U. (2012). Savanorystė kaip jaunimo užimtumo forma perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką laikotarpiu. *Socialinės inovacijos globaliai plėtrai: D skyrius „Gyvenimo kokybės gerinimas ir užimtumo galimybių didinimas“*, 1 (1), 890 – 905. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367189108412/J.04~2012~1367189108412.pdf>
13. Gailienė, I., Stonytė, A. (2008). Aukštesniųjų klasių moksleivių altruistinių ketinimų ypatumai. *Pedagogika*, 90, 91-97. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=56493>
14. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
15. Garanina, Zh. G., Andronova, N. V., Lashmaykina, L. I. , Maltseva, O. E. ir Polyakov, O. E. (2017). The Structural Model of Future Employees Personal and Professional SelfDevelopment. *Integration of Education*, 596-608. doi: 10.15507/1991-9468.089.021.201704.596-608
16. Gedvilienė, G., Karasevičiūtė, S., Trečiokienė, E. (2010). Savanorystė socialinių gebėjimų ugdymo koncepcijoje. *Krikščioniškoji pedagogika ir psichologija*. 79–92.
17. Gudžinskienė, V., Kurapkaitienė, N. (2018). Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanoriaujant. *Socialinis darbas*, 16(2). Prieiga per internetą: <https://pdfs.semanticscholar.org/b00f/f6e816b234ab77fc700ceed1d62cf92d5f3e.pdf>
18. Gudžinskienė, V., Kurapkaitienė, N., Januškevičiūtė, A. (2013). *Savanorystės multikultūrinėje aplinkoje vadovas : projekto patirtis*. Prieiga per internetą: http://tja.lt/images/stories/dokumentai/EIF2012/vadovas_visas.pdf
19. Hahl, K., & Mikulec, E. (2018). Student Reflections on Teacher Identity Development in a Year-long Secondary Teacher Preparation Program. *Australian Journal of Teacher Education*, 43(12). Prieiga per internetą: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1200621.pdf>
20. Indrašienė, V., Merfeldaitė, O., Šimkutė, L. (2015). Pedagoginių studijų pasirinkimo veiksnių ir studentų tolesnio ketinimo eiti pasirinktu profesiniu keliu sąsajos. *Pedagogika*, 119(3), 22–32. <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.15823/p.2015.020>
21. Janus, E., Misiorek, A. (2019). Why do People Help Each Other? Motivations of Volunteers Who Assisted Persons with Disabilities During World Youth Day. *Journal of religion and health*, 58(3), 1003–1010. doi:10.1007/s10943-018-0625-z
22. Jegelevičienė, V., Prakapas, R. (2018). *Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų kompetencijų tobulinimo(si) poreikio ir turinio analizė*. Prieiga per internetą: <https://www.upc.smm.lt/projektai/bendal/failai/Tyrimo-ataskaita-Bendrosios-kompetencijos.pdf>

23. Jezukevičiūtė, D., Skirmantienė, J. (2015). Savanoriškos veiklos metu įgytų kompetencijų svarba darbo rinkoje: darbdavių nuomonė. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 15 (1), 61 – 83. doi.org/10.7220/2351-7409.3.3
24. Jonutytė, I., Rekis, D. (2006). 14-18 metų jaunųjų savanorių saviugdos galimybės nevyriausybinėse organizacijose. *Socialinis ugdymas*, 8(19), 72-82.
25. Jonutytė, I. (2006). Jaunųjų savanorių motyvavimas tęstinei socioedukacinei veiklai su vaikais. *Pedagogika*, 83, 96-102. Prieiga per internetą: <https://vb.ku.lt/object/elaba6090101/6090101.pdf>
26. Jonutytė, I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje. Monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
27. Jordan, P., Ochman, M. (1998). *Savanorių vadybos nevyriausybinėse organizacijose pagrindai*. Vilnius: Savanorių centras.
28. Jezukevičiūtė, D., Skirmantienė, J. (2015). Savanoriškos veiklos metu įgytų kompetencijų svarba darbo rinkoje: darbdavių nuomonė. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 15(1), 61–83. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30967/1/ISSN2029-5820_2015_T_15.N_1.PG_61-83.pdf
29. Karajkov, R. (2005). *Volunteering and Benefits for Youth Employment*. Prieiga per internetą: <https://gr-eat.eu/wp-content/uploads/2016/06/Karajkov.pdf>
30. Karasevičiūtė, S. (2013). *Suaugusių savanoriškos veiklos profesionalizacijos raiška mokymosi visą gyvenimą kontekste* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:1898224/index.html>
31. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
32. Kazlauskaitė–Markelienė, R., Petrauskaitė, A. (2013). Akademinio ir profesinio tapatumų sąveika. *Socialinių mokslų studijos*, 5(1), 151 – 164.
33. Kogan, E.A., Kvon, D.A. (2019). Изучение мотивов волонтерской деятельности среди студенческой молодежи. *Perspectives of Science & Education*, 39(4), 116–125. <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.32744/pse.2019.4.10>
34. Kučikas, A., Norivla, J., Kurtinaitytė, G., Kurapkaitienė, N., Borovskaja, O., Kėžaitė, M. (2007). *Straipsnių rinkinys apie savanorišką veiklą*. Vilnius: Acta Catholica Patria.
35. Kurapkaitienė, N. (2018). *Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanorystėje*. (Disertacija). Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/15778>

36. Kurapkaitienė, N., Kėžaitė – Jakniūnienė, M. (2011). *Būk savanoris – keisk pasaulį*. Vilnius: UAB „BALTO print“
37. Lakateb, P., (2016). Pre-service teachers' professional identities in field experiences: a case study of Prince of Songkla University, Thailand. *Proceedings of the Multidisciplinary Academic Conference*,(2), 245 – 249.
38. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
39. Lietuvos Respublikos Savanoriškos veiklos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-07-13, Nr. 86- 4142.
40. Katkonienė, A., Ustinavičiūtė, L., Žemaitaitytė, I. (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje. *Socialinis darbas*, 2 (169-180). Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=102525>
41. Korsakienė, R. ir Smaliukienė, R. (2014). Šiuolaikinė karjera individo požiūriu: karjeros modeliai, jų sąsajos ir reikšmė. *Verslas: Teorija ir praktika / Business: Theory and Practice*, 15(1), 84–92. Doi: 10.3846/btp.2014.08
42. Liobikienė, I., Bukauskienė, L. (2014). Jaunuolių vertybių ir profesijos pasirinkimo sąveika. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* , 25 98-108.
https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/464/1/ISSN2029-8447_2014_N_24.PG_98-108.pdf
43. Maslow, A.H. (2009). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius.
44. Martišauskienė, E. (2016). Mokytojų ugdymas versus rengimas. *Pedagogika*, 2 (122), 17-32. Prieiga per internetą:
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=459204>
45. Medišauskaitė, A. (2013). *Savanoriškos veiklos Lietuvoje apžvalga*. Jungtinės Karalystės ambasada: The Tiltas Trust. Prieiga per internetą:
http://lt.thetiltatruster.org/wp-content/uploads/2013/11/Brochure_Volunteering.pdf
46. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001)
47. Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007). *Valstybės žinios*, 12(511).
48. Munson, W.W., Savickas, M.L. (1998). Relation between Leisure and Career Development of College Students. *Journal of Vocational Behavior*, 53, 243–253 doi:
<https://doi.org/10.1006/jvbe.1998.1616>
49. Navaitienė, J. (2014). *Profesinė branda: teorijos ir tyrimai*. Vilnius:Lietuvos Edukologijos universiteto leidykla.
50. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras (2011). *Europoje vyraujančių savanorystės modelių analizė*. Vilnius: Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras.

51. Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras (2018). *Pasitikėjimas nevyriausybinėmis organizacijomis*. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/docs/Visuomenes_pasitikejimas_NVO_2018_2019-01-16_21:53:51.pdf
52. Petkevičiūtė, N. (2006). *Karjeros valdymas*. Kaunas.
53. Pedagogo profesijos kompetencijų aprašas (2015). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291726>
54. Pociūtė, B. (2014). Vyresniųjų klasių mokinių profesinis tapatumas ir karjeros adaptyvumas. *Acta pedagogica Vilnensia*, 33. doi: 10.15388/ActPaed.2014.33.4392
55. Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilities Scale-USA Form: Psychometric properties and relation to vocational identity. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 748-753
56. Poteliūnienė, S. (2018). Pirmo kurso būsimųjų sporto pedagogų akademinė motyvacija ir pasitenkinimas studijomis. *Pedagogika*, 1(129), 234-249). Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.leu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/837/379>
57. Pruskus, V. (2014). Jaunimo dalyvavimo savanoriškoje veikloje įtaka socializacijai ir kompetencijų ugdymuisi. *Santalka: Filologija, Edukologija*, 22 (1), 74 – 81. doi: <http://dx.doi.org/10.3846/cpe.2014.07>.
58. Pukelis, K. (2012). Karjeros projektavimas: Kodėl ir kas? *Karjeros projektavimas: tyrimai ir konsultavimas*, (1), 12-45
59. Ramonienė, M. ir kt. (2012). *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
60. Reeves, T. D., Lowenhaupt, R. J. (2016). Teachers as leaders: Pre-service teachers' aspirations and motivations. *Teaching and Teacher Education*, 57, 176-187. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.03.011>
61. Repečkienė, A., Kvedaraitė, N., Žvirelienė, R., Glinskienė, R. (2014). Motives and benefits of students participation in voluntary activities. *Socialiniai tyrimai*, 2, 96–107. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2014~1471415768429/J.04~2014~1471415768429.pdf>
62. Rastauskienė, G. J., Kardelis, K., Šeščilienė, I., M. (2009). Universiteto dėstytojo profesinio tapumo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1(22). Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367166834717/J.04~2009~1367166834717.pdf>

63. Rosinaitė V. (2010). *Karjeros sampratos konstravimas Lietuvoje* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą:
http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100517_160656-53919/DS.005.0.01.ETD
64. Sahu R. H. (2009). *Competency mapping*. New Delhi: Excel books.
65. Sakalauskas G., Čepas A., Nikartas S., Ūselė L. (2012). Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės. Prieiga per internetą:
<http://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Savanoryste-probacijos-sistemoje.pdf>
66. Stancikienė, A. (2009). Teoriniai profesinės karjeros valdymo aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 29, 107-113
67. Stanišauskienė, V. (2015). Karjeros sprendimus lemiančių veiksnių dinamika kartu kaitos kontekste. *Tiltai*, 2, 1-20. Prieiga per internetą:
<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2015~1491484071387/J.04~2015~1491484071387.pdf>
68. Steen T. (2006). Public sector motivation: is there something to learn from the study of volunteerism. *Public Policy and Administration*. 21(49). p. 52-58.
<https://doi.org/10.1177/095207670602100104>
69. Šimkus, A. (2015). Savanorystės žmogiškųjų išteklių valdymas: nevyriausybinų organizacijų Lietuvoje patirtis. *Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai*, 73, 83 – 104. doi: <http://dx.doi.org/10.7220/MOSR.2335.8750.2015.73.5>
70. Šimkus A., Brusokas A. (2015). Savanorystės, kaip laisvalaikio formos gerinančios gyvenimo kokybę, pasirinkimo barjerų diagnostika: sporto industrijos atvejis. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose, I dalis: Socialinių mokslų tyrimai*, 1 (11). Prieiga per internetą:
<http://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/article/view/35>
71. Šimkus A., Brusokas A. (2015b). Savanoriškos veiklos procesų valdymas sporto sektoriuje. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose, I dalis. Socialinių mokslų tyrimai*, 1 (11). Prieiga per internetą:
<http://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/article/view/34>
72. Valackienė, A. (2003). Profesinę karjerą sąlygojantys veiksniai: subjektyvus vertinimas. *Profesinis rengimas*. 7, 110-127. Prieiga per internetą:
<http://elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-49.pdf>

73. Vidovic, V. V., & Domovic, V. (2019). Development of Teachers' Beliefs as a Core Component of Their Professional Identity in Initial Teacher Education: A Longitudinal Perspective. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 9(2), 119–138.
74. Watt, H., Richardson, P. (2007). Motivational Factors Influencing Teaching as a Career Choice: Development and Validation of the FIT-Choice Scale. *The Journal of Experimental Education*. 75 (3), 167-202. Doi: 10.3200/JEXE.75.3.167-202
75. Wilson, J., Musick, M. (1999). The Effects of Volunteering on the Volunteer. *Law and Contemporary Problems*, 62(4), 141 – 168. <https://doi.org/10.2307/1192270>
76. Wilson, John. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*. 26, 215-240.
77. Wilson, John. (2012). Volunteerism Research: A Review Essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 41(2), 176-212. <https://doi.org/10.1177/0899764011434558>
78. Zubrickienė, I., Adomaitienė, J. (2016). *Suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų plėtojimas projektų metodu*. Doi: [10.15181/andragogy.v7i0.1383](https://doi.org/10.15181/andragogy.v7i0.1383)
79. Žydžiūnaitė, V., Crisafully S. (2011) Universiteto studentų profesinį tapatumą lemiantys veiksniai. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, 20, 168-179 Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367180033856/J.04~2011~1367180033856.pdf>
80. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.
81. Žukauskienė, L., Mickevičiūtė, I. (2016) Jaunų bedarbių, turinčių aukštąjį išsilavinimą, karjeros projektavimo veiksniai. *Tiltai*, 3 (75), p. 77 – 98.
82. Wazi, M. (2018). Self-Development Method in Social Work: Key Elements and Its Applied Aspects with Disadvantaged Youth. *Czech and Slovak Social work*, 18 (1), 36-52.

SANTRAUKA

Tema – savanorystės vaidmuo profesinės karjeros formavimesi: pedagogų požiūris.

Darbo tikslas - atskleisti savanoriškoje veikloje įgytų patirčių vaidmenį pedagogų karjeros valdymo procesuose.

Darbą sudaro mokslinių ir metodinių šaltinių analizė, atliktas kokybinis tyrimas, taikant pusiau struktūruoto interviu metodą. Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti savanorystės patirtis, interpretuoti bei paaiškinti, kokią prasmę savanorystė įgyja individualiam asmeniui, kaip formuoja jo asmenybę, požiūrį į save ir aplinką, bei pasirinkimus. Tyrimo duomenims analizuoti taikytas kokybinės turinio analizės metodas. Tyrime dalyvavo 6 informantai, 5 moterys ir 1 vyras, visi dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose ir užsiimantys savanoriška veikla nuo 2 iki 12 metų.

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai atskleidė egzistuojančią darną tarp savanorystės patirčių ir karjeros projektavimo procesų. Tyrimas atskleidė, kas savanorystėje vyksta asmeninis tobulėjimas – keliama savivertė, didėja iniciatyvumas bei atsakingumo suvokimas. Socialiniame lygmenyje išgyvenami pokyčiai santykių laisvumo, multikultūriškumo, gilesnio santykio bendraujant kontekste. Savanorystėje išgyventos patirtys skatina pokyčius ir profesiniu lygmeniu, patirtis ir atrasti nauji požiūriai savanorystėje veikia asmeninių ir profesinių vaidmenų santykį. Savanorystės ir karjeros projektavimo kontekste atsiskleidžia tiesioginis šių procesų ryšys, nes savanorystės patirčių pagrindu formuojamas asmenybine branda paremtas profesinis tapatumas.

Raktiniai žodžiai: savanorystė, profesinė karjera, pedagogas, profesinis tapatumas.

SUMMARY

The aim of this Master Thesis is to discover the role of experiences gained in volunteering on teachers' career management processes.

The work consists of the analysis of scientific and methodological sources, empirical qualitative research, semi-structured interview. The empirical research aimed to interpret and explain the meaning of volunteering for an individual, how it forms one's personality, attitude towards himself and in relation with the environment, and choices. The research data was analyzed using a qualitative content analysis method. The study involved 6 informants, 5 women and 1 man, all working in educational institutions and volunteering from 2 to 12 years.

The results of the empirical study revealed the existing coherence between volunteering experiences and career managing processes. The research revealed changes at the personal development through volunteering – raised self-esteem, increase of initiative and sense of responsibility. At the social level, changes are being experienced in the context of freedom of building relations, multiculturalism, deeper understanding in communication. Experiences gained in volunteering promote change at the professional level as well, and the changes and experiences experienced in volunteering have impact in making professional decisions. In the context of volunteering and career management, a direct link between these processes is revealed, as volunteering experiences form a professional identity based on personal maturity.

Keywords: volunteering, career, educator, professional identity.

TYRIMO INSTRUMENTAS

Sveiki. Esu Mykolo Romerio universiteto, Edukacinių technologijų ir karjeros valdymo specializacijos magistrantūros studijų studentė. Šiuo metu atlieku tyrimą apie savanoriškos veiklos vaidmenį pedagogų karjerai. Labai svarbi Jūsų asmeninė patirtis.

Mūsų pokalbis bus įrašinėjamas, tačiau konkretūs atsakymai niekur viešinami nebus, informacija bus panaudojama tik apibendrinimams magistro darbe. Ar neprieštaraujate? Nebus minimi nei įstaigų pavadinimai, nei tyrimo dalyvių pavardės.

Savanorystės samprata

1. Su kuo Jums asocijuojasi sąvokos *savanorystė, savanoriška veikla*?
2. Kokios priežastys Jus paskatino įsitraukti į savanorystę?
3. Papasakokite trumpai apie savo savanorystės patirtį. Kokią veiklą atliekate? Kiek laiko skiriate savanoriavimui?
4. Jūsų manymu, kas pasikeitė Jūsų gyvenime, pradėjus savanoriauti? Kodėl? Ką Jums suteikė savanorystė?

Pedagogo profesijos pasirinkimas

1. Kokie buvo pagrindiniai Jūsų motyvai, renkantis mokytojo profesiją? Kas padėjo apsispręsti ir turėjo įtakos dėl profesijos pasirinkimo?
2. Kaip manote, kokiomis savybėmis turi pasižymėti pedagogas?
3. Kas Jums svarbiausia profesinėje veikloje? Ką Jums reiškia būti mokytoju?
4. Kokie Jūsų profesiniai lūkesčiai?

Savanorystės ir profesinio karjeros sąsajos

1. Kaip jums atrodo, į ką reikia atkreipti dėmesį renkantis profesiją?
2. Kaip manote, ar savanorystė gali duoti naudos profesinėje veikloje? Jei taip, tai kokios?
3. Ar dalyvavimas savanoriškoje veikloje turėjo įtakos renkantis profesiją? Papasakokite plačiau.

SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

Pasirašydama (-as) šią formą sutinku dalyvauti magistrinio darbo „Savanorystės vaidmuo profesinės karjeros formavimuisi“ tyrime. Esu informuota (-as), kad šį tyrimą atlieka MRU Edukacinių technologijų valdymo programos, Karjeros valdymo specializacijos, 6 kurso studentė Irena Vaivadaitė.

Tyrimo tikslas – atskleisti savanoriškoje veikloje įgytų patirčių vaidmenį karjeros valdymo procesuose. Patvirtinu, kad man aiškus ir suprantamas tyrimo tikslas, naudojama strategija. Aš suprantu, kad informacija, gauta šio interviu metu bus panaudota moksliniams apibendrinimams magistro darbe.

Aš taip pat esu informuotas ir žinau, kad turiu teisę atsisakyti dalyvauti tyrime bet kuriame jo etape. Suprantu, kad informacija bus naudojama tik aukščiau paminėtiems tikslams, nebus perduota kitiems tyrėjams, nebus dauginama ir taikoma kokiems kitiems tikslams.

Tyrimo tikslą suprantu ir dalyvauti sutinku.

Tyrimo dalyvė (-is)

Vardas, pavardė:

Parašas

Data